

Tartu Riiklik Ülikool
NSV Liidu ajaloo kateeder

VILMA K A N N U S

RAT "Estonia" muusikateatrina sõjajärgsel
perioodil (1944-56).

Diplomitöö

*JRÜ NSV Liidu ajal.
kat. nr. 1518.*

Tallinn

1960.a.

S I S S E J U H A T U S

=====

"Kommunismi ehitamine eeldab majanduse, teaduse ja kultuuri enneolematut arengut ..." 1) Kommunismi saavutamiseks ei vaja me ainult kõrgeltarenenud tehnikat, vaid ka poliitiliselt arenenud, mitmekülgsete huvidega ja arenenud kunstimaitsuga inimesi.

Kommunistliku ühiskonna inimese kasvatamisel etendab tähtsat osa kirjandus ja kunst, sealhulgas ka teater.

Nõukogude kirjanduse ja kunsti loominguliseks meetodiks on sotsialistlik realism. Sotsialistlik realism - see tähendab tunda elu ja osata seda tõepäraselt kujutada tema revolutsioonilises arengus. Sealjuures kunstilise kujutamise tõepärasus peab olema kooskõlas töötavate inimeste ideelise kujundamise ülesannetega sotsialismi vaimus.

Sotsialistlik realism rõhutab kirjanduse ja kunsti parteilisust.

-----
1) N.S.Hruštšov, Rahvamajanduse arendamise kontrollarvud aastatel 1959 - 65, lk.60.

V.I.Lenin lähtus sellest, et kirjandus ja kunst ei või olla apoliitilised, ei või kujutada endast "kunsti kunsti pärast", vaid on kutsutud etendama tähtsat eesrindlikku osa avalikus elus. "Sotsialistlik proletariaat peab üles seadma parteilise kirjanduse põhimõtte, arendama seda põhimõtet ja selle võimalikult täielikul ja terviklikul kujul ellu viima". 2)

Olles parteiline, on kirjandus ja kunst üheks ideoloogilise kasvatuse vahendiks. Rahvahulkade ideoloogiline kasvatamine on kirjanduse ja kunsti põhiline ülesanne. Elu ise tõstab iga edusammuga kommunistliku kasvatuse ülesanded kui esmajärgulise tähtsusega küsimused esiplaanile ja nad omandavad järjest suurema tähtsuse. Sõjajärgsel perioodil, kus nõukogude ühiskond asus järk-järgult üle minema kommunismile, omandasid ideoloogilised küsimused erilist nähtust. Vahetult sõjajärgsel perioodil teravnes ideoloogiline võitlus kahe maailmasüsteemi vahel. Selgus aga, et kõik meie kunstimeistrid ei pööranud sellele küllaldast tähelepanu. Esines marksisistlik-leninlikust teooriast taganemist, lääne, reaktioonilise kodanliku kultuuri ebakriitilist hindamist jne.

1946.a. otsustega "Zvezda" ja "Leningrad",
 "Draamateatrite repertuaarist ja abinõudest selle paran-

-----

2) V.I.Lenin, Teosed, ^{10. kd.} Tall. 1952.a. , lk. 27.

damiseks", V.Muradeli ooperi "Suur Sõprus" kohta jt. juhtis ÜK(b)P Keskkomitee tähelepanu vigadele ja määras kindlaks kunsti ja kirjanduse ideoloogilise töö lähemad ülesanded. "Meie näitekirjanikud ja režissöörid on kohustatud aktiivselt osa võtma nõukogude inimese kasvatamisest, vastama nende kõrgeile kultuurinõudeile, kasvatama nõukogude noorsugu..."

Keskkomitee otsustes rõhutati leninliku parteilisuse printsiibi tähtsust kunstilises loomingus ja seati ülesandeks kõrge ideeline tase ühendada täiusliku kunstilise vormiga.

Kunsti ideelisusele ja kunstimeisterlikkuse tõstmisele on korduvalt tähelepanu juhitud partei ja valitsuse poolt. Eriti teravalt tõsteti need küsimused uuesti üles NLKP XX kongressil. Isikukultuse perioodi negatiivsed nähtused ja konfliktituse teooria tendentsid 50-ndail aastail tõid kaasa puudusi kunstivallas. Nii kirjanduses kui ka kunstiloomingus hakkas ilmema halle, keskpäraseid, vähepakkuvaid teoseid. Esines keskpärase kunstiteoste hindamist ainult teema tähtsuse järgi, vulgaarsotsioloogilist kallakut j.m. Kõik see halvas kohati juhusust ja algatusvõimet kunstis, tekitades tarbetut umbusaldust uue ja algupärase loomingu suhtes.

-----

3) ÜK(b)P Keskkomitee otsused "Draamateatrite repertuaarist ja abinõudest selle parandamiseks", Tall. 1951.a., lk. 12.

NLKP XX kongress mõistis hukka esinenud vöörad tendentsid ja rõhutas vajadust taotleda kunstiloomingus originaalsust, fantaasiat, sisu ja vormi avarust ning kõrget kunstimeisterlikkust.

Sotsialistliku realismi meetod, kõrge ideelisus ja kunstimeisterlikkuse taotlemine on aluseks ka teatri tööle.

Seda arvestades pöörab teater erilist tähelepanu loominguulise töö kunstiväärtuse ja näitleja kui lavateose kandva jõu kunstimeisterlikkuse pidevale tõstmisele. Mida kõrgem on teatri kunstiline tase, seda enam suudab ta pakkuda rahvale^{ja} täita temale usaldatud kommunismi ehitaja kasvatamise ülesannet.

Vaadeldes teatri tööd, vaatleme eelkõige tema arengut ja kunstimeisterlikkuse tõusu.

Teatri loominguuline kasv omakorda oleneb suurel määral repertuaarivalikust. Repertuaarivaliku juures tuleb samuti arvestada lavastatava teose kõrget ideelisust ja kunstilist väärtust. Teater peab vältima ideetuid, tühje ja väheväärtuslikke teoseid.

Tähtis koht teatri repertuaaris on nõukogude autorite teostel, mis kannavad endas sotsialistlikku mõtet ja sisu. Erilise tähtsuse omavad teatri töös kaasaja teemalised kõrge kunstimeisterlikkusega teosed, mis ka -

jastavad vahetult sotsialistlikku elu ja tänapäeva aktuaalseid probleeme. Kaasaegsete lavateoste tegelaskond, lahendades ~~aktuaalseid tänapäeva~~ ^{neid} probleeme meie kommunismi poole sammuva sotsialistliku ühiskonna taustal, muudab lavateosed teatrikülastajale eriti lähedaseks, andes edasi kaasaegseid nõukogude inimesi innustavaid mõtteid ja vaateid, kõrgeid ideaale, patriootlikkust ja valmisolekut võitluseks kõige manduva, iganenu ja väärtusetu vastu.

Kuid rõhutades nõukogude autorite, meie nõukogude elu kujutavate teoste laialdase propageerimise vajadust, ei tohi eitävalt suhtuda möödunud põlvede demokraatlikku kunsti - klassikasse.

Lenin on korduvalt rõhutanud, et sotsialistlikku kultuuri on võimatu arendada, kasutamata kõike seda, mis on head mineviku kultuuris.

Kuna klassikute hulka kuuluvad maailmakirjanduse ja kunsti parimad esindajad, siis on nende teoste kunstiline tase kõrge. Nende poolt loodud teosed, nagu nõukogude autorite teosedki, aitavad kaasa meie tunde ja mõttemaailma avardumisele. Samuti tõstetakse klassikute poolt üles ka ühiskondlikke probleeme, mis aitavad meil üldistusi teha mineviku kohta, selgitada ajaloolist tööde ja tekitades võrdlusi näidata võite ning saavutusi, mis meie ühiskond on kaasajal kätte võidelnud. Eriti

tähtsa koha omab nõukogude teatrite repertuaaris vene klassika suurmeistrite teosed, kus domineerib realistlik-demokraatlik suund ja meisterlik dramaatiline ülesehitus.

Erilise koha nõukogude teatri repertuaaris omab rahvuslik omalooming. Lavastades algupäraseid teoseid ning abistades autoreid nende töös viib teater edasi rahvuslikku algupärast kunstiloomingut. Hinnates teatri tööd ja saavutusi, võtame kriteeriumiks ka tema teened rahvuslike algupärandite valmimisel. Peale selle on rahvuslikud algupärandid enamasti rahvale kõige lähedased ja võimaldavad parimini teostada teatril lasuvat rahva kasvatamise ülesannet.

Muidugi rääkides rahvusliku kultuuri arendamisest, ei saa mööda minna teatrist endast kui ühest rahvusliku kultuuri arendamise vahendist. Teater annab iga edusammuga oma töös, iga võiduga ideelisuse ja kunstimeisterlikkuse tõstmisel panuse rahvusliku kultuuri arengusse.

Nõukogude teatri rahvuslikkusega on lahutamatult seotud tema rahvalikkus. Nõukogude teatri rahvalikkus avaldub ennekõike rahva teenimises, teatrikunsti viimises massidesse.

"Tähtis ei ole see, mida kunst annab mõnele saajale, isegi mõnele tuhandele elanikkonna üldarvust, mis ulatub miljonitesse. Kunst kuulub rahvale, tema juured

peavad ulatuma sügavale töörahva kõige laiematesse hulkadesse," märkis Lenin. 4)

Seega ei teeni nõukogude teatrikunst ainult kitsast kunstihuviliste ringkonda, vaid seab endale eesmärgiks haarata võimalikult laia rahvahulka.

Nõukogude teatri rahvalikkus avaldub ka tema tihedais sidemeis ja kokkupuuteis rahva eluga, tema igapäevase töö ja võitlusega. See väljendub laialdases seflustöös, kohtumistes töötava rahvaga ja külaskäiguetenduste kaudu, mis haaravad ka kõige kaugemaid maa-rajooone.

Olles seotud rahvaga on nõukogude teater seotud ka parteiga, sest nagu märkis Hruštšov "on võimatu tah- ta minna koos rahvaga, kui ei pooldata partei vaateid, tema poliitilist joont. Kes tahab minna koos rahvaga, see jääb alati ühte parteiga. Kes on kindlalt partei positsioonidel, see jääb alati ühte rahvaga." 5)

Seega on nõukogude teater rahva teater selle sõna kõige otsesemas mõttes, kajastades ilmekamalt kui ükski teine kunstiliik partei ja rahva koostööd, partei ja rahva ühiste ürituste elluviimist meie sotsialistliku kodumaa hüvanguks.

4) "Lenin kirjandusest", Tall. 1957.a., lk.116.

5) N.S.Hruštšov, Kirjandus ja kust olgu tihedalt seotud rahva eluga, Tall. 1957.a., lk. 23.

Käesolevas töös on vaadeldud RAT "Estonia" loominguulist tööd ja sidet rahvamassidega sõjajärgsel perioodil (1944-56.a.). Töös on vaadeldud, milliseid teid mööda toimus mainitud ajavahemikus tema ideelis-kunstiline kasv ja püütud näidata, kuidas ta täitis oma ühiskondlikku osa rahvamasside kasvatajana.

Vaadeldav periood on sotsialistliku kultuurirevolutsiooni perioodiks Nõukogude Eestis. Sel perioodil pääseb Nõukogude Eestis võidule sotsialistlik kultuur ja sotsialistlik teadvus. Käesolevas töös on püütud kajastada, kuidas see toimus meie suurimas teatris RAT "Estonias" ja kuidas teater omalt poolt andis panuse sotsialistliku kultuuri võiduks.

Töö kujutamisel oli põhiliseks allikmaterjaliks RAT "Estonia" arhiiv: kunstinõukogu protokollid, kontrolletendustele järgnenud arutluskoosolekute protokollid ja etenduste vastuvõtu aktid, kirjavahetus ENSV Kunstide Valitsuse ja Kultuuriministeeriumiga, käskkirjad, RAT "Estonia" direktorite käskkirjad, statistilised dokumendid, kaadrite osakonna materjalid jne. Æeflustöö osas on kasutatud ka J.Kaali ja N.Goldschmidti isiklike materjale.

RAT "Estonia" arhiivmaterjalid ei ole kahjuks täielikud, kuna tundub, et teater ei pööra küllaldast

tähelepanu nende säilitamisele. Eriti puudulikud on andmed esimeste sõjajärgsete aastate kohta. Üleskirjutamisesse, kui ka dokumentide säilitamisesse, suhtuti eriti sel perioodil hooletult. Osa materjale läks kaduma ka kolimisel uude teatrihoonesse (1947.a.). Loomingulise töö kohta kuni 1947.aastani materjal peaaegu puudub. Puuduvad kontrolletenduste protokollid. Kuna kunstinõukogu alustas tööd alles 1947.a., siis ka see allikas puudub.

Alates 1949.a., mil RAT "Estonia" kujuneb iseseisev muusikateater, on materjalid märksa täielikumad. Kunstinõukogu protokollid on kõik olemas, konsperteeritud võrdlemisi täielikult. Kontrolletenduse arutelude protokollid on aga ainult osaliselt olemas RAT "Estonia" arhiivis. Osa protokolle on Teatri ja Muusikamuuseumis, osa aga täiesti kaduma läinud.

Kuna RAT "Estonia" arhiiv ei ole korrastatud vastavalt arhiivimäärustikule, siis on käesolevas töös viitamisel kujundatud oma süsteem, lähtudes otstarbekusest. J. Kaali ja N. Goldschmidti materjalid on aga täiesti korrastamata, juhuslikud, nummerdamata, kohati isegi dateerimata, mille tõttu ei ole võimalik ka täpsem viitamine. Õeflustöö ja külaskäiguetenduste kohta arhiivis materjale ei leidu. Kuna selles osas on ka ajalehe materjal juhuslik ja väga üldsõnaline, sageli ainult sünd-

must konstateeriv, siis ei ole võimalik olnud põhjalikumalt käsitada RAT "Estonia" tööd väljaspool teatrit. Sellest tingituna on ka viimane peatükk pealiskaudsem ja mahult lühem kui teised.

Peale RAT "Estonia" arhiivmaterjalide on käesolevas töös kasutatud ka materjale Teatri ja Muusikamuuseumist. Seal leiduvates kaustades on peamiselt ajalehe väljalõiked, mis kergendavad ajalehe materjalide kasutamist. Peale selle, nagu juba märgitud, leidub ka kontrolletenduste arutluskoosolekute protokolle ja etenduste vastuvõtu akte. Kaustades olevad lehed on nummerdamata, mille tõttu on käesolevas töös viidetes märgitud ainult kausta pealkiri. (Ajalehe väljalõigete puhul on viidetes näidatud ainult ajaleht).

Lisaks Teatri- ja Muusikamuuseumis leiduvatele ajalehe väljalõigetele on kasutatud "Sirp ja Vasara" artikleid, mis suuremalt osalt muuseumi kaustades puuduvad, kuna "Sirp ja Vasara" säilitatakse muuseumis tervikuna. Peale selle on kasutatud seni trükis ilmunud kirjandust RAT "Estonia" kohta "Eesti Nõukogude Teater" I-IV, "Eesti NSV teatrid" ja „Tööpunalipu Ordeniga Eesti NSV Riiklik Akadeemiline Ooperi- ja Balletiteater "Estonia" 1906 - 1956" (kaanel "Estonia" 50). Ent seni trükis ilmunud artiklid (midagi pikemat ja põhjalikumat ei ole ilmunud), on väga üldsõnalised ja on faktilise materjali osas andnud väga vähe.

Käesolevas töös on püütud kasutada kõiki materjale, mis on olemas RAT "Estonia" tegevuse kohta neil aastail (1944-56), samuti on vesteldud teatri juhtkonna ja näitlejatega (A.Lauter, R.Hammer, P.Mägi, K.Raudsepp, E.Valgma, Kl.Blinovaj.t.).

Raskuseks töö kirjutamisel oli asjaolu, et teatriajaloo uurimisega on seni vähe tegeletud. Teatriaajaloo uurijate ring on väike, uuritud on vaid üksikuid probleeme. Puudub üldistav teos, s.o. Eesti NSV teatri ajalugu, mis oleks võinud olla käesoleva töö kirjutamisel suunavaks.

Autor loodab, et teatriaajaloo üksikprobleemide hulgas, mis peavad pinna valmistama eelpoolnimetatud üldistava teose väljaandmiseks, tema töö ei jää päris kasutuks.

I RT "ESTONIA" KUJUNEMINE NÕUKOGUDE
MUUSIKATEATRIKS (1944-50).

=====

Uued suunad ja arengu tõi RT "Estonia" ellu juba kodanliku korra kukutamine ja nõukogude korra taaskestamine 1940.a.

Juba kodanliku korra kriisi aastatel 1930-ndate aastate lõpul ja revolutsioonilise situatsiooni ajal 1940.a. on tunda teatris demokraatlike jõudude koondamist ja võitlust uue repertuaari eest. Eriti peale kaubalepingu ning vastastikuse sõpruse ja abistamislepingu sõlmimist NSVLiidu ja kodanliku Eesti vahel 1939.a., mis taastas katkenud kultuurilised sidemed mõlema maa vahel, on tunda värskeid tuuli teatris.

"Estonia" teatri repertuaari ilmuvad 1938/39 hooajal nõukogude teosed, nagu J.Dzeržinski "Vaikne Don" ja R.Glieri "Punane moon". Vaatamata direktsiooni vastuseisule, suudeti need lavastused läbi viia. Mõlemale lavastusele sai osaks suur menu ja nad jäid tükiks ajaks püsima teatri mängukavva. 6)

Põhjaliku pöörde teatri ellu tõi 1940.a. juunipööre. Maksvusele pääseb tõeliselt sisuka ja kõrgetasemelise kunsti rahva sekka viimise põhimõte.

Uutest lavastustest tähelepanu väärrib 1941.a.

-----

6) S.Milovski, Eesti muusikateater, "Eesti Nõukogude Teater" II, Tallinn 1956.a., lk.119.

I poolel etendustest G.Verdi "Traviata", mille külalisenä lavastas Vene NFSV teeneline kunstnik A.Viner. Lavastus oli uudne ja sai kõrge hinnangu ning suure populaarsuse osaliseks.

Erilise elevuse teatri ellu toob aga 1941.a. kavandatud eesti kunstidekaad Moskvast. Selle edukaks läbiviimiseks asuti uuendama "Vaikse Doni" ja "Punase mooni" lavastusi. Algupärasest loominguks oli kavas E.Aava "Vikerlased", E.Oja "Lunastatud vanne", E.Kapi ballett "Kalevipoeg" ja E.Tubina ballett "Kratt" (viimased kaks olid autorite poolt alles visandatud).

Selle intensiivse loominguks töö katkestas Suure Isamaasõja puhkemine ja fašistlike vägede sissetungimine Nõukogude Eestisse.

Üldine kultuuri langus fašistide poolt okupeeritud territooriumil, avaldab mõju ka "Estonia" tegevusele. Suurte takistuste ja raskustega suudetakse lavale tuua kolme okupatsiooni-aasta jooksul mõned uuelavastused, nagu G.Puccini "Madam Butterfly", R.Wagneri "Tannhäuser", D'Albert'i "Madalik", E.Tubina ballett "Kratt" j.t.

Samal ajal Nõukogude tagalasse evakueerunud grupp eesti kunstitegelasi, sealhulgas ka teatriinimesi, jätkavad nõukogude aastail alustatud pingelist loominguks tööd. Ülirasketes sõjaaja tingimustes elas ja arenes Nõukogude tagalast, tänu partei ja va-

litsuse hoolitsusele, eesti teatrikunst hoogsalt edasi. Vihatud vaenlase vastu kunstirelvaga peetud võitluses karastunud, ideoloogiliselt ja kunstiliselt kasvanud eesti teatrikunstnikest (A.Lauter, O.Lund, M.Rungi, A.Eksten jt.), kes olid koondunud Eesti Riiklike Kunstiansamblite ühtsesse perre - Jaroslavis, sai eesti nõukogude teatri taaskujundamise põhikaader. 7)

Kohe peale fašistlike okupantide väljakihutamist Nõukogude armee poolt 1944.a., algavas taastamis- ja ülesehitustöös, asus ka teater "Estonia" uuele loomingu- ja ülesehitustööle. Tööd tuli alustada rasketes tingimustes. Sõjatules oli hävinud teatrihoone ja sellega koos dekoratsioonid, ligi 30000 esemest koosnev kostüümitagavara, orkestrimaterjalid, rekvisiit - peaaegu kogu materiaalne alus teatritööks.

Suuri raskusi oli ka kaadri komplekteerimisega. Suur osa okupatsiooniaegsest näitlejate perest oli lahkunud kodumaalt koos fašistidega, kes hirmu ja õudusjuttude mõjul, kes maailmavaatelistel lahkuminekute tõttu, kes isiklikel motiividel. Silmapaistvatest näitlejatest olid kohale jäänud ainult üksikud (M.Taras, T.Kuusik, B.Hansen, A.Lüüdik jt.). Katastroofilises olukorras olid koor ja orkester.

Uut jõudu ja indu töid aga tagalast saabunud Eesti Riiklikku Kunstiansambli kuulunud näitlejad.

7) L.Rajala, Eesti nõukogude teatrikunsti uutele saavutustele, "Eesti Nõukogude Teater" I, Tall.1954.a., lk.7.

Teater asus tööle endise kino "Gloria Palace" ruumides. Teatrit asus juhtima A.Lauter, peadirigendina P.Nigula. Dirigeerimispraktikat alustas ka K.Raudsepp, kes mõne aasta pärast omandas teatris juhtiva koha. Lavastajatena asusid tööle E.Uuli ja J.Roosaar ooperite osas ja A.Lüüdik operettides.

Ehtusiasmi ja ennastsalgavusega saadi üle kõigist raskustest. Meenutades esialgset olukorda, ütles A.Lauter raadiokõnes 1945.a. kevadel, et kui 1941.a. keegi oleks ütelnud, et "Estonia" peab oma töö ja ülesannetega mahtuma kino "Gloria" ruumidesse, et tööd tuleb alustada rea tippjõudude puududes - siis oleksime kindlasti ütelnud, et see on võimatu. Ja ometi teater sai teoks kõigi nende puuduste kiuste. 8)

Teatrikollektiivi pingutusija indu näitab juba see, et 17.nov. 1944.a. toodi juba uue lavastusena P.Tšaikovski "Jevgeni Onegin", lavastaja E.Uuli, dirigent P.Nigula, peaosades E.Maasik, O.Lund, M.Rungi, J.Siimon, T.Kuusik, V.Veikat, M.Taras, O.Raukas j.t., kes moodustasid esialgselt teatri ooperisolistide tuumiku.

Peale "Jevgeni Onegini" mängiti vanast repertuaarist mõningate uuendustega G.Puccini "Boheemi". Hooaja teisel poolel toodi lavale ka G.Puccini "Tosca" (lavastajad E.Uuli ja J.Roosaar) ja "Madame Butterfly" (lavastaja J.Roosaar), mis üldjoontes kujunesid aga varasemate lavastuste kordamiseks.

8) A.Lauter, Riiklik teater "Estonia" kevadel 1945.a., "Sirp ja Vasar" Nr.17, 28.IV 1945.a.

Huvitav on märkida, et domineeriv sel hooajal on G.Puccini looming, mis on seletatav sellega, et alguses tuli mängida seda, mille materjalid olid olemas ja repertuaar kollektiivile tuttav, seega kiiremini äraõpitav. Ühtlasi näitab see aga ka, et G.Puccini oli üks armastatumaid heliloojaid ja seda mitte ainult teatri kollektiivi, vaid eriti teatripubliku hulgas, G.Puccini oopereid mängiti küllaltki suure eduga sel hooajal, vaatamata sellele, et lavastused pakkusid vähe uut.⁹⁾

Sammuks edasi teatri kollektiivi arengus kujunes aga A.Rubinsteini "Deemon" (lavastaja E.Uuli), mida tolleaegsetes tingimustes võib mänguliselt kui ka lavastuslikult õnnestunuks pidada. Vene klassikaliste näidendite ülevaatusel 1946.a. sai "Deemoni" lavastus hea hinnangu osaliseks. NSVL RKN Kunstide Komitee Teatrite Peavalitsuse juhataja A.Plato-nov märkis, et õigesti on tabatud lavastuses autori mõte. Vene NFSV rahvanäitleja A.Brjantsev märkis hindavalt teatri solistide häälelist kvaliteeti, tõstes eriti kiitvalt esile T.Kuusiku esinemist "Deemonina."¹⁰⁾

Tõeliseks suursündmuseks kujunes sel hooajal meie esimese algupärase nõukogude ooperi E.Kapi "Tasuleegid" lavaletoomine, mille esietendus toimus ENSV 5.aastapäeva puhul 21.juulil 1945.a. (lavastaja E.Uuli) "Tasuleegid" avas uue peatüki meie rahvuslikus ooperimuusikas. Peale E.Aava "Vikerlasi" (1928.a.) mis põhi-

9) vt.tabel Nr.1, lk. 157.

10) Vene klassika ülevaatuselt Tallinna teatrites, "Sirp ja Vasar" Nr.2,12.I 1946.a.

neb isikudraamal, on "Tasuleekides" uus aste, meie muusikaloomingus, kuna siin on kandev osa rahval, mille taustal näidatud isiklikud tunded ja motiivid põimuvad rahvavõitlusega. Kajastades meie esivanemate võitlust kauges minevikus (Jüriöö ülestõus 1343.a.) oli ooper samal ajal ka sügavalt kaasaegne. "Läbi arhailise aines- tiku kõlab selgesti Suure Isamaasõja heroika, okupatsiooni vastu võitleva nõukogude rahva patriotism", ütleb "Tasuleekide" kohta S.Milovski. 11)

Seega olles sügavalt ideeline, omas ooper suurt kasvatuslikku tähtsust.

Ooperi lavastamine tõi RT "Estoniale" suuri raskusi, kuna esiteks puudusid traditsioonid selliste (s.o. heroiliste rahvaoperite) lavaletoomiseks ja teiseks nõudis ooper suurt koori, orkestrit ja lava, mis kõik RT "Estonial" sel ajal puudusid.

Seda enam tuleb hinnata RT "Estonia" püüet ja saavutusi. Lavastaja (E. Uuli) oli tabanud autori mõtte, rõhutades lavastuses meie esivanemate väarikust ja jõudu, võitlusvaimu ja usku võidusse. Tunnustuse osaliseks arvustuses ja populaarseks rahva hulgas said ka osatäitjad, kellest eriti tuleks esile tõsta T.Kuusikut (Vambo) ja B.Hansenit (Mehis). Hea kunstimeele ja leidlikkusega olid antud ka dekoratsioonid V.Haasi poolt ja kaunite värvitsoonidega N.Mei kostüümid.

-----
11) S.Milovski, Eesti muusikateater, "Eesti Nõukogude Teater" II, Tall.1956.a., lk.123.

Nii ooperis endas kui ka lavastuses esines ka puudusi (ebaloogilisi momente Sirje röövimises, võitlusstseenide kahvatu kujutamine j.t.), kuid saavutused ületasid puudused.

1946.a. autasustati heliloojat "Tasuleekide" eest Stalini preemiaga.

Märksa väiksemad olid RT "Estonia" saavutused 1944/45 hooajal balleti osas. Ballett oli kodanlikul perioodil Eestis nooremaid ja vähemarenenud alasid (eriti klassikaline ballett).¹²⁾ Ballettirühma tehniline tase jättis soovida, suuremate võimetega soliste oli vähe. 1944.a. tööd alustades oli pealegi lavaantantsijate pere laiali valgunud. Tervikliku balleti andmisele ei saanud esialgu mõeldagi. Kuid ballettirühm näitas head tahet ja juba hooaja teisel poolel esitati tantsuetendusi, kus varasematest aegadest pärinevate tantsude kõrval esines ka uusi A.Ekstoni seades. Kuigi tehniline tase oli üldiselt nõrk, töid tantsuõhtud esile hinnatavate võimetega soliste nagu G.Raudsepp, A.Koit, B.Blinoff, H.Malling, I.Pöder, V.Leever, V.Hagus, J.Arg jt. ja näitasid, et tantsurühm on arenemisvõimeline.

Ka opereti alal oli olukord peale sõda väga raske; Enamus endisest operetikaadrist oli kodumaalt lahkunud, "tippudest" polnud peaaegu kedagi järgi jäänud.

-----

12) Balleti arengust kodanlikus Eestis räägib L. Tormise artikkel: Lehekülgi eesti balleti algaastaist, "Eesti Nõukogude Teater" III, Tall.1957.a., lk. 183-205.

Kuid tänu A.Lüüdiku ja H.Malmsteini energiale, suutis RT "Estonia" lavale tuua kaks operetti lääne klassikast J.Kalmani "Silva" ja "Montmartre'i kannikese". Tulemused ei olnud küll kaugeltki hiilgavad. Opereti jõudude, eriti hoorte juures andis tunda mängulise vilumuse puudus. Operetikaadrist aga (T.Maasing, M.Rebane, J.Juhanson, G.Ots, P.Mägi, A.Pärn, K.Tiidus jt.) oli enamus noored, kes esmakordselt esinesid operetis.

Vaatamata puudustele, oli publiku vastuvõtt soe. 1944.a. muusikalavastustest oli näiteks "Silva" küllastajate keskmine suurim (676 inimest) .¹³⁾

Esimene hooaeg sõjajärgsel perioodil oli täis võitlust raskustega, kuid kõigil aladel (ooper, operett, ballett) on märgata edu ja eeldusi edaspidisteks saavutusteks. Teatri kollektiiv on teinud pingutusi ja need pingutused leiavad ka hindamist partei ja valitsuse poolt. Rida RT "Estonia" töötajaid hinnatakse NSVL ja ENSV teenelise kunstniku nimetusega (näitlejad E.Maasik, A.Lüüdik, M.Rungi, O.Lund ja dekoraator N.Mei).

1945/46 hooaeg algas stabiilsemates tingimustes. Suurtes joontes oli juba ära märgitud tee, mida mööda teatril tuleb sammuda. Raskusi esines küll veel palju, kuid "esimesed vaod olid juba kiintud".

Vt. tabel nr.1, lk. 157.

Üheks raskemaks küsimuseks oli ruumide kitsikus. Endise RT "Estonia" taastamistöödega oli küll juba alustatud. Veebruaris 1945.a. toimus uue teatrihoone ideekavandite võistlus (esimese preemia saavutas A.Kotli) Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P KK määrus nr.178 (8.III 45.a.) tegi kohustuseks ENSV Riiklikule Plaanikomisjonile 1946.a. kapitaalehituste plaanis "Estonia" teatri- ja kontserdihoone ehitamise lõpuleviimise. 14)

Uue teatrihoone valmimiseni tuli aga kino "Gloria" ruumid kohandada etenduste edukamaks läbiviimiseks. Kunstide Valitsuse sellekohasel nõudmisel sai RT "Estonia" oma kasutusse teatriga ühes majas olevad restoran "Gloria" ruumid, mida hakati kasutama söökla, administratiiv- ja prooviruumidena. Toimus ka lava ümberehitus. "Gloria" ümberehitustöödele, eriti aga endise teatrihoone taastamistöödele aitas teatri kollektiiv otsese tööga kaasa. Välja arvatud haiged, töötasid kõik nii teatrihoone kui ka selle ees oleva väljaku korrastamisel. Aktiivsematest töötajatest paistsid silma V.Hagus, B.Blinov, K.Blinova, J.Kaal, J.Kostabi, H.Prügi, R.Kriit, L.Mattius, M.Rungi j.t.

1945/46 hooaeg algas eesti teatri 75.a. juubeli- pidustuste tähe all, mille tõttu erilist tähelepanu pöörati algupärandite lavastamisele. Viimistlus E.Kapi

-----
14) Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee määrus Nr.178, "Õhtuleht" Nr.10, 10.III 1945.a.

"Tasuleekide" kallal jätkub. Esineb ka teine koosseis (O.Lund, O.Raukas, K.Ots, N.Sillar j.t.). Nagu märkis arvustus, olid "Tasuleekide" etendused tunduvalt paranenud, esines rohkem loomulikkust. 15)

75.a. juubelipidustuste puhul autasustati ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi poolt rida RT "Estonia" kollektiivi liikmeid ENSV teenelise kunstniku nimetusega (näitlejad T.Kuusik, K.Ots, M.Taras ja dekoraator V.Haas).

Peale "Tasuleekide" viimistlemise tõi RT "Estonia" sel hooajal lavale kaks uut operit: G.Verdi "Rigoletto" (lavastaja J.Roosaar), kus teises koosseisus äratas tähelepanu V.Neelus (Gilda) oma vokaalsete võimetega ja P.Tšaikovski "Padaemand", mille külalisena lavastas G.Tugolessov, kes hiljem kutsutigi "Estoniasse" peanäitejuhi kohale. "Padaemanda" lavastus rahuldab rohkem kui teised operietendused, mida viimasel ajal on pakutud, märgitakse ajakirjanduses. 16)

Lavastuses oli Hermanniku kuju tõlgitsuses tahetud välja tuua, et temast sai hasartmängija armastusest Liisa vastu, kuna võit kaardimängus oleks olnud ainuke võimalus saavutada rikkus ja Liisa. Hermanniku osas esinevale V.Paldrele tegi küll osatäitmine puhthääliselt raskusi, eriti lüürilistes stseenides, kuid jättis tervikuna siiski hea mulje, samuti teised osatäitjad (O.Lund, J.Siimon, esmakordselt suuremas osas esinev A.Aasma jt.).

15) K.Kask, "Tasuleegid" uues koosseisus, "Õhtuleht" Nr.254, 26.X 1945.a.

16) A.K., "Padaemand", "Õhtuleht" Nr.156, 6.VII 46.a.

Tulemusi saavutas lavastaja koori tegevuse elustamise osas. Samuti aitasid mitmed huvitavad la- valised lahendused (V.Haas) kaasa, et "Padaemanda" etendused kujunesid menukateks.

Hooaja viimase lavastusena esitati Eesti NSV 6.aastapäeva pühitsemisega seoses 19.juulil 46.a. teine meie algupärane nõukogude ooper, G.Ernesaksa "Puhajärv" (lavastaja E.Uuli).

Nagu "Tasuleekides", nii oli ka selles ooperis pearõhk asetatud rahvale, kusjuures eriti suur osa oli kooridel. Lavastaja poolt oli üldjoontes tabatud teose põhituum - meie esivanemate troostitu orjaelu kujuta- mine ja sellest võrsuv ülestõus, võitlus vabaduse eest.

Kuid kahjuks jättis ooper soovida nii libreto, muusika kui ka lavastuse teostuselt. Rahvas, kellel lasus kandev osa, jäi staatiliseks. Libreto andis vähe sündmusi ja ka lavastaja ei suutnud massistseene elustada. Eriti ebaõnnestunuks kujunesid võitlusstee- nid, mis kohati tundusid isegi naiivsetana. 17)

Muusikaliselt oli ooper küll meloodiline ja heade kooridega, kuid kompositsioon ja orkestratsioon jäi nõrgaks. Üksikosadest tänulikumaks partiiks kuju- nes pastori osa, mille oskuslikult teostas ENSV teene- line kunstnik B.Hansen 18) "... kes tulemusrikkalt kasutas oma mahedat kõigis registreis ühtlast häält

17) R.Kangro-Dool, "Puhajärv" "Estonia" teatris, "Sirp ja Vasar" Nr.30, 27.VII 1946.a.

18) Eesti NSV teenelise kunstniku austav nimetus anti B.Hansenile 1946.a. suvel Eesti NSV 6.aastapäeval.

ja lõi meeldiva kuju¹⁹⁾ märgitakse arvustuses. Teised kujud, kuigi siin esinesid tunnustatud solistid, nagu T.Kuusik, M.Kodanipork, K.Ots jt. jäid kahvatuks.

G.Ernesaksa "Pühajärve" esietendus andis külastajaile vähem kui oodati, kujunes teatud määral pettuseks. Ka järgnevad etendused, parandused, mis tehti, ei tõstnud oluliselt ooperi taset. Kuna "Pühajärves" oli siiski ka palju head, kerkib küsimus, miks ei nähtud selle ooperiga rohkem vaeva. Tuleb arvata, et oma jagu süüd on selles ka teatril. Suurem huvi ja abi oleks innustanud autorit ooperi kallal rohkem töötama. Tundub, et töö jäi poolikuks. Siiski tuleb hinnata "Pühajärve" kui G.Ernesaksa esimest katsetust ooperi alal. Meie ooperiloojate pere täienes seega uue heliloojaga, mis tõendab meie muusikaloomingu kasvu.

Suuremat edu sel hooajal võib märkida balleti osas. Lavale tuleb juba terviklik balletietendus, B.Assafjevi "Bahtsissarai purskkaev" (lavastaja A.Ekston). Kuna ~~see~~ ballett nõuab hea kunstilise tasemega kaadrit, samuti lavatehnilisi võimalusi, mis mõlemad RT "Estonial" sel ajal olid puudulikud, oli balleti lavaletoomisega suuri raskusi.

Tänu A.Ekstoni ja kõigi ühistele pingutustele, anti küllaltki rahuldav etendus. Tähtsutehniliselt

-----
19) B.Lukk, Ooperi "Pühajärv" muusika, "Sirp ja Vasar"

jäi veel palju soovida, kuid etendused olid siiski elamusrikkad, pakkudes külastajatele palju meeldivat. Seda tõendab ka etenduste suur külastatavus. 1946.a. mängiti "Bahtsissarai purskkaevu" 46 korda suhteliselt suure külastajate keskmisega (460 inimest).²⁰⁾

Operettidest tuleb 1945/46 hooajal lavale R. Benatzky "Kolm musketäri" ja S. Rombergi "Kärvelaul". Mõlemi opereti lavastamisel püüdis A. Lüüdik välja astuda tavalisest operetlikust šabloonist ja muuta sisu aktuaalseks. Näiteks "Kolm musketäri" tuli lavale A. Särevi ümbertöötlemises, kusjuures kolm musketäri olid esile toodud rõhutatud rahva katsjatena.

Põhimõtteliselt ei saa nõustuda selliste ümbertegemistega. Kuid tuleb arvestada asjaolu, et ka operetižanris oodati uut, nõukogulikku sisu. Nõukogulikke operette üleliidulises ulatuses oli aga vähe ja nende partituuride hankimine väga raske. Nn. "Viini operetid", mida seni oli teatris mängitud ja mille materjalid olid olemas, on enamuses, nagu teame, tühihised ja sisutud. Esimesed katsed luua uut operetižanris, kujunesid sellepärast katseteks leida suuremat sisu ja sotsiaalset tagapõhja vanades operettides. See viis paratamatult nende moonutamiseni. Kuna sellised katsed leidsid aga esialgu ka arvustuse poolt heakskiitu, siis ei ole õigust teatrile midagi ette heita.

-----
20) Vt. tabel Nr.1, lk. 157.

1945/46 hooajal täieneb ka operetikaader. Nii debüteerisid "Kõrvelaulus" peaosades M.Kodanipork ja G.Ots, kes saavutasid suure populaarsuse, eriti G.Ots. Üldse oli "Kõrvelaul" selle hooaja menukaim lavastus. Seda mängiti 1946.a. 45 korda suurima külastajate keskmisega (701 inimest) ja huvi püsis ka järgnevatel hooaegadel. 21)

Kokkuvõttes tuleb edu ja edasiminekut märkida ka teisel sõjajärgsel hooajal RT "Estonia" töös, eriti on suhtelist tõusu ja edasiminekut märgata balleti osas.

Tähtis koht sõjajärgsel perioodil kuulus ideoloogilisele kasvatustööle, milles suur osa lasus ka teatritel. Ideoloogilise töö lähemate ülesannete kindlaksmääramiseks võttis ÜK(b)P KK vastu 1946.a. otsused "Zvezda" ja "Leningradi" kohta ja "Draamateatrite repertuaarist ja selle parandamise abinõudest".

Keskkomitee otsustes mõisteti hukka kunsti poliitlikast lahutamise katsed ja nõuti kunsti kõrget ideelist taset, mis oleks ühendatud täiusliku kunstilise vormiga. Samuti kritiseeriti ekslikke formalistlikke tendentse. Need Keskkomitee otsused said aluseks teatriatele edaspidiseks tööks. Kuna Keskkomitee otsused puudutasid peamiselt draamateatreid, on tunda pööret RT "Estonia" peamiselt draamakollektiivi osas. Kuid tähelepanu juhtimine teatri kasvatavale osale, paneb teatri

-----

21) Vt. tabel Nr.1, lk. 157.

juhtkonda ja lavastajaid järele mõtlema ka muusikaliste etenduste ideelise taseme tõstmisele.

Et anda ideeliselt kõrgetasemelisi etendusi, tõusis üles eriti teravalt kaadri enese ideelis-poliitilise taseme tõstmine. Paljud RT "Estonia" kollektiivist olid asunud juba eelmistel aastatel end täiendama Marksismi-Leninismi Õhtuülikoolis või teatris töötavas poliitringis. Kuid kõik ei toimunud siin nii nagu vajalik, mida näitab ka terav kriitika ajakirjanduses. Nii märgitakse "Rahva Hääles", et RT "Estonia" 450 liikmelisest kunstilis-tehnilisest personalist on Marksismi-Leninismi Õhtuülikooli kunstitöölise fakulteeti registreerunud 65, õppetööst võtab osa aga paarkümmend. 22)

Tehes järeldused kriitikast, hakkab teatri juhtkond ja partei-algorganisatsioon suuremat tähelepanu pöörama poliit-kasvatusliku töö organiseerimisele teatris, korraldatakse iganädalased poliit-kasvatuslikud loengud, seminarid kollektiivides jne.

Teravaks küsimuseks oli ka kaadri kvalifikatsiooni tõstmine, eriti aga kaadri järelkasvu küsimus. Tõsist muret tekitas ooperikoor ja solistid. Olukorra parandamiseks oli kavas ooperistuudio asutamine (nov.1946.a.), milles kiirendatud korras (2 aasta jooksul), omandaksid nii teoreetilisi kui praktilisi teadmisi

-----
22) E.Nugis, Elust Riikliku Teatri "Estonia" tsitadellis, "Rahva Hääle" Nr.244, 17.X 1946.a.

ja kogemusi - nooremad lootustandavamad ooperijõud.²³⁾
 Ooperistuudio alustas tegevust G.Tugolessovi juhtimisel, kuid nimetamisväärseid tulemusi oma töös ei saavutanud.

Balle-ti taseme tõstmiseks asutati A.Ekstoni juhtimisel teatri juurde ka balletistuudio, mis kujunes eelkäijaks hiljem asutatud Eesti Riiklikule Koreograafilisele Koolile.

1946/47 hooajaks polnud lahenenud ka ruumide kitsikus. Erilisi raskusi oli dekoratsioonide paigutamise ja ettenähtud juurdeehituse teostamine teatri kasutada olevate kino "Gloria" ruumide juurde venis. Kuna repertuaari oli võetud juba nõudlikumaid lavastusi ("Padaemand", "Carmen" jt.), hakkas ruumide puudus otseselt häirima etenduste läbiviimist (lava taga polnud liikumisruumi, dekoratsioonid olid lageda taeva all jne.). Dekoratsioonide ei ole kuhugi paigutada. Ainukeks panipaigaks on teatrihoov ja võlvkäik. Kuid sinna keelab tuletõrje määrustik dekoratsioonide asetamise, mille rikkumise eest on teater juba trahvi maksnud. Olukord on nii katastroofiline, et suuremad lavastused, nagu "Padaemand" tuleb tööst kõrvaldada, märgib direktor (A.Lauter) oma kirjas EK(b)P KK büroole.²⁴⁾

Kuid lootus olukorra paranemisele innustas

23) Teatri ja Muusikamuuseum (edaspidi T. ja M.), RT "Estonia" 1946.a. (edaspidi RT "Estonia"), kiri ENSV Kunstide Valitsusele (ärakiri).

24) RAT "Estonia" arhiiv (edaspidi Est.a.), Estonia teatrihoone ehitamise puutuv kirjavahetus (edaspidi Kirjav.) 1946.a. Toimik (edaspidi T) Nr.7, l.14

kollektiivi. 6.juulil 1946.a. avati pidulikult "Estonia" kontsertsaali osa, ehitustööd käisid ka teatrihoone osas, mis loodeti lõpetada järgnevaks hooajaks. Iga teatri töötaja püüdis kaasa aidata taastamistöode kiiremale lõpetamisele.

1946/47 hooaeg oli muusikalavastuste poolest vaene, ainult neli uuslavastust (2 ooperit, 1 ballett ja 1 operett).

Ooperilavastustest R.Leoncavallo "Pajatsites" ja G.Bizet "Carmenis" püüdis lavastaja G.Tugolessov, arvestades teatri kasvustusliku tähtsuse rõhutamist Keskkomitee otsustes 1946.a., rõhutada sotsiaalset tagapõhja. On tunda, et lavastaja ei suutnud teostada seda, mida ta taotles. Eriti tekib see mõte "Carmeni" lavastuse puhul. G.Tugolessov nimetab ise oma artiklis "Sirp ja Vasaras", et ta püüab välja tuua "negatiivset suhtumist kodanlikku ühiskonda ja silmakirjalikku kodanlikku moraali. 25) Kuid nagu märgiti arvustuses, ei saa selle teostamist lugeda täiesti õnnestunuks. Peamiselt jäi vajaka "Carmeni" (J.Siimon) kujutamisel kirgliku, vabadustarmastava, puhta iseloomuna, mille tõttu ka lavastaja idee ei tulnud selgelt esile. 26)

-----
25) G.Tugolessov, "Carmen" RT "Estonia" laval, "Sirp ja Vasar" Nr.22, 31.V 1947.a.

26) S.I.L., "Carmen" RT "Estonias", "Sirp ja Vasar" Nr.23, 7.VI 1947.a.

Kuid ei saa märkimata jätta ka mõlema lavastuse õnnestumisi, lavastaja uudseid otsinguid lavakujude lahtimõtestamisel, katset muuta koor aktiivseks jne., mille tõttu etendused kujunesid siiski külastajaile elamusi pakkuvaiks.

Edasiminekut tuleb märkida eriti balleti arengus. Eelmisel hooajal lavale tulnud "Bahtsissarai purskkaevule" järgneb uus terviklik lavastus nõukogude balletide varasalvest, W.A.Oranski komöödia "Windsori lõbusad naised" (lavastaja A.Ekston). Lavastus oli põhiliselt pantomiimiliine, seega rohkem koreograafiline komöödia kui ballett, tehniliselt ei pakkunud midagi üllatavat, kuid üldmulje oli terviklik, värske ja väljendusriikas. "A.Ekston on mitmeti ületanud need võimalused ja võimete tagavarad, mis tal käepärast olid", märgitakse arvustuses. 27)

Lavastuse edu näitab ka suhteliselt suur külastajate arv, mängiti 1947.a. 26 korda (keskmise külastajate arvuga 465 inimest, milleni ei küündi ühegi selle aasta operi külastajate keskmine, vt. tabel 1). A.Ekstonile omistati 1948.a. selle balleti lavastamise eest II preemia Eesti NSV Ministrite Nõukogu poolt.

Opereti osas teater sammub edasi ümbertegemiste teel. Püüdes rakendada ÜK(b)P KK otsuseid etenduste

-----

27) Kangro-Pool, Ballett "Windsori lõbusad naised", "Sirp ja Vasar", Nr.11, 15.III 1947.a.

ideelise taseme tõstmisel, võetakse ette veelgi muudatusi operettides. Nii võetakse ajutiseks maha "Kõrvelaul" ja töötatakse ümber, et "rõhutada rohkem võitlevat ja progressiivset ideoloogiat puudutavaid löike," nagu märkis direktor (A.Lauter) aruandes Kunstide Valitsusele. 28)

Teater püüab leida ka uusi teid operetidramaturgias. Kui seni oli lavastatud RT "Estonias" ainult lääne klassika operette, siis nüüd pöördub teater rahvalike žanrite poole, püüdes luua rahvaoperetti. Uue operetina lavastatakse J.Simmi "Kosjasõit" (A.Kitzbergi algupärandi järgi ümber töötatud). Kahjuks osutus see katse ebaõnnestunuks, peamiselt ebaõige valiku tõttu. "Kosjasõidu" libreto ega ka muusika ei õigusta end tänapäeva teatrikülastaja kunstimaitsele vastava muusikalise komöödiana. Tuleb nõustuda arvustusega, et algatus pöörduda rahvaliku žanri poole on kahtlemata õige, kuid oleks pidanud rohkem kaaluma, millest alustada.

Kuigi RT "Estonia" 1946/47 hooajal püüab tõsta etenduste ideelist ja kunstilist taset, suudeti siiski vähe saavutada. Majanduslikud ja organisatsioonilised mured, eriti ruumikitsikus mõjusid häirivalt ka loomingulisele tööle.

1947/48 hooaeg toob palju uut teatri ellu. Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni 30.aastapäeva

-----
28) Est.a., Kirjav. 1947.a., T. Nr.3, l.206.

võetakse vastu juba taastatud teatrihoones, mis kujuneb suursündmuseks kogu vabariigis.

Vastavalt olukorra paranemisele intensiivistub ka teatri töö. Muusikalavastusi hakatakse mängima taastatud teatrihoones, sõnalavastusi mängitakse osaliselt veel "Gloria" ruumides (filiaalis). Kuna perspektiivis on iseseisva ooperi- ja balletiteatri moodustamine, hakkab teater üha suuremat rõhku panema muusikalistele lavastustele. Koori ja orkestri tugevdamiseks otsustatakse nende liikmete arvu suurendada. 29)

Loomingulise töö paremaks juhtimiseks moodustatakse ka kunstinõukogu (esimene koosolek 17.aug.1947.a.).

Teater jätkab loominguulist tööd ÜK(b)P KK ideoloogiliste otsuste alusel. Veelgi süvendatakse teatris ideelis-poliitilise kasvatuse taset, tööd poliitringides ja loengutel.

Samuti lähtutakse repertuaari valikul partei otsustest. Nii tuleb 1947/48 hooajal lavale nõukogude ooper J.Dzeržinski "Vaikne Don" (lavastaja G.Tugolessov). Kuigi see ooper (nagu eespool mainitud) ei ole esmakordselt RT "Estonia" laval, toob selle taaslavastamine teatrisse mõndagi uut, eriti nõukogude inimese kujutamises ooperis, mis sunnib loobuma tavalistest ooperlikkudest stampidest. Ei saa öelda, et see oleks teatril

-----
29) Est.a., Kunstinõukogu protokollid (edaspidi Kn.prot.)
1947.a., T.5/2, 1.5.

täielikult õnnestunud, mänguliselt jäi üldiselt vajaka. Tunnustavalt märgiti aga O.Lundi esinemist, kes teesklemata siirusega ja sügava psühholoogiaga andis Aksenja kuju. Samuti hinnati koori mängu arengut. ³⁰⁾ "Vaikse Doni" külastatavus oli aga väike. ³¹⁾ Tuleb arvata, et see oli tingitud ooperi esituse ja lavastuse puudustest.

Teistest ooperilavastustest tuleb sel hooajal uuesti lavale G.Puccini "Boheem" (lavastaja J.Roosaar), mida mängiti 1944/45.aastal varasema lavastuse järgi. Repertuaaris esineb ka uusi nimetusi nagu G.Donizetti "Don Pasquale" (lavastaja *J. Roosaar*) ja P.Tšaikovski "Jolanthe" (lavastaja J.Roosaar), mida mängiti koos P.Tšaikovski "Itaalia capriccio" järgi seatud balletiga (lavastaja A.Koit).

Esile kerkib ka uusi nimesid näitlejate seas, nagu A.Külvand, E.Soom, E.Maripuu, J.Johanson. Balletis hakkab tantsima hiljuti Moskva Akadeemilise Suure teatri balletikooli lõpetanud L.Vink ("Itaalia capriccios").

Suurimat tähelepanu äratas selle hooaja lavastustest E.Kapi uus ballett "Kalevipoeg", mille I pilt ~~ka~~ anti ette juba taastatud teatrihoone avapidustustel (7.nov.1947.a.), tervikliku etendusena aga 27.märtsil 1948.a. (lavastaja H.Tohvelmann). Esimese nõuk.eesti

-----
30) H.Lumet, "Vaikne Don", "Sirp ja Vasar", Nr.47, 22.XI 1947.a.

31) Vt. tabel nr.1, lk. 157.

algupärase balletina äratas "Kalevipoeg" erakordset huvi. Nagu märkis P.Rummo: "See ballett on kahtlemata eesti teatrielus ainulaadne suursündmus". 32)

"Kalevipoeg" tuli lavale koreograafilise poemi nimetuse all, kuna lahendus oli põhiliselt pantomiimiline. Lavastamine toimus tihedas koostöös autoritega ja erilise huvi ning vaimustusega kunstiliste juhtide ja balletikollektiivi poolt. Kuna suurteks massistseeneideks ei piisanud RT "Estonia" balletikollektiivist, siis rakendati ka Tallinna Koreograafilise Kooli õpilasi, uue teatrihoone avaetenduseks isegi draamanäitlejaid ja meeskoori liikmeid.

Arvustus andis nii muusikale kui ka lavastusele kiitva hinnangu kui sügava ideelise väärtusega, täis võitluspaatost ja viha vaenlaste vastu. Märgitigi ka lavastuse puudujääke (võitlusmotiivide ühekülgsus, töömotiivide vähesus jt.). Kiitva hinnangu osaliseks said osatäitjad B.Blinov (Sorts), J.Arg (Linda), samuti Kalevipoja osatäitja F.Veike, kelle kohta märkis E.Kappise, et just sellisena olevat Kalevipoja kuju olnud ta silme ees, luues balletile muusikat. 33) V.Haasi lavapildid tõendasid mitmekülgsete etnograafiliste materjalide tundmist. Dekoratsioonides oli püütud "Kalevipoja" ideelist sisu edasi anda jõulise, monumentaalse joonega,
-----

32) Kunstiinimeste arvamusi (P.Rummo), "Õhtuleht" nr.72, 26.III 1948.a.

33) Samas (Osalistest)

raskepäraste, suurte dimensioonide rõhutamisega. Kuigi lavakujundus ei olnud vaba puudustest, võis seda pida kunstniku loomingus üheks väljapaistvaks saavutuseks. 34)

1948.a. omistati ballett "Kalevipoja" autorile E.Kapile Stalini ~~H~~ preemia. 1949.a. premeeriti lavastajat H.Tohvelmanni, dirigent K.Raudseppa, dekoratsioonid V.Haasi ja peamisi osatäitjaid (F.Veike ja B.Blinov) Eesti NSV Ministrite Nõukogu poolt.

Teatrikülastajad võtsid "Kalevipoja" vastu vaimustusega. Enne esietendust olid päletid kolmeks etenduseks juba välja müüdud. Huvi etenduste vastu püsis ka edaspidi, mida näitab külastajate arv. 1948.a. mängiti "Kalevipoega" 41 korda, keskmise külastajate arvuga 591, mis ületas isegi operettide külastajate arvu, 1949.a. 21 korda, keskmise külastajate arvuga 532. 35)

Huvi "Kalevipoja" etenduste vastu ei olnud ainult Tallinna töötajate hulgas. Etendusi külastasid mitmed kollektiivid ka teistest meie vabariigi rajoonidest (Haapsalu Õpetajate Seminari kollektiiv, Läänemaa Tarbijate Kooperatiiv jt.). Suur huvi oli ka õpilaste hulgas. Näiteks kirjutasid Lehtse 7-aastase Kooli pioneerid, et nad väga tahavad näha koreograafilist poemi, "Kalevipoeg" ja paluvad teatrit mängukava nii seada, et nad saaksid pühapäeval teatrit külastada. 36)

34) J.Matt, "Lavakujunduse arengust Eesti teatrilaval, Eesti Nõukogude Teater" II, 1956.a. lk.220

35) Vt. tabel Nr.1, lk. 157.

36) Est.a., Kirjav. 1949.a., T.Nr.1/15, l.48.

Kuna balleti osas näitab teater initsiatiivi uue ja algupärase suhtes, siis opereti alal toimub palju poleemikat ja otsuseid, mis ei sõodusta selle žanri arengut ja edu RT "Estonias". Kahjuks ei jatka teater eelmise hooaja otsinguid rahvusliku žanri alal.

Seisukoha võtmine opereti küsimuses on arutusel kunstinõukogus, kus otsustatakse loobuda katsetamistest "Moodsa operetiga", Kuna 1945.a. ehitusplaanides oli ette nähtud uue iseseisva ooperi- ja balletiteatri ehitamine, samuti operetiteater (draamateatri osa oleks jäänud taastatava "Estonia" teatri hoonesse), pidas RT "Estonia" eksisteerimist koos operetiga ajutiseks nähtuseks. Nii räägib ka A.Lauter kunstinõukogus, et opereti jaoks peaks olema eriteater, kuid kuna praegu ei ole ei teatril ega teatripublikul Tallinnas veel kandajõudu ainult balleti ja ooperi mängimiseks, siis peab muidugi operett jääma repertuaari, kuid peamiselt klassikaline operett ja kui leidub mõni muusikaliselt täisväärtuslik moodne operett, siis jätta äärmisel juhul võimalus selle lavastamiseks. 37)

Kunstinõukogu teebki otsuse jääda klassikalise opereti juurde ja vastavalt sellele, et tulevikus on kavas operett repertuaarist välja lülitada, nähakse ette ka opereti kaadri vähendamine.

Vastavalt sellele otsusele esinebki 1947/48

-----
37) Est.a., Kn.prot. 1947-50.a., T. 5/2, l.14.

hooaja repertuaaris uuslavastustena lääne klassikast C.Millöckeni "Kerjusüliõpilane" (lavastaja A.Mering) ja J.Straussi "Mustlasparun" (lavastajad A.Lüüdik ja E.Uuli). Mõlemad operetid tulid lavale A.Särevi poolt ümbertöötatult, kusjuures peaosades oli rakendatud ooperijõud (G.Ots, V.Neelus, L.Sellistemägi, E.Maasik, O.Raukas jt.).

Arvustus pidas mõlemat operetti õnnestunuks, samuti suhtuti tunnustavalt ümbertegemistesse.

Alles 1949.a. seoses ÜK(b)P KK otsusega (10.veebr. 1948.a.) formalistliku suuna vastu muusikalavastustes, võetakse kriitika alla mehaanilis-vulgaarne tendents RT "Estonias" muuta lavastuste libretosid, eriti opereti osas ("Mustlasparun" ja "Kerjusüliõpilane"). 38)

Sõjaaegseil aastail ilmes väärnähteid ka teatrite majanduslikus ja organisatsioonilises töös. Paljud teatrid suhtusid kergekäeliselt ja vastutustundetult teatritele antavatesse riiklikesse ressurssidesse. Tekkis väär arusaamine teatri majandamisest. Teatrid nägid finantseerimise allikana peamiselt riiklikku dotatsiooni, mitte aga pääsmete müügist laekuvat omatulu. Laiade hulkade vähene kaasatõmbamine meie teatrikunsti arenguprobleemidesse tingis külastatavuse languse.

13.III 1948.a. annab Eesti NSV Ministrite Nõukogu (vastavalt NSVLiidu Ministrite Nõukogu määrusele Nr.536 ja 537, 4.III 1948.a.) määruse, mis kohustab teatreid

-----

38) Est.a., Kirjav. 1949.a., T.1/15, l.148.

otsustavalt parandama oma tööd. Määrus näeb ette külastatavuse suurendamise, teatri omatulu tõstmise ja riikliku dotatsiooni vähendamise teatritele.

Vastavalt määrusele, vähendati RT "Estoniale" ette nähtud summasid 1000000 rbl. võrra. See sundis teatrit oma tööd ümber korraldama, et jääda eelarve raamidesse. Kunstinõukogu, kus see küsimus oli arutusel, otsustas teatri külastajate arvu tõstmiseks otsida teid kontakti leidmiseks töötajatega (šeflus, teatrilinikud jne.), samuti rakendada ka rangelt kokkuhoiu režiimi, läbi viia väljaminekute kärpimised ja teatri personali koondamine. 39)

Et tõsta teatri külastatavust, pöörab teater suuremat tähelepanu ka repertuaari valikule ja kunstilisele tasemele. Repertuaariplaani koostamisele ja sellest kinnipidamisele juhitakse teatri tähelepanu ka Kunstide Valitsuse käskkirjas. 40)

Esiialgu püüab RT "Estonia" külastatavust tõsta uute lavastuste arvu tõstmisega. Peale sõnalavastuste tuleb 1948/49 hooajal lavale 10 uut lavastust (5 uut ooperit, 1 ballett ja 4 operetti - (pärastsõjaaegsete muusikalavastuste arv oli senini 4-8 hooajal). Kuid märkida võib ka etenduste kunstilise taseme tõusu.

-----

39) Est.a., Kn.prot. 1947-50.a., T.5/2, 1.25-27 .

40) Est.a., RT "Estonia" käskkirjad (edaspidi Est. käskk.), T, II, 1.96

Kuna Keskkomitee otsustas V. Muradeli ooperi "Suur sõprus" kohta 48.a. juhiti tähelepanu vene muusikalise kultuuri suurele progressiivsusele ja vene klassika kultuuripärandi kasutamise vajadusele, hakatakse ka RT "Estonias" senisest veelgi suuremat tähelepanu pöörama vene klassikale. Ooperitest lavastatakse P. Tšaikovski "Jevgeni Onegin", mis paneb aluse RT "Estonia" suurtele saavutustele vene klassika osas. Lavastama kutsuti külalisena Vene NFSV teeneline kunstnik A. Viner, kes näitas oma võimeid haarata kogu kollektiivi, tuua ellu massistseenidesse ja rakendada oskuslikult misanstseene. Tähtsaimaks selle lavastuse juures kujunes kujude tööpärase lahtimõtestamine, ooperi venepärasus ja idee väljatoomine. Palju lihtsust, ilu ja meeleolu andsid ka A. Peegi dekoratsioonid ja N. Mei kostüümid.

Muusika, näitlejate mängu ja lavakujunduse kooskõla lood hea harmoneeruva lavastuse, mis oli uueks etapiks RT "Estonia" teatris, märkis A. Tamarkin. 41)

"Jevgeni Onegin" sai üldise tunnustuse osaliseks. 1949.a. määrati ooperi lavastusele Stalini preemia, samuti premeeriti tähtsamaid osatäitjaid) T. Kuusik, M. Kodanipork, G. Ots. M. Tarasõ ja lavastajat (A. Viner).

Eesti NSV algupärandite osas tuuakse uuesti lavale E. Kapi "Tasuleegid" (lavastaja E. Uuli), Suure Socialistliku Oktoobrirevolutsiooni 31. aastapäevaks. "Tasuleekide" esimene lavastus toimus äärmiselt piiratud tingimustes, mis takistas ooperi mõjulepääsu. Vahepeal lavastati (1947.a.) "Tasuleegid" Riias, kus avaramates tingimustes oli võimalik teostada täielikumat lavastust.

41(Est.a., Kn.prot. 1947-50.a., T.5/2, l.103-104

Uutes ruumides oli ka RT "Estonial" võimalik anda suuremamõõtmelisi etendusi. Korrigeerimisele tulid eriti massistseenid ja võitlusmomentide esiletoomine.

E.Kapp ise märkis kontrolletendusel, et RT "Estonia" seekordne lavastus meeldis talle rohkem kõigest senistest lavastustest. 42) 1949.a. määras Eesti NSV Ministrite Nõukogu "Tasuleegid" lavaletoomise eest II Preemia E.Uulile, T.Kuusikule, O.Lundile, M.Tarasele.

Teised selle hooaja ooperite uuslavastused on lääne klassikast G.Rossini "Sevilla habemeajaja", Ch.Gounod "Faust" (mõlemad G.Tugolessovi lavastuses) ja G.Puccini "Madame Butterfly" (E.Uuli lavastus). Neist võib õnnestunumaks pidada viimast, mille kohta märgiti ajakirjanduses, et seekordne lavastus on varemähüst kunstiküps, ideoloogiliselt täiuslikum ja vokaalselt üks õnnestunumaid. Eriti tõsteti esile E.Maasiku esinemist. "E.Maasik loob ... meeldejäävate stseenidega ja suurepärase laulupartii täitmisega Butterflyna meie ooperilava ühe elavama ja suurema kuju, mis viimasel ajal on nähtud. 43)

Tunnustavalt märgiti E.Maasiku esinemist ka "Fausti" (Margareeta). Nagu "Madame Butterflyd" nii võib ka "Fausti" lugeda õnnestunud lavastuseks, mille tõendiks on ka suur külastajate arv (413 keskmine külastatavus) ja publiku soe suhtumine. "Fausti" külastajate

42) Est.a., Kn, prot.1947-50.a., T.5/2, 1.55.

43) R.Nugis, "Madame Butterfly" uuslavastus RT "Estonias", "Õhtuleht" Nr.98, 27.IV 1949.a.

keskmise on isegi suurem kui "Madame Butterflyl" (369), kuid arvestada tuleb, et "Fausti" mängiti esmakordselt sõjajärgsel perioodil.

Balleti osas püüab teater juurutada ka klassikalise balletti. Kui "Windsori lõbusad naised" ja "Kalevipoeg" olid põhiliselt pantomiimilise laadi, siis sel hooajal lavastatakse P. Tšaikovski "Luikede järve" (lavastaja A. Ekston), mis nõuab klassikalise balleti rakendamist ja selle repertuaari võtmise näitab balletikollektiivi püüdeid selles osas oma jõudu katsuda.

Kuid balleti tehniline tase RT "Estonias" on veel liiga nõrk selle nõudliku balleti täielikuks õnnestumiseks. Ei saa õigeks pidada ka lavastaja (A. Ekston) katset muuta balleti romantilis-muinasjutulist süžeed. Muudatustega libretos kaotas ballett teda iseloomustava romantilisuse, ja ahdis ebaõige värvingu ka kujude tõlgitsusele. "Klassikalised lavastused peavad jääma klassikalisteks", ütles "Luikede järve" lavastuse kohta Muusikateatri Peavalitsuse juhataja N. Gorjainov. "Balleti senise tõlgitsuse muutmine ei ole õige." 44)

Ka opereti alal on 1948/49 hooaeg rikas uute lavastuste poolest (eelmistel hooaegadel 2 uuslavastust, nüüd 4), kuid õnnestumisi on opereti osas vähem.

Tervitatav opereti alal on see, et teater muudab oma seisukohta nõukogude operettide suhtes. Lavale tuleb J. Dunašjevski "Vaba tuul" (lavastaja E. Uuli). See operett on aktuaalse sisuga, käsitledes imperialismi

---

44) Est.a., Kn. prot. 1947-50.a., T. 5/2, l. 67.

kütkes olevate rahvaste võitlust reaktsiooni jõududega. Kuna "Vaba tuul" oli esimene nõukogude operett RT "Estonia" laval, siis oli tunda veel kinniolekut lääne opereti rutiinis ja žabloonis.

Üldjoontes oli idee õigesti välja toodud, vajaka jäi hoogsust ja pinget, tundus kohati venivana. 45)

Kui "Vaba tuule" kasvatuslik väärtus on ilmne, siis J.Offenbachi "Tänavalaulikud" ("Pericola") ja F.Lehari "Suur viiuldaja" (mõlema lavastaja E.Uuli) väärtus on kaheldav. RT "Estonia" ei ole veel loobunud lääne klassika operettide ümbertöötamisest kuni moonutamiseni. Lavastaja püüdis välja tuua sotsiaalsed tagapõhja, "Tänavalaulikutes" näidata peruulaste protesti vägivallavallitsetajate vastu, "Suures viiuldajas" aga näidata peategelast Martinellit (Paganini kuju) kui rahvakunstnikku.

Katse tuua vanasse operetti uus ajakohane sisu, ei andnud tulemusi. Eriti "Suure viiuldaja" puhul teater patustas autoriõiguse vastu. Uus lavastus oli kombineeritud kolmest Fr.Lehari opereti muusikast ("Paganini", "Frasquita" ja "Ilus on maailm") uue orkestratsiooni ja täiesti uue sisuga. Tulemuseks oli, et tekkisid vastuolud libreto ja muusika vahel. Nii märkis arvustus, et sisuliselt libreto, vaatamata kohandamistele, pakkus vähe edasiviivat, muusikaline osa viis aga lavastuse väärtuse miinimumini. 46)

-----
45) L.Normet, "Vaba tuul" RT "Estonia" laval, "Sirp ja Vasar" Nr.27, 2.VI 49.a.

46) L.Normet, ühest ebaõnnestunud muusikalavastusest, "Sirp ja Vasar", Nr.47, 12.II 1949.a.

Selle opereti ebaõnnestumine ilmes juba lava-
proovide käigus. Kaalumisel oli, kas üldse lasta esi-
etendusele, kuid arvestades kulutusi, võeti siiski pea-
le ümbertegemist ja kohandamist, lavastus vastu tingimu-
sel, et sellised vead (moonutamised) jääksid viimasteks.⁴⁷⁾

Lääne operettidest sel hooajal kujunes kõige õh-
nestunumaks J.Kalmani "Silva" (lavastaja E.Uuli).

Seega 1948/49 hooajal näeme operilavastustes
suurt tõusu. Neli õnnestunud suuremõõtmelist uuslavas-
tust. Huvitav on märkida ka ooperiküllastajate arvu järs-
ku tõusu, 1948.a. on ooperite keskmine küllastajate arv
296 inimest, 1949.a. 405 (peale "Sevilla habemeajaja",
mis oli neljast uuslavastusest kõige nõrgem, langevad
teised 1949.aastasse).

Ka leiame ooperisolistide seas noori esinemas,
nagu E.Eesmaa, L.Issakova, E.Maripuu, O.Pöder jt. Tea-
tud edusamme on märgata ka balleti ja opereti osas
("Vaba tuul").

Veelgi suuremaid loomingulisi võite tõi 1949/50
hooaeg. RT "Estonia" töö mitmeti paranes teatri muutu-
misega puht muusikateatriks. Draamakollektiiv liitus
senise draamateatriga, mis kandis sel ajal nimetust
Uus-Teater. Uue teatri direktoriks sai A.Lauter, RT
"Estonia" direktoriks jäi N.Kraus, kes juba 1948.a. oli

-----
47) Est.a., Kn.prot. 1947-50.a., T.5/2, l.73.

määratud direktori kohusetäitja kohale (A.Lauter oli siis teatri kunstilise juhi kohal).

RT "Estonia" repertuaari jäi ooper, ballett ja operett. Spetsiaalseks muusikateatriks kujunemine nõudis senisest tõhusamalt muusikalise taseme tõstmist. Otsustavalt tuli parandada orkestri tööd, mille kõlapuhtuse ja sideme suhtes lavaga esines juba eelmisel hooajal kriitikat. 48) Kavas oli ka orkestriruumi ümberehitus kontakti saavutamiseks orkestri ja lava vahel. 49)

Balletitaseme tõstmiseks astub R^{II} "Estonia" tihedamasse kontakti Moskva ja Leningradi kõrgekvalifikatsiooniga balletipedagoogidega. Nii oli kavas kutsuda Stalini preemia laureaat ballettmeister B.Fenster külalisena lavastama, kusjuures RT "Estonia" lavastaja A.Ekston töötaks tema juhtimisel assistendina. 50)

Järjest suuremat tähelepanu pöörab teater ka kollektiivi ideelis-poliitilise taseme tõstmisele. Näidatakse loengute ja õppuste paremat organiseerimist, tihedamat sidet tegeliku loomingulise tööga jne. 51) Laialdasemalt hakkab teater praktiseerima ka loomingulisi komanderinguid (Leningradi ja Moskvasse), et saavutada suuremaid kogemusi.

48) RT "Estonia" muusikalavastuslikke küsimusi, "Sirp ja Vasar" Nr.7, 12.II 1949.a.

49) Orkestriruumi ümberehitus toimus 1951.a. suvel, mis aga kahjuks kahjustas teatrisaali akustikat, nagu on kindlaks teinud eriteadlased.

50) Est.a., Kirjav. 1949.a., T.Nr.1/15, 1.425

51) Est.a., Kn.prot. 1947-50.a., T.5/2, 1.100

Muusikalavastuste kunstilise taseme tõstmisele aitas kaasa ka A.Vineri kutsumine pealavastaja kohale RT "Estonias".

1949/50 hooaeg on aktiivsemaid ja edukamaid RT "Estonia" loomingulises töös sõjajärgsel perioodil.

Kuna seni RT "Estonia" muusikalavastuste osas esikohal oli lääne klassika (nõukogude repertuaari kasutamise printsiip täideti rohkem sõnalavastuste osas), siis peale muusikateatriks kujunemist, tuleb selles osas otsustav muutus. 1949/50 hooaja repertuaaris on 10 uuslavastust, millest 6 on nõukogude autoreilt, nende hulgas 2 uut nõukogude eesti algupärandid (G.Ernesaksa "Tormide rand" ja E.Kapi "Vabaduse laulik").

G.Ernesaksa "Tormide rand" (lavastaja E.Uuli) kujunes väga populaarseks, rahva poolt armastatud ooperiks.

Ooperi esimene variatsioon sai küll tugeva kriitika osaliseks, osutus laialivalguvaks ja kompositsiooniliselt nõrgaks, kuid ooper võitis uute redaktsioonidega. II redaktsioonis tehti mitmeid parandusi, nagu ebaoluliste momentide väljajätmine ja piltide ümberpaigutus. ~~Samuti~~ Romantilis-piraatliku Ungru krahvi muutmisega oma klassi (feodaalide) esindajaks, oli võimalik selgemini välja tuua ooperis sotsiaalset tagapõhja. Soovida jättis veel rahva võitluse väljatoomine, samuti Petrovi kuju.

Seoses külalisetendustega Moskvas, toimus "Tormide ranna" veelkordne läbivaatus. Uues, seega kolmandas redaktsioonis, kõrvaldati enamusi puudusi rahva võitluse kujutamises, samuti ka peakangelaste kujudes. "Tormide rand" jätab nüüd täisväärtusliku ja sisuka ooperi mulje, olles RT "Estonia" ooperirepertuaari ehteks ja eesti nõukogude muusika suureks saavutuseks, märgitakse ajakirjanduses. 52)

Kõrge tunnustuse ja rahva üldise heakskiidu osaliseks said ka V.Haasi dekoratsioonid. Maalilise ja dünaamilise elemendi oskuslik rakendamine on võimaldanud saavutada haaravat emotsionaalsust. 53)

Muusika suur rahvalikkus muutis selle ooperi üldtuntuks (eriti "Pihla kõrtsi stseen"). 1949.a. ooperietendustest oli "Tormide rand" kõige suurema külastajate keskmisega (594 inimest, vt. tabel 1) ja püsis RT "Estonia" repertuaaris 1959.aastani.

1951.a. määrati "Tormide ranna" eest reale RT "Estonia" kollektiivi liikmeile Stalini preemia.

Palju uut meie ooperiloomingusse ja RT "Estonia" töösse tõi teine selle hooaja algupärane ooper E.Kapi "Vabaduse laulik" (lavastaja A.Viner). Kui meie senised algupärased ooperid käsitasid mineviku teemasid ja võitlust, siis see ooper toob meid tänapäevale lähemale!

52) S.Milovski, Uued algupärased ooperid RT "Estonias", "Sirp ja Vasar" Nr.30, 29.VII 1950.a.

53) F.Matt, Voldemar Haas 60-aastane, "Eesti NSV Teatrid" Nr.3, Tall.1958.a., lk.18.

ooperi tegevus toimub esimestel nõukogude aastail ja Suure Isamaasõja päevil. (Ka muusikaliselt on selles ooperis uudset: peale rahvuslike motiivide ja koloriidi on E.Kapp kasutanud ka teiste vennasrahvaste intonatsioone). Puudujääke oli veel nii ooperis endas kui ka selle lavastuses, eriti rahvamasside tegevuses, kellel ka selles ooperis lasus peamine osa, ebatõepärasusi lahingustseenides, puudusi peategelaste väljakujundamises jne. Kuid hinnata tuleb "Vabaduse laulikut" kui pionee-ri algupärase tänapäevateemalise ooperina, mis üldkokkuvõttes jättis värske ja meeldiva mulje. 54)

Teistest ooperitest tuleb 1949/50 hooajal lavale A.Dargomõžski "Näkingeid" (lavastaja A.Viner). Õnnestunud lavakujundus, rahvusliku omapära ja rahvuskommete tõepärane kujutamine selles ooperis tähistavad RT "Estonia" saavutusi vene klassika tõlgitsemises. Lavastaja tööd kollektiiviga näitasid õnnestunud massistseenid, kus igale koori liikmele oli antud oma individuaalne osa. Peale juba tuntud solistide (E.Maasik, M.Rungi, O.Raukas jt.) rakendas lavastaja ooperisse ka noori, nagu V.Gurjev, O.Pöder (vürst), L.Soom ja G.Kaljaste (vürstinna). Tähelepanu äratas venekeelses lavastuses Vene NFSV teenelise kunstniku J.Jašugini esinemine (mõlder) külalisena, kelle meisterlik mäng ei olnud elamuseks ainult teatriküllastajaile, vaid innustuseks kogu kollektiivile.

54) T. ja M., Est. 1950. a. "Vabaduse lauliku" kontrolletendusele järgnenud arutluskoosoleku protokoll (edaspidi a. k. prot.).

Repertuaari mitmekesistamise püüet RT "Estonias" näitab B.Smetana koomilise ooperi "Müüdnud mõrsja" (lavastaja J.Roosaar) lavastamine, kus samuti oli rakendatud ka uusi osatäitjaid (E.Eesmaa, H.Otto, V.Gurjev jt.)

Üheks õnnestunumaks lavastuseks lääne klassika osas, nagu märgitakse ajakirjanduses, osutus G.Verdi "Traviata" 55) (lavastaja A.Viner).

"Traviata" on akti olnud rahva poolt armastatud ooper oma kauni muusika ja haarava süžeeaga.

Kuna "Traviata" sisaldab hoolimata idealistlikest lünkadest teataval määral kodanlust paljastavaid sotsiaalseid momente, siis püsib see ooper ka nõukogude teatrite lavadel.

A.Vineri lavastus RT "Estonias" oli antud lihtsalt, elulähedaselt, ilma koormamata väliste detailidega ja liialdamata melodramaatilise koloriidiga. Tänu selle ooperi populaarsusele ja õnnestunud lavastusele, esineb "Traviata" veel tänini (1960.a.) RAT "Estonia" repertuaaris.

Armastatud osatäitjaks Violeta osas sai V.Neelus. Menumalt esitati "Traviatad" ka Moskvas külalisesitendustel. Korduvalt puhkesid vaatuse keskel üksmeelsed kiiduavaldused, eriti V.Neelusele, märgitakse ajakirjanduses. 56)

55) R.Nugis, "Traviata" RT "Estonia", "Õhtuleht" Nr.50, 28.II 1950.a.

56) "Traviata" etenduste menu, "Rahva Hääl" Nr.194, 16.VIII 1950.a.

Edusamme ei tee RT "Estonia" sel hooajal ainult ooperi osas, vaid ka balletilavastustes. 1949/50 hooajal tuleb lavale kolm uut nõukogude balletti õnnestunud lavastustena.

Kauni muusikaga A.Kreini "Laurencia" pakkus vaatajaile mitte ainult naudingut A.Ekstoni poolt seatud haaravate hispaaniaalike tantsudega, vaid näitas ka hispaania rahva võitlust rõhujate, feodaalide vastu. Juhtides mõtteid tänapäeva alistatud hispaania rahvale, kõlas ballett aktuaalselt. 57)

Teine ballett, H.Glieri "Punane moon", tuli lavale A.Ekstoni, A.Viner ja S.Otsa koostööna. See ballett oli osale teatripublikust tuttav juba 1940.aasta lavastustest. Seekordne lavastus toimus aga uue redaktsiooni järgi (mida 1950.a. oli rida balletiteatreid edukalt kasutanud). Uues redaktsioonis oli selgemini esile toodud hiina rahva kuulsusrikas revolutsiooniline võitlus ja võit rõhujate üle, samuti vene ja hiina rahva sõprus. Teose idee oli lavastaje poolt selgelt esile toodud, märgiti kontrolletendusel. 58) 1950.a. viibis helilooja H.Glier külalisena Tallinnas ja "Estonia" kollektiivil avanes võimalus vestelda balleti autoriga valmiva lavastuse üle. Vanameister kiitis RT "Estonia" la-

57) L.Normet, "Laureⁿcia" RT "Estonias", "Sirp ja Vasar" Nr.46, 12.XI 1949.a.

58) T. ja M., Est.1950.a., "Punase mooni" a.k.prot.

vastuslikud kavatsused heaks . Ka meeldis heliloojale püüe loobuda paljast fantastikast unenäo stseenis. 59)

"Punase mooni" lavastuses rakendati osalistena ka noori soliste. E.Ülevain ja I.Silla debüteerisid dublantidena A.Koidu ja V.Haguse kõrval peaosades. Fantaasiarikkas kompositsioonilises lahenduses, hea kooskõlas balleti süžeeaga olid antud A.Peegi dekoratsioonid.

Seega oli "Punane moon" lavastus, mis aitas kaasa balletikollektiivi arengule, kusjuures anti esinemisvõimalus ka noortele. Rahva osavõtt etendustest oli aktiivne. "Punast mooni" mängiti 1950.a. 23 korda keskmise külastajate arvuga 516 inimest. 60)

Kolmanda balletina tuleb sel hooajal lavale J.Morozovi "Doktor Aibolit" (lavastaja B.Fentser). Esmaordselt pärast sõjaaegsel perioodil mõtleb RT "Estonia" ka noorsoo teenindamisele. Kuna meie vabariigis puudub spetsiaalne noorsoo teater, siis on nii draama- kui ka muusikateatri ülesanne oma repertuaari võtta ka otsest noorusele määratud etendusi. Sageli korratakse, et teater peab mõtlema oma kollektiivi järelkasvule, kuid samuti tuleb mõelda ka kasvava teatriküllastajate põlvkonna kasvatamisele. Sellepärast peab teater erilise

-----

59) A.Viner, "Punane moon" RT "Estonias", "Sirp ja Vasar" Nr.21, 27.V 1950.a.

60) Vt. tabel nr.1

tähelepanuga suhtuma noorsooetendustesse. "Doktor Aibolit" lavastus oli täisväärtuslik ja nooruse poolt väga armastatud. Ballett omas ka kasvatava väärtuse, õpetas lapsi loomi armastama, samuti näitas headuse ja tõe võitu, mis lavastuses oli õigesti välja toodud. "Doktor Aibolit" oli tõendiks ka balletikollektiivi kasvust ja edasiminekest. B.Fenster ise nimetas, hinnates kollektiivi tööd, et miimika ja mäng oli kohati isegi parem kui Leningradis ja Moskvas. 61)

Lähtudes põhimõttest, et lasteetendused ei tohi äratada hirmu, on mõningaid pretensioone kurjuse kujutamise osas (hakklihamasin, ahju ajamine jt.). Kuid oma põhiolemuselt oli ballett optimistlik ja oli suureks elamuseks lastele. Eks kõnele selle lavastuse vajalikkusest juba seegi, et seda mängiti ühesuguse eduga 1959.aastani (500-600 nimest keskmiselt etendusel). 62)

Nagu N.Meil oma juubeli puhul (1960.a.) televisioonisaates märkis, võinuks seda sama eduga anda veelgi, aga dekoratsioonid kulusid ära.

Ka opereti osas, kus RT "Estonial" oli kõige rohkem kõikumisi ja ebaõnnestumisi sõjajärgsel perioodil, on tunda, et on leitud õige suund. Teater võttis revideerimisele oma seisukohad nõukogude operettide suhtes,

-----

61) T. ja M., Est. 1950.a., "Doktor Aiboliti" a.k.prot.

62) Vt. tabel nr.1, lk. 157.

samuti lääne klassika moonutamiseks. 63)

1949/50 hooajal tuleb lavale teine nõukogude operett (peale "Vaba tuult" eelmisel hooajal), J. Miljutini "Rahutu õnn" (lavastaja P. Mägi), mis osutus õnnestunumaks operetilavastuseks sel perioodil. Opereti väärtus ei seisa ainult aktuaalses teemas ja meloodiarikkas muusikas, vaid see operett sunnib eemalduma operetikangelaste standarttüüpidest. Kuna RT "Estoniale" oli seni tehtud etteheiteid vana viini opereti žabloonsuses kinniolemises, siis selle opereti edukas lavastamine näitab uusi tuuli RT "Estonia" laval ja nagu märgiti ajakirjanduses "... rõkkav aplaus näitab, et Tallinna töötav rahvas just sellist tuult armastab". 64)

Ka tuleb märkida rida õnnestunud osatäitmisi nagu G. Ots (Andrei), M. Kodanipork (Nataša), V. Luts (Olenitš) jt. Esiletõstmist vääriavad suur ind ja püüdlikkus, mis iseloomustab kogu esinevat kollektiivi. Ka iga kooriliige oli tüpiseeritud ja täis kindlat ülesannet. 65)

Eriti tuleb aga esile tõsta noort lavastajat P. Mägi, samuti dirigendina debüteerivat V. Järvit.

63) Est.a., Kn.prot. 1947-50.a., T.5/2, 1.98

64) R. Nugis, Uus tuul "Estonias", "Õhtuleht" Nr.270, 17.XI 1949.a.

65) L. Normet, Õnnestunud operetilavastus, "Sirp ja Vasar" nr.48, 26.XI 1949.a.

Külastajate arvult oli see operett 1949.a. etendustest kõige menukam (külastajate keskmine 544) ja mängiti edukalt ka järgnevatel hooaegadel (esines veel 1959/60 hooaja repertuaaris).

Märksa nõrgemaks nii ideeliselt, lavastuslikult, kui ka osatäitmiselt kujunes teine selle hooaja operett R.Friml ja H.Stothardt'i "Rose-Marie" (lavastaja P.Mägi). Kontrollitenduse arutluskoosolekul toodi esile sotsiaalse momendi nõrkust. Samuti märgiti, et tegelaste omavahe- lised suhted, positiivse ja negatiivse leeri kujunda- mine on jäänud nõrgaks. Päevakajalised repliigid vaja- vad läbitöötamist jne. 66)

Kuna RT "Estonia" oli varem korduvalt liialdanud lääne operettide ümbertegemisel, siis seekord P.Mägi püüdis sellest hoiduda. Sisulisi lünki püüdis lavastaja täita lavastuslike võtetega. Kuid need tunduvad uudsuse ja leidlikkuse demonstreerimisena, samuti ei mõju veen- valt "vaimukused" ja poliitilised torked, märgib arvus- tus. 67)

See operett osutus 1949/50.a. hooaja edukate lavastuste sarjas kõige nõrgemaks.

Nõukogude aastate muusikalise loomingu kokkuvõt- teks kuni 1950.aastani kujunesid külalisesinemised Mosk- vas. RT "Estonia" esitas 6 lavastust (5 ooperit ja 1

66) T. ja M., Est. 1950., "Rose-Marie" a.k.prot.

67) L.Normet, "Rose-Marie" RT "Estonias", "Sirp ja Vasar" nr.21, 27.V 1950.a.

ballett). Vabariigi algupäranditest esitati "Tasuleegid", "Tormide rand" ja "Vabaduse laulik" ning ballett "Kalevipoeg", vene klassikast "Jevgeni-Onegin" ja lääne klassikast "Traviata".

Esiialgu olid kavas ka operetid "Rahutu õnn" ja "Silva". Asuti isegi "Rahutu õnne" ümbertöötamisele algversiooni kohaselt. Kuid Moskva Suur Teater (filiaalis pidid toimuma RT "Estonia" esinemised) ei nõustunud operettide esitamisega ^{oma ruumides} Suure Teatri filiaalis. Vastavalt sellele pretensioonile jättis RT "Estonia" operettide esitamise kavast välja. 68)

Peab tunnustavalt nimetama, et ettevalmistustöö Moskvasse sõiduks ei varjutanud RT "Estonia" jooksvat tööd statsionaaris. Veel 1950.a. I poolel tuli lavale "Doktor Aibolit" (26.II), "Traviata" (7.II), "Müüdüd mõrsja" (21.III), "Punane moon" (30.V) ja "Vabaduse laulik" (20.VIII), millele lisandusid "Tormide ranna" ümbertöötamine (kolmas redaktsioon juulis 1950.a.).

Pingelises ettevalmistustöös Moskvasse sõiduks osutas suurt abi näpunäidete ja märkustega Kunstide Komisjon Moskvast (eesotsas N.Gorjainoviga), kes juhtis tähelepanu eriti meie algupärandites esinevatele puudustele. Parandusi tehti ka "Traviata" ja "Jevgeni Onegini" lavastustes.

-----
68) Est.a., Kn-prot. 1950, T.Nr.27, l.19.

Etendused Moskvas toimusid 1.-20.aug. 1950.a. Täissaalid ja elav aplaus olid tunnistajaks elavast huvist. "Huvi oli suurem ja hinnang kõrgem kui julgesime loota", märgib G.Ernesaks. 69)

Elavalt reageeris ka ajakirjandus, tuues tunnustuse kõrval ka õigustatud kriitikat ja väärtuslikke juhiseid. Erilise tähelepanu osaliseks said meie algupärased ooperid. Terviklikumaks ja kunstiliselt tugevama ooperitest hinnati E.Kapi "Tasuleegid". Kõige rohkem arvustusi ja mõtteid tekitas aga "Vabaduse laulik". Tuleb arvestada ka asjaolu, et "Vabaduse laulik" esitati Moskvas n.ö. verivärskelt, mõningate väiksemate parandustega peale kontroll- ja esietendust. Enamus arvustustest puudutas peamiselt libretisti ja helilooja puudusi, kuid märgiti samuti, et teater on mööda läinud ooperi puudustest, ega ole omalt poolt abinõusid tarvitusele võtnud teose mõtte täielikumaks väljatoomiseks. 70)

Kuid vaatamata puudustele hinnati "Vabaduse laulikut" kõrgelt. Katkendeid ooperist helilindistati NSVL Raadioinformatsiooni Komitee poolt.

G.Ernesaksa "Tormide ranna" kohta märgiti arvustuses dramaturgilise arengu mõningat ebaselgust. Dramaati^{si/}li puudujääke lunastab aga võluv meloodiarikkus ja meisterlikud rahvastseenid, viimistletud koori-

-----

69) Eesti ooperikunsti silmapaistev edu Moskvas, "Sirp ja Vasar" Nr.34, 26.VIII 1950.a.

70) "Estonia" teatri külalisesinemised Moskvas, "Noorte Nääl" Nr.196, 18.VIII 1950.a.

episoodid.71)

Paljudes arvustustes tõsteti esile ka meie silmapaistvaid soliste, eriti T.Kuusikut, O.Lundi, E.Maasikut, G.Otsa jt. Kõrge hinnangu ja üldise tunnustuse osaliseks sai ka RT "Estonia" koor. "Olen harva kuulnud teatrilaval sellist jõulist ja nii puhta ning selge kõlaga koori", märkis Kasahhi NSV Ministrite Nõukogu esimees J.Tažijev. 72) Tunnustavalt hinnati samuti orkestri esitust ja maitsekaid dekoratsioone.

Teatud pettumuse valmistas aga meie ballett "Kalevipoeg". Nagu teame, oli "Kalevipoja" lavastus pantomiimiline, moskvalased ootasid aga klassikalist balletti selle otseses mõttes. Hindamist leidsid küll mitmed huvitavad pildid ja stseenid (Saarepiiga stseen, Soome sepa juures, pörgupildid jt.), kuid balleti koreograafiline tase tunnustati nõrgaks. ~~Millega seletada, et "Kalevipoeg"~~ , mis meie kodulinnas leidis nii sooja vastuvõtu, ^{sai} Moskvas tugeva kriitika osaliseks. ~~sai?~~ Kahtlemata oli see tingitud sellest, et Moskva publik oli harjunud kõrgetasemelise klassikalise balletiga, "Kalevipoja" pantomiimiline lahendus pakkus aga vähe koreograafiliselt.

-----
71) S.Korev, "Tormide rand", "Sirp ja Vasar" Nr.34, 26.VIII 1950.a.

72) K.Uibo, "Estonia" teater Moskvas, "Rahva Hääl" Nr.184, 1.VIII 1950.a.

Kokkuvõtte RT "Estonia" esinemistest tegi NSVL Ministrite Nõukogu juures asuv Kunstide Komitee (17.aug.1950.a.), millest võtsid osa pealinna heliloojad, muusikud, RT "Estonia" töötajad ja ajakirjanduse esindajad. Vastavalt arutusele märkis Kunstide Komitee oma käskkirjas Nr.731, et teater "Estonia" poolt näidatud etendused demonstreerisid kogu ansambli kõrget kunstilist taset. Samuti märgiti ka teatri töös esinevaid puudusi, noorte kaadri vähest rakendamist ja kasvatamist, balletitaseme nõrkust jne. 73)

Kokkuvõtte ja juhtnõõrid edaspidiseks tööks andis ka EK(b)P KK oma erietsusega peale külaskäigu etendusi Moskvas.

RT "Estonia" külalisetendused Moskvas olid teatud teetulbaks RT "Estonia" loomingulises töös, mis tõid esile nii teatri saavutusi kui ka puudusi. Tehes kokkuvõtet perioodist 1944 -50, Moskva külalisetenduste tulemuste alusel, peab märkima ideelispoliitilise taseme tõusu teatris, kuid nagu märkis EK(b)P KK oma erietsuses, on selles osas veel puudusi, millele teatril tuleb edaspidises töös suuremat tähelepanu pöörata. 74)

73) Est.a., Kirjav. 1950., T.Nr.2, l.50-51.

74) Eestimaa K(b)P Keskkomitees, "Sirp ja Vasar" Nr.40, 7.X 1950.a.

Teater on lähtunud oma töös sotsialistliku realismi põhimõttest, mida näitavad üldiselt realistlikud lavastused. RT "Estonia" on oma töös aluseks võtnud ÜK(B(P KK otsused ideoloogilistes küsimustes. Eriti peale iseseisvaks muusikateatriks kujunemist, hakkab RT "Estonia" suuremat tähelepanu pöörama nõukogulikule repertuaarile muusikalavastustes.

Ooperilavastustes on teater teinud suuri edusamme, eriti mainitud perioodi viimastel aastatel. Õnnestunud lääne klassika lavastustest, mis RT "Estonia" repertuaaris sõjajärgseil aastail olid esikohal, tuleks eriti esile tõsta saavutusi aastail 1949-50 ("Traviata", "Madame Butterfly", "Faust" jt.). Vene klassika osas tuleb esile tõsta "Jevgeni Onegini" lavastust, millele omistati Stalini preemia. Eriti hinnatavad on aga teatri saavutused Nõuk. Eesti omaloomingu lavastamisel. "Tasuleegid", "Tormide rand" ja "Vabaduse laulik" toodi lavale tihedas koostöös autoritega. Seega on teater täitnud oma osa algupärandite lavastamisel ja väärrib selles osas "loomingulise laboratooriumi" nimetust.

Balleti osas, mis tunnustati küll külalisetenduste ajal Moskvas RT "Estonias" nõrgemaks alaks, tuleb märkida aga võrreldes 1944.a. tasemega samuti edasiminekut.

Balleti arengut RT "Estonias" iseloomustab pidev edasimineku aastast-aastasse, mille suuremad saavutused on 1949/50 hooajal ("Punane moon", "Dr. Aibolit"). Seda soodustab tihedama kontakti leidmine kõrge balletikul-

tuuriga Vene NFSV teatritega (loomingulised komanderingud, B.Fenster külalislavastajana jne.). Balletikultuuri arengut näitab ka meie esimese balleti "Kalevipoeg" lavastamine.

Tehniline tase ja balletikollektiivi professionaalsus jätsid RT "Estonias" paljugi soovida, nagu märgiti ka otsustes teatri esinemiste kohta Moskvas, kuid RT "Estonia" etendused sõjajärgseil aastail olid küllalt mitmekesised ja pakkusid vaatajaile elamusrikkaid muljeid, mida näitas ka balletietenduste suur külastatavus, mis sageli ületas isegi ooperi külastatavuse (vt. tabel 1).

Operett jäi RT "Estonia" loominguks aga tahaplaanile. Eksirännakud sisulistes küsimustes, eriti aga asjaolu, et operetil ja operetikaadril tundub, ei olnud perspektiivi RT "Estonias" kui ooperi- ja balletiteatris, ei võimalda selle žanri täit arengut. Kuid ka opereti osas, eriti 1949/50.a. on saavutusi ("Vaba tuul", "Rahutu õnn", "Silva"). Kahetõseda tuleb, et teater loobus katsetamistest rahvusliku žanri arendamisel. Kuna sel perioodil nõuk. eesti opereti omalooming puudub, siis ei saa ka teatrile ette heita algupärandite puudumist repertuaaris. Kuid ka teatri enda ükskõikne suhtumine ei õhuta heliloojaid ja libretiste sel alal tegelema.

Väärnähtena, mis ilmneb eriti opereti osas, tuleb märkida ka autoriteksti liiga vaba kasutamist, mis

ilmnes eriti "Kerjusüliõpilase", "Mustlasparuni" ja "Suure Viiuldaja" lavastamisel. Kuigi RT "Estonia" oma vigu mõistis, on need oma jäljed siiski jätnud opereti arengule sel perioodil.

RT "Estonia" kollektiiv on teinud suuri edusamme. Teatril on tunnustatud solistide pere (T.Kuusik, E.Maasik, O.Lund, M.Rungi, G.Ots, V.Neelus jt.). Kuid n.n. vanemast põlvkonnast tuleb juba väljalangemisi (A.Lüüdik - suri 1949.a., B.Hansen, K.Ots lahkuvad lavalt). Noori lootustandvaid jõude on aga teatri peres vähe ja teater ise ei pööra neile küllaldaselt tähelepanu, nagu märgiti ka külalisesinemiste ajal Moskvas. Rohkem uusi nimesid leiame 1948-50 aastast (V.Gurjev, L.Issakova, G.Kaljuste jt. ooperi ja opereti osas, balleti alal A.Vink, I.Silla ja E.Ülevain), kuid neid on veel vähe rakendatud. Lavastajatest äratab tähelepanu P.Mägi opereti osas, balleti alal lavastajana asub tööle ka S.Ots. Andeka noore dirigendina astub RT "Estonia" perre V.Järvi. Ja lõpuks tuleb hinnata RT "Estonia" esteetiliselt paljupakkuvaid, lavastuse mõttega seotud dekoratsioone (V.Haas, A.PEEK) ja maitsekaid kostüüme (N.Mei), mis leidsid hindamist ka Moskva külalisesitendustel.

Hinnates RT "Estonia" tööd muusikateatrina ja tema kõrget meisterlikkuse taset, mida näitasid edukalt

läbiviidud külalisesinemised Moskvas, otsustas ENSV
Ministrite Nõukogu määrusega Nr. 962 (4.XI 1950.a.)
omistada teatrile nimetus "akadeemiline" ja edaspidi
nimetada teda: ENSV Riiklik Akadeemiline Ooperi- ja
Balletiteater "Estonia" ⁷⁵⁾ (RAT "Estonia").

---

75) Est.a., Kirjav. 1953.a., T.Nr.3, l.8.

II RAT "Estonia" 1950-56.a.

Peale edukaid külalisesinemisi Moskvas 1950.a. ja akadeemilise ooperi- ja balletiteatri austava nimetuse saavutamist, seadis RAT "Estonia" juhtkond ja kollektiiv eesmärgiks mitte peatuda saavutatul. Arvestades nii NSVL Ministrite Nõukogu juures asuva Kunstide Komitee käskkirja kui ka EK(b)P KK erietsust, asuti parandama esinenud puudusi ja tõstma veelgi teatri ideelist ja kunstilist taset.

EK(b)P KK erietsuses juhiti tähelepanu sellele, et poliit-kasvatustöö on teatris nõrk. Paremaks organiseerimiseks töötati välja täpne töökava nii poliitilise kui ka professionaalse taseme tõstmiseks. Regulaarselt alustas tööd 5 poliitringi ja Lenini-Stalini eluloo õpiring. Ette olid nähtud nii üldpoliitilised kui ka erialased loengud (marksistlikust esteetikast, teooria ja meetodi küsimustest jne)⁷³.

---

73) Est.a., Kirjav. 1951.a., T. Nr.2, l.27.

Kunstide Komitee käskkirjas märgiti, et RT "Estonia" ei kasvata küllaldaselt noorte kaadreid ja tõstab neid vähe esile. Rida esinejaid ei oma kõrgeid vokaalseid võimeid ja professionaalset ettevalmistust⁷⁴⁾. Vastavalt sellele alustas RAT "Estonia" kohe peale küllalasetendusi Moskvast tõsist tööd noortega, samuti asuti korraldama kaadrite kvalifikatsiooni tõstmist üldse. Kunstinõukogus kui ka ametiühingu komitee tootmiskoosolekul arutati neid küsimusi ja otsustati noorte edutamisele pöörata suuremat tähelepanu. Vanemaid soliste kohustati abistama nooremaid, kusjuures noortele anda võimalus ise valida endale šefid. Samuti töötati välja plaan, millal ja keda saata ennast täiendama või loominguks komandeeringule⁷⁵⁾.

Raskeks küsimuseks jäi aga esialgu RAT "Estonia" lavastajate järelkasv, eriti balleti osas, kuna peale A. Ekstoni lahkumist 1951. a., jääb RAT "Estonia" ilma peaballettmeisterita.

Ballett tunnistati Moskvast RAT "Estonia" nõrgeimaks alaks. Eriti nõrk oli teatri balletikollektiivi professionaalne tase, samuti nõrgaks osutus klassikaline ballett teatris, võrreldes teiste liiduvabariikidega. Kuna

---

74) Est. a., Kirjav. 1950. a., T. Nr. 2, l. 50.

75) Est. a., Kn. prot. 1950/51. a., T. Nr. 27, l. 35.

ballett "Kalevipoeg" põhiliseks puuduseks tunnistati pantomiimilist-rahvatantsulist lahendust, kerkib teatrile ülesanne lahendada rahvatantsulise ja klassikalise balleti elementide ühendamine, viia n.ö. rahvatants varvastele. Balletitaseme tõstmine muutus teatrile üheks tähtsamaks ülesandeks. Selle paremaks teostamiseks sõlmitakse 1951.a. šeflusleping Leningradi S.M.Kirovi nime- lise Akadeemilise Ooperi ja Balletiteatriga, mille praktilised tulemused hakkavad juba varsti tunda andma.

Külalisesinemistel Moskvas hinnati kõrgelt RAT "Estonia" saavutusi ooperi alal. Tunnustava hinnangu osaliseks sai "Jevgeni Onegin" lavastus. RAT "Estonia" seab endale eesmärgiks jätkata tööd vene klassika lahtimõtestamisel. Suure tunnustuse osaliseks sai RAT "Estonia" meie algupärase nõukogude ooperi lavastajana. EK(b)P KK märkides RAT "Estonia" teeneid selles osas, juhib tähelepanu, et teater senisest veelgi rohkem tegeleks meie algupärase loominguga, kusjuures püüaks kaasa tõmmata suuremat hulka heliloojaid teatritööle. Senini oli koostöö peamiselt kahe heliloojaga (E.Kapp ja G.Ernesaks). Selle ülesande täitmiseks moodustatakse teatris loomingulised brigaadid (komisjonid), kes kohustuvad heliloojaid abistama valmivate tööde juures. Nii oli 1951.aastaks moodustatud neli komisjoni, nagu teatas RAT "Estonia" Kunstide Valitsusele: E.Kapi "Vabaduse lauliku" juurde A.Viner ja K.Raudsepp, G.Ernesaksa "Üle silla" - A.Viner ja K.Raudsepp, L.Normeti "Valgus Koordis" - P.Nigula ja O.Raukas,

L.Austeri "Tiina" - S.Ots ja V.Järvi⁷⁶⁾. Samuti hakkab kunstinõukogu senisest rohkem tähelepanu pöörama algupäranditele, muidugi mitte ainult ooperi osas, vaid ka balleti ja opereti libretodele (libretode arutamised). Kuid, et töös autoritega esines ka puudusi, viitab Kunstide Valitsuse käskkiri, kus nimetatakse, et töö heliloojatega ei ole järjekindlalt organiseeritud, loodud komisjonid töötavad loiult⁷⁷⁾.

Operetti ei esitatud külalisetendustel Moskvas ja see žanr jääb muidugi puudutamata ka otsustes senise töö kohta ja juhtnõõrides RAT "Estoniale" edaspidiseks tööks. Ametiühingu tootmiskoosolekul tõstetakse küll üles küsimus, et direktsioon pööraks suuremat tähelepanu operetile ja võetakse vastu otsus, et direktsioon lahendaks võimalused operetinäitlejate vokaalsete võimete arendamiseks⁷⁸⁾. Kuid selle otsuse rakendamist ei ole aga märgata. Ei ole ka tunda, et teater muudaks oma suhtumist operetisse kui ajutisesse nähtusesse RAT "Estonia" repertuaaris. Väikesel operetikollektiivil tuleb ise võidelda oma eluõiguste ja arengu eest. Positiivse suunana tuleb märkida, et operetikollektiivis veelgi suuremat tähelepanu hakatakse pöörama klassikalise lääne opereti kõrval ka nõukogude operetile.

---

76) Est.a., Kirjav. 1951.a., T.Nr.2, l.96.

77) Est.a., Kirjav. 1951.a., T.Nr.2, l.30.

78) Est.a., Kn.prot.1950.a., T.Nr.27, l.35.

Teame, et teatri töö õnnestumise esimeseks eelduseks on repertuaari valiku küsimus. Kuna eelmistel hooaegadel esines etteheiteid repertuaari juhuslikkuse ja ühekülgsuse osas, otsustatakse ka selles suhtes tööd parandada. Regulaarselt hakatakse arutama mitte ainult jooksvat repertuaariplaani, vaid ka perspektiivplaane nii kunstinõukogus kui ka kollektiivides. Kuid vaatamata arutamistele, ei suudeta ära hoida kõikumisi repertuaariplaanide ellurakendamisel. Kuid kõikumised ei ole esialgu nii tugevad, et varjutaksid loomingulist tööd. Tõus RAT "Estonia" töös, mis oli eriti tuntav peale iseseisvaks muusikateatriks kujunemist 1949.a., jätkub ka peale külalisesinemisi Moskvast⁷⁹⁾.

1950/51 hooaega alustab RAT "Estonia" uue jõu ja innuga. Vastavalt EK(b)P KK VIII pleenumi otsustele 1950. a., kus paljastati rahvavaenlasi ja nende kahjulikkust nii majanduslikus kui ka kultuurilises töös, mis kohustas ka teatreid veelgi suuremat rõhku panema rahva kasvatusliku ülesande lahendamisele, püüab ka RAT "Estonia" oma tööd vastavalt korraldada. Suuremat tähelepanu pööratakse nõukogude, sügavalt ideeliste teoste lavastamisele. 1950/51 hooaja kuuest uuslavastusest on kõik peale ühe ("Vürst Igori", mis on aga kõrge ideelis-kasvatusliku väärtusega) nõukogude autoreilt.

---

79) 8. mail 1951. a. määrati RAT "Estonia" direktoriks L. Rajala.

Ooperitest tuleb lavale uus nõukogude lasteoper M.Krassevi "Külmataat" (lavastaja E.Uuli). See oli vajalikuks täienduseks noorsoole määratud repertuaaris peale eelmisel hooajal lavastatud lasteballetti "Dr.Aibolit", ühtlasi ka esimeseks lasteoperiks RAT "Estonia" laval. Kahjuks ei kujune aga sellest ooperist sellist elamust lastele nagu "Dr.Aibolitist". Ei saa öelda, et teater oleks vähe tähelepanu pööranud sellele ooperile. Peaosades esinesid nimekad solistid (T.Kuusik, M.Kodanipork, K.Ots jt.). Ooperi dekoraatoriks kutsuti külaliseks Moskva Kunstide Valitsuse kunstnik E.Mandelberg, kelle dekoratsioonide järgi oli juba Moskvast seda ooperit lavastatud. Kahjuks ei pääsenud suuremõõtmelised dekoratsioonid meie laval mõjule. Ka luminessents-värvid, mida esmakordselt RAT "Estonias" selles lavastuses kasutusele võeti, jäid kohati (osalt halva valgustuse tõttu) mõjutuks.

Lavastus oli realistlik. Ooper omas kasvatuslikku väärtust, näidates võitlust hea ja kurja vahel. Samuti oli antud "Külmataat" mitte ainult headuse, vaid ka töökuse sümbolina. Kuid vaatamata õnnestumistele, jäi ooperis, eriti dekoratsioonide osas (näit. "Külmataadi" loss) puudu fantaasiast ja muinasjutulisusest. Nagu märkis kontrolletendusel A.Plees: "... on see küll lasteoper, aga pakub lastele vähe."⁸⁰⁾ Eks ole selle tõendiks ka

---

80) T. ja M., Est. 1950.a., "Külmataat" a.k. prot.

asjaolu, et "Külmataati" mängiti ainult 3 hooajal kokku 21 korda (võrdluseks "Dr. Aiboliti" 8 hooajal kokku 76 korda).

Tunduvaid edusamme ooperilavastustes teeb RAT "Estonia" sel hooajal vene klassika osas. Nagu nägime eespool, algasid RAT "Estonia" edusammud vene klassika lavastamisel "Jevgeni Onegini" lavastusega 1949.a.. Selle edu jätkuks kujuneb A. Borodini "Vürst Igori" lavastus (lavastaja A. Viner) 1951.a., mis tuuakse lavale EK(b)P VI kongressi auks. Nagu ütles lavastaja (A. Viner) ise: "... oli ooper eksamiks, mis näitas, kas akadeemilise teatri austav nimetus on antud "Estoniale" õigustatult"⁸¹⁾

Lavastaja (A. Viner) mõtestas õigesti lahti ooperi põhilise ideelise sisu - rahva jõudude konsolideerumise võitluseks välismaise agressiooni vastu. Lavastus jättis kõrvale kujunenud traditsioonilise Kontšaki ja polovetside kujude ebaõige lahendamise, näitas Kontšaki kavala ja verhimulise barbarina⁸²⁾.

Hästi oli tabatud ka teoses peituv patriootlikkus, väljendusrikkalt edasi antud rahvuslikud iseloomud. Peale osatäitjate - solistide, kelle seast tuleks eriti esile tõsta Tiit Kuusikut ja O. Lundi, tegi selle lavastusega suuri edusamme orkester, koor - kogu kollektiiv. Hinnatav oli, et koor õppis esmakordselt partituuri selgeks ka vene keeles. Märkimisväärne oli orkestri kõlapuhtus ja sel-

---

81) T. ja M., Est. 1951.a., "Vürst Igori" a.k.prot.

82) Est.a., Kirjav. 1951.a., T.Nr.2, l.94.

gus, tänu R.Matsoville, kes siin debüteeris ooperidiringdina. R.Matsovi sügav, läbitunnetatud tõlgitsus andis palju juurde ooperi edukale ettekandele. Muusikalise ettekande kõrge taseme poolest oli see üks täisväärtuslikumaid lavastusi teatri repertuaaris⁸³⁾.

Kahetsusega märgiti ainult nii külaskäigu etendustel Leningradis kui ka meie oma vabariigi arvustustes, et ooperist oli välja jäetud näit. III vaatus, samuti II v. koorid. Need kopüürid olid aga vajalikud selleks, et ooper saavutaks tavalise ooperi mõõtmed.

Hinnatavate saavutuste hulka tuleb lugeda ka A.Pee-
gi huvitavat lavakujundust, milles peegeldus ajastu meeleolu, koloriit ja vene arhitektuuri sügav tundmine⁸⁴⁾.

"Vürst Igorit" mängiti suhteliselt suure külastajate arvuga (näit. 1951.a. 30 korda keskm. külastajate arv 509). "Vürst Igori" etendused äratasid huvi üle vabariigi, mida näitasid väljaspoolt Tallinna korraldatud ühiskülastused. Nii külastasid 1953.a. põllumajanduse mehhanisaatorid Juurust, Sauelt, Põltsamaalt jm. "Vürst Igori" etendust (700 inimest). Hinnates RAT "Estonia" tööd "Vürst Igori" lavaletoomisel, avaldas ENSV Kunstide Valitsus käskkirjaga nr.170 kiitust A.Vinerile, R.Matsoville, A.Pee-
gile, T.Kuusikule, G.Talešile, O.Lundile, M.Kodaniporkile, A.Pärnale jt., samuti orkestri, koori, balleti ja kunstilis-tehnilisele osale⁸⁵⁾.

83) A.Klas, Silmapaistev loominguline saavutus, "Sirp ja Vasar" Nr.18, 5.V 1951.a.

84) F.Matt, Lavakujunduse arengust eesti teatrilaval, "Eesti Nõukogude Teater" II, 1.221.

85) Est.a., Kirjav.1951.a., T.Nr.2, 1.94.

Kuna klassikalise balleti tase sai RAT "Estonia" külalisetendustel tugeva kriitika osaliseks, hakatakse sellele lavastustes suuremat tähelepanu pöörama. S.Prokofjevi balletis "Romeo ja Julia", mis tuli lavale S.Otsa diplomitööna, kes lõpetas Riikliku Lunatšarski nimelise Teatri Instituudi ballettmeistri fakulteedi, domineeris veel pantomiimiline lahendus. See tuli etenduste edule kahjuks, piiras ja vaesestas tantse, nagu märkis ajakirjanduses S.Rutkovskaja⁸⁶).

Pöörde balleti arengusse tõi aga teine selle hooaja lavastus C.Pugny, R.Glier ja S.Vassilenko "Esmeralda", mille lavastas külalisena Moskva Stanislavski nimelise muusikateatri peaballettmeister V.Burmeister, kes oskuslikult ühendas klassikalise balleti karaktertantsude ja pantomiimiga. V.Burmeister oskas ka kollektiivi aktiviseerida ja rakendada (kolm koosseisu) ning edasi viia. Uusi märkimisväärseid saavutusi näitasid I.Pöder, V.Hagus, A.Koit jt., samuti noored (E.Joasoo, I.Silla, I.Raksnevitš, A.Petersons jt.). Kuigi oli veel märgata tehnilist küündimatust tantsurühma juures, mis eriti andis tunda etendusel, kus esines külalisena A.Krupinina Moskvast (samuti V.Bovti ja O.Čičinadze külalisesinemiste puhul), siiski ansambli ühtsus ja õigesti välja toodud teose idee muutsid etendused erutavaks⁸⁷).

---

86) S.Rutkovskaja, Ballett "Romeo ja Julia" RAT "Estonias", "Sirp ja Vasar" nr.15, 14.IV 1951.a.

87) S.Rutkovskaja, Tähelepanuväärne saavutus, "Rahva Häääl" nr.162, 12.VII 1951.a.

Suur huvi etenduste vastu oli tõendiks õnnestumisest ja kollektiivi tublist tööst. "Esmeraldat" kanti ette suure eduga 1959.aastani (90 etendust), samuti esitati Leningradi külalisetendustel, kus tunnustavalt hinnati lavastuse leidlikkust ja kollektiivi saavutusi⁸⁸⁾.

Opereti osas on aga tunda, et RAT "Estonia" kaldub ühest äärmusest teise. Kui pärast sõjaaegseil aastail teater lavastas ainult lääne klassikat, siis nüüd püüab teater lavastada ainult nõukogude operette. Kaks uut operetti, mis 1951/52 hooajal lavastatakse, on mõlemad nõukogude autoreilt. Neist J.Miljutini "Trembitat" (lavastaja P.Mägi) võis täiesti õnnestunuks pidada, mis näitab nii noore lavastaja kui ka kogu kollektiivi kasvu. Opereti ideoloogiline külg, rahvaste sõpruse kujutamine, võit igandite üle jt. olid reljeefselt esile toodud, nagu märkis ajakirjandus⁸⁹⁾. Palju leidlikkust oli nii lavastuses kui ka dekoratsioonide osas (A.PEEK), samuti tantsude seades ja esitamises. Lavalist lahendust aitas tõsta ka pöördlava kasutamine. Rakendatud oli noori lootustandvaid jõude, nagu A.Vihandi, V.Luts, K.Vaha, A.Aasmaa.

Püüdes kajastada ka teatri loomingulises töös kogu maailma haaranud rahuliikumise püüdeid, otsustas RAT "Estonia" lavastada uue rahuteemat käsitleva opereti "Vahe-meri kohiseb". Kahjuks kujunes aga selle opereti lavastus

88) А. Гозенпуд, * Театр "Эстония" в Ленинграде, "Ленинградская Правда" 8.У 1954 г.

89) L.Normet, "Trembita" RAT "Estonias", "Sirp ja Vasar" Nr.51, 23.XII 1951.a.

täiesti ebaõnnestunuks. Seda operetti tehti lavastuse käigus mitu korda ümber (3 varianti) ja mängiti ainult 4 korda. Milles seisis viga? Eelkõige muidugi operetis endas. RAT "Estonia" tõi esmakordselt NSV Liidus selle opereti lavale (Muusikateatrite Peavalitsuse juhataja N. Gorjainovi soovitusel). Operett oli muusikaliselt nõrk, suurimaks puuduseks oli aga, et tähtsat rahu eest võitlemise teemat ei suudetud teoses kõlama panna. Prantsuse rahvuskangelase Raymonde Dienne'i kangelastegu ei kujunenud primaarseks, vaid jantlikud olukorrad⁹⁰⁾

Esines ka etteheiteid, miks on tõsine rahuteemaline kangelastegu asetatud operetti⁹¹⁾. Kuid viga ei seisnenud kahtlemata selles, vaid asjaolus, et teose ülesehitus ja muusika ei kujunenud sellisteks, mis oleks aidanud seda teemat kõlama panna.

Milles süüdistada teatrit? RAT "Estonia" arvestas ainult teema aktuaalsust ega kaalunud opereti väärtust enne selle kavasse võtmist. Me nõuame küll teatrit uute algupärandite lavastamist, kuid mitte kunstiliselt ebaküpsete teoste lavaletoomist, nagu märgiti juba ÜK(b)P KK otsuses 1946.a. Selle opereti puhul aga asus juhtkond lavastama enne, kui operetist oli täit pilti (materjalid saabusid osade kaupa), seega näitab mõtlematust juhtkonna poolt.

---

90) E.Rannet, Mõtteid ühest muusikalisest komöödiast, "Sirp ja Vasar" Nr.23, 9.VI 1951.a.

91) Est.a., Kn.prot.1951.a., T.Nr.27, l.31.

Vaatamata "Vahemeri kohiseb" ebaõnnestumisele, töötas teater 1950/51 hooajal edukalt, mida näitab ka küllastajate arvu ja tulude plaani ületamine, mille eest avaldati Kunstide Valitsuse käskkirjaga Nr.134 (17.IV 51.a.) teatrile kiitust⁹²⁾. Selle hooaja silmapaistvaiks saavutusteks olid "Vürst Igor" ja "Esmeralda". 1951.a. autasustati Stalini III järgu preemiaga "Tormide ranna" etenduste eest E.Uulit, K.Raudseppa, G.Taleši, V.Haasi, V.Veikatit, M.Tarast ja O.Lundi.

RAT "Estonia" loominguline edu jätkub ka 1951/52 hooajal, mille tõenduseks on uued suurejoonelised lavastused kui ka teatriküllastajate arvu kasv⁹³⁾. Teater jätkab nõukoguliku repertuaari rakendamist. Meie vabariigi algupärandite poolt on aga see periood vaene, kuid valmimisel on terve rida teoseid, milles teater abistab autoreid, näidates huvi algupärandite vastu. Nii toimub Kunstinõukogus G.Ernesaksa ooperi "Käsikäes" arutelu. Samuti on arutusel B.Kõrveri ja J.Roosaare⁹⁴⁾ uue ooperi libreto (nime ei esine), mis tunnistati üldiselt huvitavaks (huvitavamaks kui "Käsikäes" libreto)⁹⁵⁾.

RAT "Estonia" jätkab tööd ka E.Kapi "Vabaduse lauliku" viimistlemisel vastavalt külalissetendustel Moskvas tehtud kriitikale. Uus redaktsioon tuleb lavale Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 34.aastapäevaks

---

92) Est.a., Kirjav.1951.a., T.Nr.2, l.130.

93) Vt.graafik lõpus.

94) J.Roosaar suri 1953.a. Ooperi libreto viimistlus kui ka muusika valmimine jäi pooleli.

95) Est.a., Kn.prot.1952.a., T.Nr.27, l.39.

(7.nov. 1951.a.). Kujude lahtimõtestamine ja tegelikkuse tõepärane peegeldamine oli uues redaktsioonis märksa parem. Samuti oli E.Kapp viimistlenud muusikat (terve rida uusi aariaid). Eriti elamusrikkaks kujunes Raju vanglastseen. Kuigi ooperil oli veel mitmeid puudusi, eriti proloogi ja epiloogi osas, tõusis märgatavalt peale viimistlust etenduste tase.

1952.a. autasustati "Vabaduse lauliku" lavastuse eest Stalini II järgu preemiaga K.Raudseppa, A.Vinerit, T.Kuusikut, E.Maasikut, A.Pärna ja T.Targamad.

1951/52 hooajal tutvustab RAT "Estonia" meie teatripublikut ka teiste liiduvabariikide nõukogude ooperimuusika uusloominguga. Lavastatakse J.Meituse "Noor kaardivägi" (lavastaja A.Viner). Lavastaja oli lahendanud iga üksiku stseeni ja väljaaste sõltuvalt põhiideest. Tundub, et selle lavastusega on kogu kollektiiv kasvanud, eriti noorte osas, märkis arvustus⁹⁶⁾. "Noore kaardiväe" lavastusest kujunes noorte jõudude ülevaatus, millega esinesid noored ka vabariiklikul ülevaatusel (R.Maasing, A.Külvand, A.Vihandi, V.Vasar ja R.Vahtmaa). Samuti oli rakendatud RAT "Estonias" solistidena tõusvaid uusi jõude nagu V.Gurjev, L.Issakova jt.

Kuigi noortel oli puudusi laululises osas, kattis selle sisemine kaasaelamine, realistlik ja veenev esituslaad. Kuna ooper omas suurt kasvatavat väärtust, andis

---

96) H.Kõrvits, Ooper nõukogude noorte kangelaslikkusest, "Noorte Hääl" Nr.9, 11.I 1952.a.

teater selle lavastusega suure panuse ideoloogilises kasvatustöös. Operit külastasid nii koolinoored kui ka täiskasvanud, samuti noored rajoonikeskustest ja kolhoosidest (näiteks "Kaardiväelase" kolhoosi noored 1952.a.). "Noort kaardiväge" mängiti põhiliselt 1952.a. (33 korda, keskmise küllastajate arvuga 398). 1953. ja 1954.a. esineb ta küll veel repertuaaris, kuid mängitakse mõlemil aastal üks kord väga väikese küllastajate arvuga. Millest oli tingitud huvi langus selle ooperi vastu? "Noort kaardiväge" oli massiliselt külastatud kinos, samuti loetud raamatut. Võib arvata, et huvi langus oli tingitud ka sellest, et see teema hakkas kaotama oma uudsust.

Suureks saavutuseks sel hooajal oli ka lääne klassikast W.A.Mozarti "Don Juani" lavaletoomine (lavastaja A.Viner). Sellest ooperist kujunes üks RAT "Estonia" menukamaid lavastusi, mis veel 1960.a. esines RAT "Estonia" repertuaaris.

Lavastus oli heas kooskõlas W.A.Mozarti muusikaga. W.A.Mozarti muusika seab suuri nõudeid solistidele, orkestrile ja koorile. Siin häirib iga ebatäpsus, vähemgi tehniline küündimatus⁹⁷⁾. Ooperi edukas lavastus näitas ooperikollektiivi kunstimeisterlikkuse kasvu. Suure populaarsuse saavutas G.Ots Don Juani osas, samuti tuleks esile tõsta O.Raukast Leporellona. Hinnatavaks saavutuseks A.Linnamäele, kui noorele lauljale, oli komtuuri

---

97) H.Lumet, "Don Juani" lavastus RAT "Estonias", "Sirp ja Vasar" Nr.42, 2.X 1951.a.

osataitmine.

Lääne klassikast lavastatakse 1951/52 hooajal ka L. Delibes'i "Lakme" (lavastaja O. Raukas). Ooperi ideeline piiratus ja vasturääkivused vajutasid pitseri ka RAT "Estonia" lavastusele. O. Raukas jättis küll müstilis-fanaatilise külje tahaplaanile ja püüdis maksimaalselt ära kasutada võimalusi kolonisaatorite julmuse näitamiseks (turustseenis jm.), kuid nii libreto kui ka muusika annavad selleks vähe võimalusi. Eriti raskeks osutus Gerald'i kuju lahtimõtestamine, kuna paeluv muusika viib paratamatult tema idealiseerimisele. Nii märgiti ka ajakirjanduses, et kui lavastus ei suuda meid täiel määral rahuldada, siis on selle peamiseks põhjuseks ooperi enda ideeline küündimatus⁹⁸⁾.

Tänu kaunile muusikale ja heale vokaalsele esitusele kujunes "Lakmest" rahva poolt armastatud ooper. Eriti populaarseks sai V. Neelus Lakme osas. O. Raukast aga märgiti kui lootustandvat jõudu lavastajate vaeses peres⁹⁹⁾.

RAT "Estonia" püüet kajastada oma töös tähtpäevalisi sündmusi, näitab N. V. Gogoli 100-sünniaastapäeva puhul etendatud ooperikatkendite õhtu N. V. Gogoli teoste ainetel. Katkendeid esitati ooperitest "Maiöö", "Kuldkingake", "Sorotšini laot" jt., kusjuures tervikliku etenduse andmiseks olid katkendid seotud vahetekstiga.

---

98) B. Lukk, "Lakme" RAT "Estonias", "Sirp ja Vasar" Nr. 42, 2. X 1951. a.

99) samas

Tähtsat osa klassikalise balleti edasiarendamise osas etendas M.Tšulaki "Nooruse" lavastus (külalis-lavastaja B.Fenster). Tähelepanuväärne oli see lavastus ka selle poolest, et siin oli hulgaliselt rakendatud noori, H.Nieländer, K.Saareke, Fjodorov ja balletikooli õpilasi (A.Leis, T.Roos, D.Šur jt.). Samuti näitas E.Joasoo tantsutehnilisi edusamme. Balleti nõukogulik teema oli antud edasi eluliselt, noorusliku väljendusrikkuse ja eredusega. Arvustus märkis üldist tantsutehnilise taseme tõusu¹⁰⁰).

Balletikollektiivi pidevat kasvu näitas ka teine selle hooaja lavastus, L.Vassilenko "Lola", mille tõi lavale noor lavastaja T.Ramonova.

Ka opereti osas võib märkida sel hooajal RAT "Estonias" edusamme. Lavale tuleb nõukogude operettidest V.Tipoti "Sinu kõrval" ja lääne klassikast J.Straussi "Öö Veneetsias" (mõlema lavastaja P.Mägi). Tundub, et teatri juhtkonnal on kujunenud lõpuks kindel kava operettide lavastamisel, kust leiame nii nõukogude operette kui ka lääne klassikat.

Operett "Sinu kõrval" oli värske, kaasaegse nõukoguliku sisuga, mille tegevus autori nõusolekul oli üle kantud Eestisse. Kuigi operett jättis mõningal määral soovida nii muusikaliselt kui ka dramaturgiliselt üles-

---

100) A.Ekston ja A.Tamarkin, Nooruslik ja värske balletilavastus, "Sirp ja Vasar" nr.12, 22.III 1952.a.

ehituselt, õigustas end uudsuse,aktuaalsuse, tänapäevsusega.

"Õo Veneetsias" on nagu enamuse operette lääne klassikast, sisult vähepakkuv, leierdatud situatsioonidega ja tühiste intriigidega. Kuid selles operetis ei puudu ka sotsiaalne moment. Juhtivaks mõtteks on näidata lihtrahva ettevõtlikkust, üleolekut kurnajatest, mida P.Mägi püüdis välja tuua. Kuid lavastaja ei suutnud täiesti hoiduda komistamast, mis avaldus eelkõige peategelase Guido isikliku intriigi esiletoomises¹⁰¹). "Õo Veneetsias" sai küll terava kriitika osaliseks, kuid rahvas külastas seda operetti meeleldi. Ta püsis laval 1956.a., kusjuures külastajate keskmine kõikus 500-600 inimese ümber.

Seega näeme ka sel hooajal väiksemate ebaõnnestumiste kõrval edasiminekut nii operi, balleti kui ka opereti osas. Eriti on 1951/52 hooajal märgata RAT "Estonia" püüet täita oma kohustust noorte osas, samuti ka noorte edutamise osas ("Noorus", "Noor kaardivägi"). Esile tuleb tõsta ka "Don Juani" kui silmapaistvat teatri saavutust. Teatri tegevus 1951/52 hooajal tunnustati Kunstide Valitsuse poolt rahuldavaks¹⁰²). Hinnanguks teatri tööle oli ka Stalini preemia omandamine "Vabaduse lauliku" lavastuse eest.

---

101) V.Ojakäär, "Õo Veneetsias" RAT "Estonias", "Sirp ja Vasar" Nr.43, 27.X 1951.a.

102) Est.a., Kirjav.1952.a., T.Nr.2, l.34.

Vastavalt NLKP XIX kongressil ülestatud küsimustele kunstiloomingu ideelise ja kunstilise taseme tõstmise kohta, hakkab RAT "Estonia" järjest suuremat tähelepanu pöörama kollektiivi ideelis-poliitilisele kasvatustööle ja kvalifikatsiooni tõstmisele. 1952/53 hooajal õpib Marksismi-Leninismi Õhtuülikoolis 22 kollektiivi liiget (16 on lõpetanud), ülejäänud töötavad teatri õpiringides¹⁰³). Teatrikollektiivi kvalifikatsiooni tõstmiseks viiakse läbi regulaarselt loengud R.S.Stanislawski õpetuse ja teatrikunsti kohta¹⁰⁴).

Kuid üldise edu juures on märgata teatri töös ka puudusi. Nii märgitakse Kunstide Valitsuse käskkirjas nr.30 (26.jaan. 1953.a.), et edusammud oleksid veelgi suuremad, kui teatri direktsioon, kunstiline juhtkond ja ühiskondlikud organisatsioonid oleksid õigeaegselt, printsiipiaalselt ja järjekindlalt pööranud tähelepanu teatri sisemisele tööle, seal esinevate puuduste kõrvaldamisele. Käskkirjas märgitakse puudusi perspektiivplaanide koostamises. Teatri juhtkond ei ole suutnud fikseerida repertuaari 1953.aastaks, olgugi, et selle küsimusega alati tööd 1952.a. maikuus¹⁰⁵). Jälgides repertuaariplaani arutamist kunstinõukogus, näeme, et siin tehtavad otsused jäävad sageli rakendamata. Näi-

---

103) Est.a., Kirjav.1953.a., T.Nr.3, l.86.

104) Est.a., Est.käskk.1952.a., T.Nr.28, l.204.

105) Est.a., Kirjav.1953.a., T.Nr.3, l.82
E.käskk., l.204.

teks otsustas kunstinõukogu 17.VI 1952.a. peale vaidlusi kavasse võtta G.Verdi "Ball-maskeraad", mis nagu teada on tänini lavale toomata, 13.jaan.1953.a. kohtame kavatsetavas repertuaariplaanides veel kord Delibes'i "Fadetta't" (esines repertuaariplaanides juba 1951.a.), operetti "Kotkasuled" jt., mis otsustatakse küll kavasse võtta, kuid jäävad lavastamata. On teada, et plaane küll arutatakse, kuid tegelik töö läheb oma rada. Sage li otsustatakse lõplikult uued lavastused alles n.ö. viimasel minutil, mille tõttu solistidel puudub võimalus õigeaegselt tutvuda oma osaga, tootmistsehhid on üle koormatud jne.

1951/52 hooajal nägime, et teater on aktiivselt hakanud rakendama noori. Kuid ka selles töös on tunda plaanitust, esineb isegi hoolimatust, märgitakse Kunstide Valitsuse käskkirjas¹⁰⁶⁾. Samuti ei hoolitse juhtkond solistide küllaldase ja otstarbekohase rakendamise eest. Esineb lubamatut normi mittetäitmist¹⁰⁷⁾.

Meie vabariigi algupärandite osas on RAT "Estonia" repertuaar alates 1950-ndast aastast vaene (ainult korduslavastused "Tasuleegid", "Kalevipoeg"). Kuid see on vähem tingitud teatrilt, rohkem puudustest libretode osas, teatavast kriisist kirjanduses, mis ei jäta oma mõju avaldamata ka muusikaloomingule. Teatri huvi algu-

---

106) Est.a., Kirjav.1953.a., T.Nr.3., l.87.

107) Est.a., Kirjav.1953.a., T.Nr.3., l.83.

pärandite vastu näitab libretode arutamine kunstinõukogus. Nii toimuvad G.Ernesaksa "Käsikäes" arutlused, samuti arutati Radlov-Tserjavski-Kuusiku balleti "Rahulõkked" libretot, kusjuures määrati brigaad teatriinimestest, kes pidi abistama autoreid¹⁰⁸).

Kõigist neist puudustest tingituna hakkab teatrietenduste (s.o. töö tulemuste) osas kohati tunduma keskpärasust, vähe uut pakkuvad korduslavastused jne. Sealjuures mitmed suurepärased lavastused näitasid RAT "Estonia" võimeid ja tähistasid edasiminekut. Selliseks suureks saavutuseks oli M.Mussorgski "Boris Godunov" (lavastaja A.Viner), mida mängiti suure menuga ka külalisetendustel Leningradis 1954.a. Arvustustes Leningradis märgiti, et teater on õigesti tabanud M.Mussorgski mõtte, asetades ooperis esikohale rahva. Ooper ei ole lavastatud tsaari (Boris Godunovi) isikliku tragöödiانا, vaid on osatud välja tuua sotsiaalne tagapõhi¹⁰⁹).

Nõudliku ülesande seadis ooper rahva osas koorile, mille teater suutis lahendada edukalt. Rahvas etendas aktiivset osa - liikus, elas. Õnnestunud olid koori paigutused laval. Samuti märgiti arvustuses, et orkester, kes veel mõni aeg tagasi ei küündinud vokalistide tasemeni, on loominguliselt kasvanud.¹¹⁰) (dirigent R.Matsov)

---

108) Est.a., Kn.prot.1953.a., T.2/1, l.33.

109) A.Гозенкид, * Театр "Эстония" в Ленинграде, "Ленинградская Правда" 8.V 1954 г.

110) A.Klas, "Boris Godunov" RAT "Estonias", "Sirp ja Vasar" nr.47, 21.XI 1952.a.

Eriti tuleks aga esile tõsta õnnestunud osatäitmisi, nagu T.Kuusik, O.Lund, M.Taras, V.Gurjev jt. Kahtlemata on Borisi osatäitmine T.Kuusiku suurimaid saavutusi, uus etapp tema loomingus. Märkida tuleb ka, et M.Taras esmakordselt esines karakterosas, mis kujunes üheks õnnestunumaks osaks tema suures repertuaaris¹¹¹). Ei saa mööda minna ka V.Haasi ajaloolist tagapõhja toonitavatest dekoratsioonidest (Blažennõi peakirik, Mariina stiilne tuba jne.).

Kuigi arvustuses märgiti ka väiksemaid puudusi (Kromõ pilt jt.), tuleb "Boris Godunovi" lavastust lugeda üheks suuremaks saavutuseks sel perioodil.

Ooperite osas tuleb 1952/53 hooajal lavale üleplaaneliselt veel G.Verdi "Rigoletto" (kapitaalne uuenendus - lavastaja A.Viner), mis pakkus aga vähe uut.

Balleti osas jäävad selle hooaja uuslavastused kahvatuks. RAT "Estonia" katsetab uuesti "Kalevipojaga", võttes arvesse Moskvas tehtud märkusi kui ka uue "Kalevipoja" lavastuse kogemusi RT "Vanemuises". Selleks kututakse külalisena lavastama I.Urbel ja U.Väljaots RT "Vanemuisest".

Uues lavastuses oli rida õnnestumisi. Õigesti oli ka välja toodud teose peaidee - rahva võitlus oma vabaduse eest, samuti^{oli} õnnestunud osatäitmisi, nagu E.Joasoo (Saarepiiga), I.Silla (Kalevipoeg) jt.

---

111) A.Klas, "Boris Godunov" RAT "Estonias", "Sirp ja Vasar" nr.47, 21.XI 1952.a.

Edukalt olid lahendatud paljud massistseenid ja rahvatantsud ("Ketrustants", "Räditants", "Neidude tants" jm.). Sammuks edasi oli rahvatantsude viimine varvastele. Hea hinnangu sai ballett "Kalevipoeg" ka külalisesinemiste ajal Leningradis.

Kuid õnnestumised ei olnud täielikud. Võrreldes RT "Vanemuise" lavastusega tõi RAT "Estonia" lavastus liiga vähe uut, märgitakse arvustuses¹¹²⁾. Kuid "Kalevipoja" lavastus andis siiski RAT "Estoniale" kogemusi rahvatantsu ja klassikalise balleti ühendamise suhtes, olles sammuks edasi selle probleemi lahendamisel. Samuti pakkusid etendused palju meeldivat ja huvitavat teatriküllastajale.

Ebaõnnestunuks osutusid kokkuvõttes aga sel hooajal lavale tulnud kaks lühiballetti T.Ramonova lavastuses. Kui N.Rimski-Korsakovi "Šeherezadega" võis enam-vähem rahule jääda, millele aitas palju kaasa E.Renteri värvikas ja efektne lavakujundus, siis P.Tšaikovski "Pähklipureja" osutus täiesti ebaõnnestunuks. T.Ramonova tegi balletis mitmeid muudatusi ja uuendusi, mis aga olid vastuolus P.Tšaikovski muusikaga. Lavastaja püüetua vägivaldselt sisse sotsiaalset momenti, ei õnnestunud, kuna tekkis vastuolu alglibretoga ja samuti selle põhjal kirjutatud muusikaga. Juba kontrolletendusel kritiseeriti teravalt lavastust ja lükati esietendus edasi.

---

112) N.Kuusik, Ü.Sepp, Liiga väike edasiminekuks, "Sirp ja Vasar" Nr.38, 18.IX 1953.a.

Kuna viga (muusika mitteamvestamine) oli aga põhiline, ei suutnud mõningad parandused midagi muuta, mille tõttu sai lavastus terava kriitika osaliseks ka ajakirjanduses.

Heaks lavastuseks ei kujunenud ka opereti osas M.Strelnikovi "Orjatar" (lavastaja P.Mägi). Kuna see operett ise jätab palju soovida nii muusikaliselt kujunduselt kui ka idee lahenduse osas, siis tuleb ebaõnnestunuks pidada selle repertuaari võtmist. Lavastaja püüdis küll opereti nõrkusi siluda (teksti kärpimised, kohandamised partituuris jne.), kuid opereti nõrgad kohad olid lavastajale üle jõu, märgitakse ajakirjanduses¹¹³⁾. Peale mõnede õnnestumiste kujude lahtimõtestamisel (H.Malmstein - Kutaissovi osas), jäi etendusest rahuldamatuse tunne. Mängiti ainult kahel hooajal kokku 18 etendust¹¹⁴⁾.

Suurima edu selle hooaja lavastustest saavutas aga N.Dolidze "Keto ja Kote" (külalislavastajad V.Kandelaki ja M.Goldina). See operett tuli lavale äärmiselt kiiresti (ühe kuuga) ja valmistas lausa üllatuse. U.Väljaots märkis kontrolletendusel, et ta ei ole RAT "Estonias" näinud nii sisukat ja elavat operetietendust¹¹⁵⁾. Lavastus oli rahvapärane, gruusialik. Kogu kollektiiv oli rakendatud (2-3 koosseisu). Etendused olid väga menukad

---

113) V.Ojakäär, "Orjatar" RAT "Estonia" laval, "Sirp ja Vasar" nr.14, 3.IV 1953.a.

114) Vt. tabel nr.2, lk. 158.

115) Est.a.,Kn. prot.1953/54.a., T.Nr.14/1, l.256.

(1953.a. näiteks mängiti 33 korda, keskmine külastajate arv 664). Edukalt esinesid K.Vaha ja H.Otto Siko ja Sako koomilistes osades. Tuleb märkida ka peaosades esinevate ooperinäitlejate (V.Neelus, V.Gurjev, E.Maasik, K.Tiidus jt.) head esinemist ja küllaltki rahuldavat teksti esitamist.

Opereti lavastuse puuduseks tuleb lugeda aga osade vähest individualiseerimist, osade ettemängimist lavastaja poolt¹¹⁶⁾, mis paneb mõtlema, et selline edu oli siiski ühekordne ja seda ei saa mingiks pöördeks lugeda kollektiivi arengus.

Kokkuvõttes märgib siiski 1952/53 hooaeg edu RAT "Estonia" töös, mida näitab ka külastajate arvu tõus ja tõendab suurejooneline "Boris Godunovi" lavastus ja hästi õnnestunud "Keto ja Kote", mis sai nii ajakirjanduses, kui ka külastajate poolt tunnustava hinnangu, nagu märgitakse Kunstide Valitsuse otsuses.¹¹⁷⁾

Kuid teatri töös hakkab ilmnema tegureid, peamiselt teatri sisemises töös, mis hakkavad pidurdavat mõju avaldama ka loomingule.

1953/54 hooaeg toob küll mõndagi silmapaistvat RAT "Estonia" loomingus ("Luikede järv", "Deemon"), kuid üha selgemini hakkab üksikute tippude, suurepärase lavastuste kõrval ilmnema keskpärast, vana kordamist.

---

116) O.Tuisk ja U.Väljaots, "Keto ja Kote" RAT "Estonias", "Sirp ja Vasar" nr.18, 1.V 1953.a.

117) Est.a., Kirjav.1953.a., T.Nr.3., 1.53.

Süveneb juba eelmisel hooajal ilmnenuid tendents anda vähepakkuvaid korduslavastusi, samuti mõtlematust repertuaari koostamisel ning otsustatud repertuaarist kõrvalekaldumist.¹¹⁸⁾

Puudustele repertuaariplaanides koostamisele juhitakse tähelepanu ka ENSV Kultuuriministri käskkirjas nr. 369, kus märgitakse, et RAT "Estonia" ei ole käesoleva (1953.a.) 9 kuu jooksul lavastanud ühtki uut ooperit¹¹⁹⁾, mis otseselt vihjab plaanitusele repertuaariküsimuses. Ka algupärandeid ei leia 1953/54 hooaja repertuaarist. G.Ernesaksa "Käsikäes", mis pidi lavale tulema 1952/53 hooaja lõpus läheb veelkordsele ümbertegemisele. Teatri kavas oli ka P.Mägi, E.Arro, L.Tautsi "Karjuse laul", kuid ka see ei jõua vaatajateni.

Uue lavastusena ooperi osas 1953/54 hooajal tuleb lavale A.Rubinsteini "Deemon" (lavastaja A.Viner). See-kordne lavastus erineb 1945.a. lavastusest ja mõjub uud-sena. Deemoni kujutamisel on lavastaja püüdnud leida uusi lahendusi. Deemon kerkib alati pimedusest ja kaob pimedusse, ilma tavaliselt lavastustes kasutatavate ku-radi esilemanamise efektideta. Rõhutati Deemoni inimlik-ke jooni. Ta ei ole antud kurjuse kehastusena, vaid õn-netu, sisemistest vastuoludest lõhestatud kujuna. Kaks Deemoni osatäitjat (T.Kuusik ja G.Ots) tõid mõlemad veel erinevaid jooni sellesse kujusse. T.Kuusik Deemonina oli

---

118) Seoses L.Rajala määramisega ENSV Kunstide Peavalit-suse Ülemaks oli E.Valgma direktori k.t. alates 16. juun. 1953.a.

119) Est.a., Kirjav.1953.a., T.Nr.3, 1.3.

uhke, mässuline, võimas. G.Otsal olid aga ülekaalus mahe-
dad, südamelähedased toonid. Tema Deemon oli lüürilistem,
rööbiti kibedate meeleheite momentidega.¹²⁰⁾

Utest jõududest debüteeris "Deemonis" inglina L.Pa-
nova, ilmutades häid vokaalseid võimeid.

Vaatajale pakkus "Deemoni" uudne lavastus uusi mõt-
teid. Ent see ei tähendanud siiski repertuaari mitmekesis-
tamist, nagu märgitakse ka ajakirjanduses. "Deemon" lavas-
tati 1945.a., kuid samal ajal ei^{ole} toodud lavale ühtki oope-
rit N.Rimski-Korsakovi rikkast pärandist¹²¹⁾. Nii palju
nurinat üldiselt õnnestunud lavastuse kohta.

Veelgi rohkem nurinat tekitas R.Leoncavallo "Pajat-
site" (lavastaja A.Viner) uuslavastus. Ka siin püüdis A.Vi-
ner uudset sisse tuua, mis kohati osutus aga ebaõnnestu-
nuks, eriti mitmed "lisandid", mis sellises intiimses
draamas ei olnud omal kohal, märgiti ajakirjanduses.¹²²⁾

Noortest pälvis "Pajatsites" tähelepanu A.Külvand.

Esmakordselt RAT "Estonia" teatri ajaloos tuli lava-
le M.Glinka teostest "Ruslan ja Ludmilla" (lavastaja A.Vi-
ner) M.Glinka 150-nda sünniaastapäeva tähistamiseks. See
oli mõnes suhtes RAT "Estonia" poolt julge samm, kuna
"Ruslan ja Ludmilla" kohta on arvamus, et see ooper on
geniaalne aga igav. Väga vähesed teatrid on riskeerinud

120) E.Tamberg ja E.Laidre, "Deemon" RT "Estonias", "Sirp
ja Vasar" Nr.50, 11.XII 1953.a.

121) L.Entelis, Hea saavutus, "Õhtuleht" Nr.285, 3.XII
1953.a.

122) E.Tamberg ja E.Laidre, Utest realavastustest RAT
"Estonias", "Rahva Hääl" Nr.83, 8.IV 1954.a.

seda oma repertuaari võtta ja täie eduga pole teda veel kuskil esitatud.

RAT "Estonia" oli põhiliselt õigel teel lavastuse tõlgitsuses. Nagu märkis teatriteadlane A. Gozenpyd Leningradist, oli lavastus välja toodud glinkalikult, ilma et oleks lastud end ahvatleda muinasjutulistest efektidest. Välja oli toodud ooperis peituv idee: armastuse võit kurjuse üle, samuti sügav patriotism.¹²³⁾

Kuigi lavastuses oli üldiselt tabatud autori mõte ja ooperi meeleolu, jäid vaatajale kohati arusaamatuks pikad filosoofilised arutlused (aariate mõte). Peamiselt oli see ooperi ülesehituse puudus. Kuna ooperis paratamatult läheb diktsiooni või akustika tõttu osa teksti vaatajale kaduma, siis on raske jälgida filosoofilisi arutlusi, mida tegevus ei selgita. Selle tõttu tundus ooper pikana (kestus üle nelja tunni) ja venivana. Rahvas külastas seda ooperit vähe. Teda mängiti ainult kaheksa korda, väikese külastajate arvuga¹²⁴⁾.

M. Glinka muusika tutvustamise osas oleks kahtlemata "Ivan Sussanini" lavastamine laiemale rahvahulgale rohkem pakkunud, kuid võib arvata, et RAT "Estonia" loobus selle ooperi lavastamisest Sussanini osatäitja puudumise tõttu.

---

123) T. ja M., Est. 1954.a., "Ruslan ja Ludmilla" a.k. prot.

124) vt. tabel nr.2, l. 158.

1953/54 hooajal teeb suuri edusamme ballett. Üheks eelduseks oli balletikaadri täienemine uute andekate solistidega. 1953.a. kevadel tuli I lend Riiklikust Koreograafilisest Koolist. Samuti tuli RAT "Estonia" peresse Leningradi Koreograafilise Kooli lõpetanud noor, andekas solist H.Puur, kelle esimeseks esinemiseks RAT "Estonias" kujuneb peaosas "Luikede järves".

P.Tšaikovski "Luikede järv" (lavastaja V.Burmeister) kujuneb suursündmuseks kogu teatri elus. Kõikidest RAT "Estonia" lavastustest nõukogude aastail äratas "Luikede järv" kõige suuremat huvi laiades massides. Seda näitab ka erakordselt suur küllastajate arv. Kahe aasta jooksul (1954 ja 1955) on kõigiks etendusteks peaaegu kõik piletid välja müüdud. Viie aasta jooksul (1954-59) mängiti "Luikede järve" 125 korda.

Samuti korraldati "Luikede järve" etendustele kolhoosidest ühiskülastusi. Nii külastasid 1954.a. Tapa rajooni traktorijaamade ja kolhooside eesrindlased, samuti korraldati Tartu, Rakvere ja Suure-Jaani rajoonide kolhooside liikmetele ühiskülastus.

Selle balleti suur edu oli tingitud täiesti uudsest huvitavast lahendusest kui ka noore solisti H.Puuri hingestatud esinemistest.

Teatavasti "Luikede järv" lavastati esmakordselt 1876.a., kuid 1895.a. töötati M.Petipa ja L.Ivanovi poolt ümber ja selles redaktsioonis püsiski laval. V.Burmeister, tutvunud P.Tšaikovski koduloomuuseumis Klinis allikmater-

jalidega, otsustas lavastada seekord algliteratuuri kohaselt. RAT "Estonia" lavastuses oli taastatud esialgne paigutus ja paljud seni väljajäetud stseenid, mille tõttu tuli selgemini välja teose mõte - headuse ja valguse võit kurjuse ja õeluse üle, elu võit surma üle.¹²⁵⁾ Lavastuse menule aitas kaasa ka E.Renteri huvitav lavakujundus, dekoratsioonidest hoovav romantiline poeesia, eriti aga dünaamiliste vahendite oskuslik ärakasutamine viimases pildis. "Luikede järv" tähistas kogu balletikollektiivi taseme tõusu. Ühelgi varasemal balletietendusel pole RAT "Estonia" balletirühm esinenud nii hea tasakaalu, rütmikindla liikumise ja ühtsusega.¹²⁶⁾

Teiseks edukaks balletilavastuseks kujunes M.Tšulaki "Ebapeig" (lavastaja B.Fenster). Hinnatav oli selles tegevusrohkes, suure tegelaste arvuga kirevas etenduses ühtse joone leidmine. B.Fenster on toonud balleti täisverelise elu, puudub tinglik pantomiin, tants on sisukas ja väljendusrikas, märgitakse ajakirjanduses.¹²⁷⁾ H.Puur, kes selleski balletis esines peaosas, suutis vältida endakordamist. Kasvu näitasid selles lavastuses ka teised noored (D.Šur, U.Puusaag, Ü.Ulla jt.). Balletirühma esituses andis tunda aga alatise ballettmeisteri puudumine. Vajaka jäi ka mõnes osas selle tõttu

---

125) N.Kuld, Klassikalise teose uuestisünd, "Õhtuleht" Nr.28, 3.II 1954.

126) N.Kuusik, Hea balletilavastus, "Sirp ja Vasar" nr.9, 26.II 1954.a.

127) T.Šmõrova, Rõõmustav etendus, "Õhtuleht" nr.261, 3.XI 1954.a.

komöödialikku kergust ja sädelevust. Puudustele vaatamata võib "Ebapeig" lavastust lugeda neil aastail suuri edusamme teinud balletikollektiivi rõõmustavaks saavutuseks. Pettumuseks kujunes aga kolmas selle hooaja lühiballett R.Schumanni järgi seatud "Karneval" (lavastaja S.Ots). Tantsude laialivalgusus ja katkendlikkus muutis etendused sisutuks ja igavaiks.

Edu näitas aga selle hooaja operett. J.Straussi "Nahkhiires" (lavastaja P.Mägi) oli õigesti tabatud opereti tantsulisus ja kergus. Lavastuses oli palju leidlikke episoode, eriti huvitav oli lõpustseen, kus J. Strauss ise ilmub lavale¹²⁸). Peene maitse ja hea stiilitundega kooskõlas J.Straussi pidulike tantsumeloodiaga, olid kujundatud N.Mei lavapildid ja kostüümid¹²⁹). Ja kuigi see operett sisuliselt pakub vähe, nagu enamus operette lääne klassikast, on selles palju kergust ja elurõõmu, mis köidab vaatajaid. 1953.a. oli "Nahkhiir" kõige suurema küllastajate arvuga (küllastajate keskmine 692, vt.tabel 2).

Et ebaõnnestumistest hoolimata RAT "Estonia" loominguiliselt arenes nelja aasta jooksul peale külalis-esinemisi Moskvas, näitasid esinemised Leningradis (15. aprillist - 10.maini 1954.a.). RAT "Estonia" esitas siin

---

128) L.Normet, "Nahkhiir" RAT "Estonia" laval, "Õhtuleht" Nr.304, 26.XII 1953.a.

129) F.Matt, Lavakujunduse arengust eesti teatrilaval, "Eesti Nõukogude Teater" II, Tallinn 1956.a., l.221.

oma repertuaari paremiku: "Deemon", "Vürst Igor" ja "Boris Godunov" vene klassikast, "Traviata" lääne klassikast, ballettidest "Esmeralda" ja "Luikede järv" ning rahvuslikest algupäranditest "Kalevipoeg" ja "Tormide rand".

Need esinemised nagu Moskva külalisesinemisedki andsid teatrile palju väärtuslikke kogemusi. Ajalehtedes "Leningradskaja pravda", "Smena", "Vetšerni Leningrad" jt. ilmus üksikasjalisi artikleid, kus põhjalikult analüüsiti RAT "Estonia" lavastusi. Kokkuvõttes, mis tehti Ülevenemaalise Teatriühingu poolt, märgiti kogu kollektiivile omast kõrget muusika- ja lavakultuuri. Kõrgelt hinnati koori kõlapuhtust ja esinemisoskust. Orkester jättis tunduvalt kahvatuma mulje. Kõrge hinnangu osaliseks said aga kvalifitseeritud lauljad nagu T.Kuusik, O.Lund, G.Ots, E.Maasik, V.Neelus, M.Taras, O.Raukas ja V.Gurjev.

Eriti tõsteti esile balletitrupi edu. Mõne aasta eest ei saanud veel balletilavastusi võrreldagi ooperietendustega. RAT "Estonias" olid küll mõned kvalifitseeritud näitlejad, kuid balletitrupp kui tervik ei kujutanud täisväärtuslikku kollektiivi. Nüüd aga suudab RAT "Estonia" pakkuda täisväärtuslikke etendusi ka sellel alal.¹³⁰⁾

Kui vaatleme RAT "Estonia" repertuaari külalisesinemistel Leningradis a.1954 ja Moskvast a.1950, siis mär-

---

130) L.Entelis, "Estonia" teatri külalisetendused Leningradis, "Rahva Hääl" Nr.121, 23.V 1954.a.

kame, et Moskva külalisetendustel on ülekaalus eesti nõukogude algupärandid, Leningradis aga vene klassika. Seega RAT "Estonia" on teinud edusamme just vene klassika tõlgitsuses, kuna algupärane looming on jäänud tahaplaanile. Samuti näeme balleti osas, ^{et kui} Moskvast oli esinemistel ainult üks ballett, ^{siis} Leningradis ^{on} aga juba kolm, neist "Luikede järv" täiesti klassikalisel tantsumetoodetehnikal põhinev.

Kahjuks puudub aga ka Leningradi esinemistel opereti looming. Seda põhjustas peamiselt asjaolu, et opereti kollektiiv ei olnud võimeline esinema vene keeles (eriti teksti osas). Operetis on aga keelel (s.o. tekstist arusaamisel) küllalt suur tähtsus.

Külalisesinemised Leningradis tähistasid küll RAT "Estonia" edasiminekut loomingulises töös, kuid esinemistele järgnev 1954/55 hooaega võib lugeda seisakuks, kriisiks loomingus. Teatud kriisi tundemärke oli märgata juba eelmistel hooaegadel, kuid mitmed suur-saavutused varjutasid väiksemaid puudusi. Kuid, et põhilised puudused esinesid RAT "Estonia" sisemises töös, tööstiilis, siis pidi see varem või hiljem tunda andma ka loomingus.

Ebajärjekindlus repertuaariplaanides avaldub sel hooajal teravamalt kui kunagi varem. Muidugi on loomulik, et kavatsetavasse plaani tuleb muudatusi, mida dikteerib tegelik töö. Kuid tundub, et see kõikumine RAT "Estonias" on liiga suur. Ja mitte ainult, et kavatsetavat plaani järjest muudetakse, vaid see on ka sisuliselt

lähimõttlemata. Vähe esineb uut, sellist, mida varem pole nähtud-kuuldud. Huvitav on märkida, et kavatseltavast repertuaarist on lavale toomata jäänud just need teosed, mida RAT "Estonia" repertuaaris ei ole varem kunagi esinenud, nagu "Vabaduse sõlg", "Pariisi leegid", "Aršini-Malalam", "Solveigi laul" jt.

Juhuslikkuse ja lähimõttlematuse üle repertuaariplaanides esineb järjest teravamalt kriitikat ka ajakirjanduses. Nii analüüsitakse RAT "Estonia" tööd "Sirp ja Vasaras" (3.sept.1954.a.), kus öeldakse, et teatril puudub kindel repertuaarijoon, mis vastaks teatrikülastajate nõuetele sisuka ja uudse repertuaari järele, kui ka kollektiivi kunstilise taseme tõstmise vajadustele.¹³¹⁾ Samuti tõstetakse need küsimused üles teatrikülastajate konverentsil 1955.a., kus märgitakse, et RAT "Estonia" tutvustab küll rahvale oma plaane, kuid need muutuvad ja vaataja ei saagi teada, mis põhjustas ühe asendamise teisega.¹³²⁾

Ka teatri kollektiivi enda hulgas on nurinat. Nii märgib A.PEEK: "Sooviksin, et esitatud plaan jääks kindlaks ja ei muudetaks, nagu seda meie majas on küllalt juhtunud ja et selle läbi ei tuleks inimestel asjatut tööd teha"¹³³⁾. A.Viner ise märgib kunstinõukogu koosolekul, et repertuaari valik juhtkonna süü tõttu on juhuslik.

---

131) Kasutamata võimalused RAT "Estonias", "Sirp ja Vasaras" Nr.36, 3.IX 1954.a.

132) Teatrikülastajad võtsid sõna, "Õhtuleht" Nr.80, 5.IV 1955.a.

133) Est.a., Kn.prot.1954/55.a., T.14/2, l.58.

Samas märgib ka A.Viner, et olenevalt repertuaarist ei ole mitmeid tunnustatud soliste rakendatud (T.Kuusik, V.Neelus)¹³⁴⁾. On tunda, et juhuslikkus on vajutanud oma pitseri teatri tööle ja on paljude ebaõnnestumiste põhjuseks. 1954/55 hooaeg on uuslavastuste osas hall, keskpärane. ~~Teatud~~ Seisakut teatri töös iseloomustab ka küllastajate arvu langus.¹³⁵⁾

Teatud elavnemist teatri töös on märgata aga eesti nõukogude algupärandite osas. Seoses Eesti NSV 15.aastapäevaga tuuakse lavale hooaja teisel poolel kaks eesti algupärast lavateost E.Arro ja L.Normeti "Rummu Jüri" ja G.Ernesaksa "Käsikäes". Neist viimane, G.Ernesaksa "Käsikäes" oli uueks ooperiks meie muusikaloomingus peale viieaastast vaheaega (E.Kapi "Vabaduse lauliku" esietendus oli 20.VII 1950.a., "Käsikäes" 14.III 1955.a.).

"Käsikäes" oli mitmeti täiesti uudne ja aktuaalne ooper. Eriti tähtsateks küsimusteks 50-ndail aastail kujunesid põllumajanduse probleemid, millele ka partei ja valitsuse poolt tähelepanu juhiti (NLKP Keskkomitee pleenum septembris 1953.a.). "Käsikäes" käsitleti kolhoositalurahva elu meie vabariigis. Ooper oli seega täiesti kaasaegne, kooskõlas päevaprobleemidega. Kahjuks venis aga ooperi valmimine ja lõpptulemustega ei saa ka täiesti rahule jääda.

---

134) Est.a., Kn.prot.1954/55.a., T.14/2, l.39.

135) Vt. graafik töö lõpus.

Nagu juba eespool on mainitud, pidi "Käsi käes" lavale tulema 1952/53 hooajal lõpul (kontrolletendus 27. juun. 1953. a.). Kuid operis esines palju puudusi muusikas, eriti aga libreto osas. Otsustati, et mitte korrata varem tehtud vigu ebaküpsete lavastuste osas (etteheited "Vabaduse lauliku" puhul), mis põhjustaks ümber tegemisi, operit mitte esietendusele lasta. Aasta jooksul töötasid autorid, kusjuures peaaegu pool tekstist ja muusikast muudeti. Uus arutlus toimus 31. märtsil 1954. a., kus märgiti, et teos on küll mõnevõrra paranenud, kuid konflikt on veel ikkagi nõrk. Mitmed sõnavõtjad avaldasid arvamust (A. Viner, V. Aksifjeff jt.), et libreto tuleks veel kord ümber töötada¹³⁶⁾. Autorid asusid uuesti tööle. Uus operi läbivaatus ja arutlus toimus 4. veebr. 1955. a. Oper oli peaaegu uus, nagu märkis A. Vahter. Konflikt oli muutunud teravamaks, samuti olid tegelaste karakterid tõepärasemad.¹³⁷⁾ Kuid, kui eelmiste variantide puhul heideti ette aariate vähesust, siis nüüd märgiti, et neid on ülekülluses, samuti ansambleid ja koore. Kui esimeses variandis tunnistati negatiivne leer liiga nõrgaks, siis nüüd heideti ette, et see tikub varjutama positiivset leeri jne. Nii lavastaja kui ka autorid lubasid veel viimistleda. 10. märtsil 1955. a. toimus peaproovi arutlus, 12. märtsil 1955. a. kontrolletendus, kus

---

136) Est. a., Kn. prot. 1954/55. a., T. 14/2, l. 75.

137) Est. a., Kn. prot. 1954/55. a., T. 14/2, l. 86.

lõpuks tunnistati ooper lavaküpseks ja lavastus vaata-
mata mõningatele puudustele üldiselt õnnestunuks.

Mida ütles kriitika? Kõigis ajalehtedes hinnati ooperit kui esimest tänapäevateemalist eesti nõukogude muusikas. A.Vahter märgib, et kui nii mõnelgi oli tekkinud kahtlusi, kas on võimalik kujutada ooperižanris kunstiliselt haaravalt tänapäeva kolhoosielu, siis G.Ernesaksa ja libretistide (P.Rummo ja K.Merilaasi) töö näitas selle võimalikkust.¹³⁸⁾ Tunnustust leidis ooperi rahvalikkus ja aktuaalsus. Näib, et peale mitmeid ümbertegemisi lõpuks valmis täisväärtuslik ooper. Kuid rahva seas "Käsikäes" populaarseks ei muutunud. Eks tunnista seda seegi, et teda mängiti ainult kaks hooaega, kusjuures 1956.a. peale veelkordset ümbertegemist väga väikese küllastajate arvuga (keskmine küllastajate arv 291 inimest). Nimelt 1956.aastal seoses dekaadiga Moskvas toimus ooperi veelkordne ümberlavastamine, kusjuures nii uuel kontrolletendusel kui ka arvustuses märgiti, et ooper on palju võitnud, kuid küllastajate poolehoidu ta enam ei võitnud. Ka dekaadilavastuste sarjas Moskvas ei äratanud "Käsikäes" erilist tähelepanu. Arutusel märgiti küll, et ooperis on huvitavaid episoode, teema hea, kuid lahendus on üldiselt otsitud.¹³⁹⁾ "Käsikäes" valmimine langeb ühte isikukultuse kõrgeriisodiga meie maal, mis kunstis kajastus elu lakeerimises, konfliktide vältimises või nende nõrgestamises. See vajutas oma pitseri ka sellele oope-

138) A.Vahter, Ooper "Käsikäes" RAT "Estonias", "Rahva Hääl" Nr.99, 27.IV 1955.a.

139) L.Koik, "Estonia" etenduste arutelu, "Õhtuleht" Nr. 299, 22.XII 1955.a.

rile, konflikti nõrkusest ja kunstlikkusest ei saadudki lõpuni lahti. Kuna see ooper oli esimene kaasaegse teemaga eesti nõukogude ooper, siis puudusid selle loomisel traditsioonid ja eeskujud. Tänapäevateemalise ooperi kirjutamine on kahtlemata üks raskemaid ülesandeid ja tuleb siiski hinnata G.Ernesaksa algatust sel alal.

Milline oli teatri osa selle ooperi lavastamise käigus? Arvestades, et seda ooperit ja lavastusega seotud küsimusi arutati peaaegu viie aasta jooksul (1952-1956) 11 kunstinõukogu koosolekul, ei saa öelda, et teater poleks tegelenud selle ooperiga. Küll aga tundub, et teatri kollektiiv ei töötanud sellise innuga kui varasemate algupärandite lavastamisel. Kuid alalised muutused, ümbertegemised, lõpuks kolm aastat ühe ooperi ettevalmistust, see ei innusta kollektiivi.

Kui "Käsikäes" lavaletulek oli siiski mõnevõrra võit läbi võitluste (mida ei krooninud küll täielik edu), siis teised selle hooaja ooperilavastused pakkusid veelgi vähem. Ukraina 300-aastapäeva tähistamiseks toodi lavale P.Gulak-Artemovski "Zaporoožlane Doonau taga" (lavastaja A.Viner), mis kujunes aga üsna keskpäraseks. Märkida tuleks vaid kahe noore ooperilaulja (S.Urb ja E.Lepa) õnnestunud debüüti. Kolmas selle hooaja ooper G.Bizet "Carmen" (lavastaja A.Viner) annab tunnistust juhuslikkusest ja mõtlematusest töös. Kui 1947.a. G.Tugolessovi poolt lavastatud "Carmenis" ei õnnestunud välja tuua "Carmeni"

põhiideed, siis seekordses lavastuses kujunes see hoopis vildakaks. Juba kontrolletendusel märgiti, et jääb arusaamatuks, mida lavastaja on selle ooperiga taotlenud.¹⁴⁰⁾ Arvustustes märgiti, et kuigi A.Viner on ka seekord püüdnud novaatorluse poole, on see kujunenud traditsioonilise "Carmeni" vältimiseks, mis viib välja ooperi mõtte moonutamiseni¹⁴¹⁾.

Eriti teravalt kritiseeriti aga noorte ebaõiget edukust Carmenis osas. Carmenis osas esines esmakordselt laval I.Kask, kellele see ülesanne osutus liiga raskeks. Ka teistel osatäitjatel (S.Urb ja V.Vasar) ei õnnestunud Carmenis kogu lahti mõtestada. Nagu teada, on Carmenis kogu üks raskemaid maailma ooperiliteratuuris, mis nõuab näitlejalt mitmekülgseid võimeid ja ühtlasi oleneb Carmenis osatäitjast suurel määral kogu etenduse õnnestumine. Juba repertuaariplaani arutamisel kunstinõukogus esitati küsimus, kes on mõeldud osatäitjaks ja millega on põhjendatud selle ooperi repertuaari võtmine. J.Kääramees¹⁴²⁾ vastas, et ENSV Kultuuriministeerium oli esitanud nõude, et iga akadeemilise ooperiteatri repertuaaris peab olema "Carmen" ja "Padaemand"¹⁴³⁾. Kuna RAT "Estonial" vastavad osatäitjad puudusid, tuli otsida, pöörduda noorte poole. Leida üleöö Carmenis osatäitja, see tähendab lootust juhuse peale.

---

140) Est.a., Kn.prot.1954/55.a., Toimik 14/2, l.49.

141) F.Randel, "Allpool võimeid", "Rahva Hääli" Nr.134, 8.VI 1955.a.

142) J.Kääramees oli RAT "Estonia" direktoriks 15.X 1954.a. - 19.juuni 1958.a.

143) Est.a., Kn.prot.1954/55.a., T.14/2, l.63.

Etteheide esines ka selles osas, et soliste ei kasutata hääleliselt omal kohal. V.Gurjevile ja G.Ot-sale ei olnud osad hääleliselt sobivad. Samuti osutus halvaks tõlge.

Muidugi ooperis oli ka head: E.Renteri kaunid dekoratsioonid, paeluv muusika, N.Mei kostüümid, mõnegi osatäitja haarav mäng. Õnnestunud osatäitmiseks loeti näiteks A.Külvandi esinemist. Vastupidiseks näiteks I.Kasele, kirjutati "Sirp ja Vasaras", on A.Külvand. Kui I.Kasele anti esimese esinemisena laval kohe raske vastutav osa, siis A.Külvand on kasvanud aastast aastasse, täites suuremaid ja väiksemaid osi ja nüüd esineb auga Micaela nõudlikus osas.¹⁴⁴⁾

Ooperi üldmulje oli halb, mille eest ta sai terava kriitika osaliseks ajakirjanduses ja tõi kaasa palju nurinat teatrikülastajate poolt. Kuid vaadeldes statistilisi andmeid, näeme, et "Carmen" küsis laval siiski 1960.aastani (keskmise külastajate arvuga 400-500). Arvestada tuleb siinjuures asjaolu, et "Carmen" on üks populaarsemaid oopereid ja leiab alati kuulajaid. Samuti aitas kaasa asjaolu, et "Carmenit" mängiti ka vene keeles, kus Carmenit osas esines O.Lund, kes osutus "noortest Carmenitest" tugevamaks.

Vähepakkuvaks korduslavastuseks kujunes ka balleti osas B.Assafjevi "Bahtšissarai purskkaev" (lavastaja I.Belski). Eespool nägime, et "Bahtšissarai purskkaev"

---

144) V.Kivilo, "Carmen", "Sirp ja Vasar" Nr.21, 27.V 1955.a.

oli esimeseks terviklikuks balletilavastuseks peale sõda (1945.a.) ja näitas balletikollektiivi saavutusi. Ballett RAT "Estonias" oli kümne aasta jooksul teinud suuri edusamme. Vastavalt kollektiivi võimete kasvule oleks oodanud nüüd ka uut suurepärasemast lavastust. Kuid selle lavastuse keskpärasus torkas just silma peale loomingulisi võite ("Luikede järv" ja "Ebapeig"). "Bahtšissarai purskkaev" toodi lavale viimistlematult, suure kiirustamisega. Ebaõnnestunuks kujunes ka külalislavastaja I.Belski kutsumine, kellel puudusid veel kogemused lavastajana.

Lõpuks jõuame selle hooaja opereti juurde. Fr.Schuberti "Vaikselt anuvad mu laulud" (lavastaja P.Mägi) ei saa küll operetiks nimetada, rohkem muusikaline näidend või muusikaline komöödia, nagu ka kavalehtedel nimetati. Aluseks oli võetud kodanliku Eesti päevil "Estonias" mängitud "Kolmeneitsimaja". Kuigi P.Mägi oli selle põhjalikult ümber töötanud, täiendades eriti muusikalise materjaliga, ei oldud suudetud vältida algversiooni labasusi. Lavastaja oli eesmärgiks seadnud tutvustada lõigukest Fr.Schuberti laule, samuti tema sümfoonilist muusikat. Kuid Fr.Schuberti muusika esitus jättis soovida: sümfooniline esitus oli nõrk (operetis ei mängi orkester täies koosseisus), samuti jättis soovida Fr.Schuberti laulude esitus, mis noortele (A.Vihandi ja L.Johansoo) käis üle jõu.¹⁴⁵⁾ Kui sellele lisada mitmed labasused Fr.Schuberti

---

145) A.Tamarkin ja E.Link, Ebaõnnestunud novaatorlus, "Sirp ja Vasar" Nr.4, 25.I 1955.a.

muusika taustal, siis ei saa küll seda lavastust lugeda Fr.Schuberti muusika õnnestunud propageerimiseks.

"Vaikselt anuvad mu laulud" tekitas palju poleemikat ja sõnavõtte juba kontrolletendusel. Tõsteti üles küsimus, kas on üldse õige teha Fr.Schuberti elust ja muusikast operetti. Arvan, et vastus oleks siin samasugune, kui "Vahemeri kohiseb" puhul. Ei ole õigust piirata opereti teemasid. Operetis võib käsitada ka sügavaid teemasid, kuid neid ei tohi labastada. Labasused ei ole kunagi õigustatud. Ja kuigi leidub inimesi, kellele meeldivad labased naljad ja väikekodanlik sentimentaalsus, ei tohi teater seda pakkuda. Kuhu jääb siis teatri kui esteetilise kasvataja osa?

Kuid peale terava kriitika selle lavastuse arvel, ei saa märkimata jätta ka mõningaid õnnestumisi, nagu H.Otto poolt loodud Fr.Schuberti kuju, samuti mitmeid teisi realistlikult loodud kujusid (V.Luts, E.Meil, K.Vaha jt.) ja head lavakujundust A.Peegi poolt.

Kõige eredamaks selle hooaja lavastustest osutus E.Arro ja L.Normeti "Rummu Jüri" (lavastaja P.Mägi). See meie algupärane operett oli võitnud juba RT "Vanemuise" lavastuses suure populaarsuse ja kujunes ka RAT "Estonias" menukaks operetiks. Mängiti kuni 1959.aastani 77 korda, eriti edukalt 1955.a. (32 korda, keskmise küllastajate arvuga 666).

Lavastuses oli õnnestunult välja toodud rahvalikkus, rahva jõud ja võitlustahe. Oli antud ka häid, rahvalikke,

eredaid tüüpe. Õigesti oli näidatud sündmuste ajalooli-
ne tagapõhi¹⁴⁶⁾.

Puudusi märgiti koori kui selle opereti kandja osas, samuti peaosatäitja esituses ning sidemetes rahvaga¹⁴⁷⁾. K.Raide, kes debüteeris Jüri osas jäi laululiselt nõrgaks, A.Aasmaa oli laululiselt tugevam, kuid jäi mängult nõrgaks. RAT "Estonia" koor on aga ooperikoor ja jätab enamasti operetliku liikuvuse ja mängulisuse osas soovida.

Kuna "Rummu Jüri" lavastus RAT "Estonias" järgnes "Vanemuise" lavastusele, siis esines paralleelide tõmbamist ja poleemikat nii kontrolletendusel kui ka ajakirjanduses.

RAT "Estonia" püüdis anda paremat kui oli RT "Vanemuises", kuid arvustuste ja sõnavõttude järgi kontrolletendusel tundub, et see täielikult ei õnnestunud. RAT "Estonia" kahjuks tuli muidugi see asjaolu, et RT "Vanemuine" tõi teose esimesena lavale ja RAT "Estonialt" oodati nüüd vastavalt suurematele võimalustele ja RT "Vanemuise" lavastuse kogemustele palju rohkemat.

Kokkuvõttes on 1954/55 hooaeg väheütlev ja hall. Ainukesena võiks nimetada "Rummu Jüri" lavastust, mis oli kõige õnnestunum ja kujunes ka kõige populaarsemaks.

1955/56 hooajal on märgata aga uut tõusu RAT "Estonia" loomingulises töös, eelkõige balleti osas (kaks uut algupärast balletti). Uuslavastusi suudab teater sel hoo-

146) F.Randel, "Rummu Jüri" RAT "Estonia" laval, "Õhtuleht" nr.161, 9.VII 55.a.

147) V.Kivilo, Lootsime paremat, "Noorte Hääl" Nr.158, 6.VII 1955.a.

ajal siiski vähe lavale tuua, kuna ettevalmistus 1956. a. kunsti ja kirjanduse dekaadiks nõuab oma osa (eel-
miste lavastuste parandused, ümberlavastamised jne.).

Siiski on tunda teatris värskeid tuuli, mis aval-
dub eelkõige algupärandite osas repertuaaris (kuuest
uuslavastusest kuulub kolm eesti nõukogude algupäran-
dite hulka).

1956. a. veebruaris toimus NLKP XX kongress, millest
saab alguse otsustav võitlus isikukultuse igandite ja
konfliktituse ning elu lakeerimise tendentside vastu
kunstis. Kuigi NLKP XX kongressil ülestõstetud problee-
mid puudutavad peamiselt kirjandust, ei jäta need mõju
avaldamata ka teatrile. Julgete algupäraste mõtete ja
reaalse ning elulisuse rõhutamine leiavad teed ka teat-
risse. Ka RAT "Estonias" on tunda 1956. a. teise poole
lavastuste ja dekaadiettevalmistuste käigus uusi lahendusi,
repertuaaris uue otsinguid.

Rääkides uutest teostest 1955/56 hooajal tuleks
alustada D. Kabalevski "Nikita Veršini" lavastusest
(lavastaja A. Viner), mis eelmisel hooajal oli lavale tul-
nud Suures Ooperi ja Balletiteatris Moskvast. Ooper tuli
lavale koostöös autoriga, kes märkis kontrolletendusel
RAT "Estonia" abi ja saavutusi. "RAT "Estonia" lavastus,
tänu lavastaja ja kollektiivi leidlikkusele, aitas mõ-
ningaid asju leida, mida viisid üle Suure Teatri lavas-
tusse", märkis D. Kabalevski¹⁴⁸). Eriti jäi autor rahule

---

148) Est. a., Kn. prot. 1956. a., T. Nr. 18, l. 16.

III pildiga, kus oli hästi lahendatud tantsude küsimus (V.Päri esimene katsetus RAT "Estonias"), mis Moskvas selles ooperis oli ebaõnnestunud.¹⁴⁹⁾ Ka arvustus märkis teatri ja näitlejate saavutusi. Tõsteti esile V.Gurjevi, E.Eesmaa, M.Tarase jt. esinemist. Esmakordselt esines ka P.Padrik (Katja) vastutusrikkas osas, näidates head mängu ja kõrgeid vokaalseid võimeid.¹⁵⁰⁾

Jääb mulje, et kõik oli korras ja siiski mängiti seda ooperit ainult kolm korda. Miks? Tundub, et ooperisse oli kuhjatud liiga palju sündmusi, kompositsioon jättis soovida. Näiteks märgib L.Normet peale tunnustava hinnangu, et lahinguga soomusrongi pärast oleks võinud ooper lõppeda, pealegi oleks ooper lõppenud normaalsel ajal. Autori tahtel järgneb aga veel teine seeria, mis on pealegi vähem õnnestunud kui esimene.¹⁵¹⁾ Kuna muusikas oli ka vähe lihtsaid meeldejäävaid aariaid, siis on mõistetav, et see ooper ei äratanud huvi. Kuid, nagu selgub arvustusest ja kontrolletenduse protokollist, oli ooperil kunstiline väärtus, samuti kasvatuslik tähtsus. Kui juba RAT "Estonia" võttis selle ooperi kavasse, siis oleks pidanud ka suuremat propagandat tegema, et ooper oleks vähemalt ühegi hooaja laval püsinud ja lavastus end millegagi õigustanud. Nii aga, arvestades suuri kulutusi, tekib etteheide, et teater on talitanud mõtlematult.

---

149) Est.a., Kn.prot.1956.a., T.Nr.18, l.17.

150) L.Normet, "Nikita Veršinin", "Õhtuleht" nr.73, 26.III 56.a.

151) Samas

Seoses kunsti ja kirjanduse dekaadiga Moskvas, otsustab RAT "Estonia" uuesti lavale tuua E.Kapi "Tasuleegid". Seekord usaldati lavastus P.Mägile, kes seni oli peamiselt tegelenud operettide lavastajana. P.Mägi lavastus kujunes mitmeti uudseks. Algversioonis tehti mitmeid muudatusi, kuid nagu ette heideti kontrolletendusel, oleks libreto vajanud veelgi põhjalikumat ümbertöötamist.¹⁵²⁾ Selleks osutus aga aeg liiga lühikeseks.

Arvustuses märgiti, et P.Mägi on õigesti mõistnud mitte ainult autori ideed, vaid põhilises osas ka selle kunstilise teostamise iseloomu, ooperi stiili ja omapära.¹⁵³⁾ Puudusena märgitakse samas liialdamist paatosega (töötusteandmised, stseenide lõpud jt.), mida muusika ei õigusta. Tunnustades näitlejate (T.Kuusik, A. Pärn, G.Taleš, H.Otto, samuti noortest E.Ani ja E.Lepa) saavutusi, nimetati puudusena tinglikke žeste ja ooperlikku stampi.

Kooskõlas lavastuses taotletava monumentaalsusega oli kujundatud ka dekoratsioonid (E.Renter). Väga kiitva hinnangu dekoratsioonidele andis E.Uuli, kes oli konsultandiks lavastuse juures. "Iga ruutsentimeeter lavakujundusest õhkus ooperi ajastu tunnetamisest".¹⁵⁴⁾

Kuigi selle lavastuse suhtes oli mitmesuguseid arvamusi ja kõike ei saa lõplikult õnnestunuks pidada,

---

152) Est.a., Kn.prot. 1956.a., T.Nr.18, l.105.

153) L.Normet, Mõtteid "Tasuleekide" uuslavastuse puhul, "Rahva Hääl" nr.2, 10.V 1956.a.

154) Est.a., Kn.prot.1956.a., T.nr.18, l.107.

tuleb tunnistada, et nii lavastuses kui ka lavakujunduses oli tunda loovat mõtet.

Ka dekaadiesinemistel Moskvas märgiti, et nii lavastaja (P.Mägi) kui ka kunstnik (E.Renter), on hästi tabanud ajastu kui ka autori (muusika) mõtte. Puudusena märgiti nagu meie arvustuseski stseenide lõppudes mõningat staatilisust ja liigset paatost.¹⁵⁵⁾

Suursaavutusena nii meie muusikaloomingus kui ka teatri töös tuleb lugeda kahe uue algupärase balleti lavaletulekut. L.Austeri "Tiina" (lavastaja Fenster), mida nii kaua oodati ja mille valmimise ajal oli nii palju vaidlusi, tuli lõpuks lavale täisväärtusliku balletina. L.Auster töötas selle balletiga juba 1951.a. alates. Libreto ja muusika arutlus toimus RAT "Estonia" kunstinõukogus 6.veebruari 1954.a. Selle ajani oli libreto teinud juba mitu keerdkäiku. A.Säreva kavandas alguses balleti vastavalt A.Kitzbergi draamale "Libahunt", millele vastavalt ka L.Auster juba tööle asus. Vahepeal aga leiti (M.Gobovitši ettepanek), et tähtis oleks näidata ka rahva ülestõusu, lõpetada näiteks Maht-
ra sõjaga. Nagu märkis L.Auster, oli selline otsus tehtud tema äraolekul ja ta oli sunnitud sellega leppima¹⁵⁶⁾. Kahtlemata oli see väärsamm ja autorite pöördumine A.Kitzbergi algupärandi poole õigustas end täiesti. A.Säreva libreto läheb küll A.Kitzbergi draamast mõningas osas lahku. Sisse on toodud proloog, Marguse-Mari pulmapidu,

155) В.Крюков, "Огни мщения", "Правда" № 351, 16.XII 1956.г.

156) RAT "Estonia" arhiiv, Toimik 14/II 1954/55, Kn.prot., 1.81.

paruni ja pastori kujud jt., kuid üldjoontes on püütud jääda A.Kitzbergi põhiidee juurde. Kuna RAT "Estonial" sel perioodil puudus kindel ballettmeister, oli L.Austeril koostöö ballettmeistriga raskendatud. Alguses pidi lavastama V.Burmeister, kuid kokkuleppele saadi lõpuks B.Fensteriga, kes tõi balleti väga kiiresti lavale A.Kitzbergi loo-sünniaastapäeva tähistamiseks (30.XII 1955.a.). "'Tiina" valmis kaua ja tuli lavale ruttu", märgib H.Kõrvits arutluskoosolekul, "libreto tegi palju eksirännakuid, kuid ... kahtlemata annab just see tugev põhi, mille lõi meie kuulus dramaturg, kelle loo-aastast sünniaastapäeva me tähistame praegu ... selle erutava etenduse, mille elasime täna läbi."¹⁵⁷⁾

Lavastuse kohta märgiti arvustuses, et üldiselt on tabatud teose mõte ja idee - vabaduse võit vaimupimeduse üle. Hindavalt märgiti ka koreograafilisi saavutusi. Õnnestunult oli lahendatud rahvatantsu momentidest üleminek klassikalisele balletile.¹⁵⁸⁾

Kuigi "Tiina" lavastust loeti põhiliselt õnnestunuks, tekitas palju vaidlusi ja protesti liigne eemaldumine A.Kitzbergi "Libahundist". Tiina kuju lahtimõtestamine, eriti Tiina metsamineku põhjendamine ei olnud libretisti ega lavastaja poolt õigesti lahti mõ-

---

157) RAT "Estonia" arhiiv, Toimik 14/II 1954/55, Kn.prot., 1.8.

158) A.Vahter ja A.Ēkston, Ballett klassiku motiividel, "Sirp ja Vasar" nr.2, 13.I 56.a.

testatud. Pastori ja kupja kujude sissetoomine jaanitulel on üleliigsed¹⁵⁹⁾, märgitakse ajakirjanduses. Nende tegevus annab teise nüansi, mis ei aita ei Tiina kuju ega teose idee lahtimõtestamisele kaasa. Samuti on vaieldav kupja osa Mari kuju lahtimõtestamisel. Tuleb nõustuda kriitikaga. A.Kitzbergi draama põhiideeks on vabaduse idee, mis on temal selgemini välja toodud kui ballett "Tiina" libretos. Lahkuminek alglibretost on õigustatud vaid sedavõrd, kui võrd seda tingib balleti spetsiifika. Igasugused uued kujud ja juurdepookimised moonutavad vaid A.Kitzbergi mõtet.

Seoses dekaadiga toimus ka "Tiina" ümbertöötamine (uus lavastus 11.VIII 1956.a.), kuid kahjuks tehti siin sisuliselt vähe parandusi. Põhilised muudatused toimusid tantsude varvastele seadmise osas. Lavastus muutus märksa balletlikumaks, muudatused tehti ka kostüümides. Seega on "Tiina" esimene klassikalisel balletil põhinev eesti rahvuslik ballett.

Huviäratavaiks kujunesid "Tiina" etendused ka kunsti ja kirjanduse dekaadil Moskvas. Arvustuses hinnati "Tiinat" kui huvitavat realistlikku rahvadraamat. Tähelepanu äratasid V.Haasi dekoratsioonid, eriti metsapilt, milles sisemine hoog ja pingeline pääsesid eredalt mõjule.¹⁶⁰⁾

---

159) N.Kuusik, Ballett "Tiina", "Rahva Hääl" Nr.31, 5.II 1956.a.

160) Mille ümber meil jutt keerles, "Sirp ja Vasar" Nr.52, 28.XII 56.a.

Teine rahvuslik ballett "Kullaketrajad" valmis dekaadiks (lavastaja V.Päri). Ka selle balleti libreto ei pääsenud eksirännakuist nagu kõik selle perioodi algupärandid. Libreto oli alguses kavandatud autori L.Algvere poolt täiesti muinasjutuliselt vastavalt F.Kreutzwaldi samanimelisele muinasjutule, kuid lükkati ENSV Kunstide Valitsuse poolt tagasi (1953.a.). L.Algvere asus koos P.Abolimoviga libretot ümber töötama, eesmärgiga tuua sisse rahva osa ja nagu autor ise nimetas, lõppu nn. "mahtra sõda" - rahvas hävitab nõia jm. ¹⁶¹⁾ Peale konfliktituse teooria ja sellega seoses esinenud vigade paljastamist 1956.a., asus autor libreto uuele ümbertöötamisele. Kahjuks asus aga RAT "Estonia" tööle vahepealse variandiga, millele E.Kapp kahe kuuga oli loonud muusika. Algasid arusaamatused ja vaidlused autori, lavastaja ja helilooja vahel, mis jätkusid veel kontrolletenduselgi. Kõik need asjaolud kahtlemata mõjutasid "Kullaketrajate" lavastust ja tingisid paljusid puudusi, mis siin esinesid. Põhiliseks puuduseks loeti rahvuslikkuse puudumist, mis avaldus libretos, lavastuses, dekoratsioonides kui ka kostüümides (L.Klaus). Lavastaja on libreto puudusi süvendanud ¹⁶²⁾, märgiti ajakirjanduses. Ei saa nõustuda ka sel-

---

161) Est.a., Kn.prot.1956.a., T.Nr.18, l.254.

162) A.Kurvits, "Kullaketrajad", "Sirp ja Vasar" Nr.49, 7.XI 1956.a.

lega, et lavakujunduses ei kasutatud seekord meie vabariigi dekoraatorit, vaid kutsuti külaline (B.Knoblok), mis rahvusliku lavastuse puhul ei ole põhjendatud, eriti veel, kuna "Kullaketrajad" oli mõeldud dekaadilavastusena, kus tingimata oleks tulnud näidata meie vabariigi kunstnike töid.

Kunsti ja kirjanduse dekaadil Moskvas märgiti samuti "Kullaketrajate" sisulist nõrkust, kohati esinevat ebaloogilisust, kuid hinnati RAT "Estonia" balletikollektiivi arengut, mida näitas I.Põderi (nõid), Ü.Ulla (kass), M.Murdma (Vete-ema), D.Šur, A.Tšugai jt.esinemine.¹⁶³⁾

Kuna "Kullaketrajad" on esimene muinasjutuline eesti nõukogude ballett, siis ootaks, et see ballett tuleb kord lavale uues ümbertöötluses vastavalt autori uuele libretole, mida ta kavandas ning millele leitaks ka vastav rahvuslik lahendus lavastuses.

1955/56 hooaeg läks dekaadiks ettevalmistuste tähe all. Ainult operetti see ei puudutanud. Nagu varasematelgi külalissetendustel, jäi operett seekordki kavast välja. Kui operis ja balletis on sel hooajal algupärandid uuslavastustena, siis operetis hakkab tunda andma jälle lääne klassika domineerimine. Lavale tulevad F.Lehari "Lõbus lesk" ja C.Zelleri "Linnukaupleja" (mõlema

---

163) Mille ümber meil jutt keerles, "Sirp ja Vasar" Nr. 52, 28.XII 1956.a.

lavastaja P.Mägi). Mõlemat lavastust kritiseeriti ajakirjanduses. Rahvas (s.o. koor), kellel "Linnukauplejas" on suur osa, täidab ainult laululisi ülesandeid, mänguline osa jääb nõrgaks. Liiga palju šablooni, vana, tuttavlikku, nalja nalja pärast¹⁶⁴⁾, märgib arvustus. Eriti teravalt kritiseeriti aga "Lõbusa lese" lavastust. A.Liives heidab ette liigset sära ja hiilgust selles lavastuses.¹⁶⁵⁾ P.Põldroos aga märgib, et operett ei saa olla kunagi liiga särav või liiga rikas. "Kurja juur seisab selles, et väga fantaasiarikas lavakujunduses asub väga fantaasiavaene mäng."¹⁶⁶⁾

Teatrikülastajaid aga vaimustas "Lõbus lesk". See kujunes üheks menukamaks operetiks nõukogude perioodil RAT "Estonias". 1955.a. mängiti seda 15 korda, peaaegu kõik etendused täissaaliga, 1956.a. 35 korda (külastajate keskmine 670), 1957.a. 16 korda (külastajate keskmine 599) ja mängitakse tänini (1960.a.) sama eduga. E.Vasarik teatrikülastajate konverentsil arutab, millest on tingitud nii suur edu - võib-olla muusika, võib-olla huumor, aga võib-olla ka tugevad osatäitjad (G.Ots, M.Kodanipork)¹⁶⁷⁾.

On kahtlemata õige, et RAT "Estonia" operetile on paljugi ette heita - koori "ooperlikkus", ansambli üht-

164) P.Põldroos, Märkmeid operetist ja selle lavastamisest, "Sirp ja Vasar" Nr.27, 6.VI 1956.a.

165) A.Liives, "Lõbus lesk", "Õhtuleht" Nr.276,23.XI 1955.a.

166) P.Põldroos, Märkmeid operetist ja selle lavastamisest, "Sirp ja Vasar" nr.27, 6.VI 1956.a.

167) Est.a., Kn.prot. 1956.a., T.Nr.18, 1.152.

suse puudumine, üldse kindla joone puudumine selles žanris jne. Kõik need puudused ilmnevad kahtlemata ka "Lõbusa lese" lavastuses, kuid rahvale pakub ta siiski seda, mida operetipublik ootab - kerget, lõbusat, kaunist.

1955/56 hooaeg tõi seega lavale mõndagi uut, eriti algupärandite osas. Jatkub balletitaseme tõus ("Tiina", "Kullaketrajad"). Suure menu osaliseks sai operettidest "Lõbus lesk". Seega on tunda 1955/56 hooajal jälle tõusu RAT "Estonia" töös, mis ei suuda aga veel mõju avaldada külaliste arvu tõusule.

1956.a. oli RAT "Estonia" elus sündmusterohke. Teater tähistas oma 50-aastast juubelit ("Estonia" teatri asutamise aastaks loetakse 1906.aastat). Samuti toimus 1956.a. lõpul kunsti ja kirjanduse dekaad Moskvas. RAT "Estonia" esineb seekord jälle põhiliselt algupäranditega. Kolm Moskva publikule uut algupärandit "Tiina", "Kullaketrajad" ja "Käsikäes" ning "Tasuleekide" korduslavastus. Viienda lavastusena esitati vene klassikast "Boris Godunov". (Ka selle ooperi lavastuses tehti suuri muudatusi seoses esinemistega Moskvas.)

Nagu varasematel esinemistel Moskvas (1950.a.) ja Leningradis (1954.a.) oli palju kiitust, aga samuti õigustatud kriitikat. Kui RAT "Estonia" esinemistel 1950. a. tõsteti teravalt üles balleti nõrka taset, siis nüüd on ilmne, märgib dekaadilavastuste arutelul balletikriitik N. Eljaš, et eesti ballett areneb õiges suunas¹⁶⁸⁾.

168) Mille ümber meil jutt keerles, "Sirp ja Vasar" nr. 52, 28.XII 1956.a.

Balletitaseme tõusu näitasid nii vanema kaadri edusammud (I.Pöder, V.Hagus jt.) kui ka noored (Ü.Ulla, T.Randviir, I.Raksnevitš, M.Murdma, D.Šur, A.Tšugai jt.). Kahetsusega märgiti H.Puuri puudumist, kes vigastas "Tiina" proovidel seljalihased 1956.a. algul. Puuduse-na märgiti balletirühma nõrka tantsutehnilist taset, mille tõstmisele juhiti RAT "Estonia" tähelepanu. Hinnates balletikollektiivi edusamme, autasustati NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega kuut liiget ordeniga "Austuse märk" (B.Blinov, A.Koit, I.Pöder, H.Puur, V.Hagus, E.Joasoo) ja nelja medaliga "Eeskujuliku töö eest" (U.Puusaag, T.Randviir, Ü.Ulla, I.Silla).

Eriti kõrge tunnustuse osaliseks sai RAT "Estonia" ooperikaader. NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega autasustati kolme ooperisilisti (T.Kuusik, E.Maasik ja O.Lund) Lenini ordeniga, viit (M.Kodanipork, V.Neelus, A.Pärn, G.Ots, M.Taras) Töö punalipu ordeniga, kaheksat (V.Veikat, V.Gurjev, M.Rungi, K.Ots, P.Padrik, A.Püvi, O.Raukas, K.Tiidus) ordeniga "Austuse märk" ja kahte (H.Otto ja E.Eesma) medaliga "Eeskujuliku töö eest".

Ka koori ja orkestri liikmeid autasustati ordenite ja medalitega (J.Kostabi, J.Kivi, I.Kuusemets, A.Käsper, M.Levald, R.Milli, A.Pranno, H.Prügi, H.Reisberg, A.Heliste ja A.Einla). Töö punalipu ordeniga autasustati RAT "Estonia" dirigente P.Nigulat ja K.Raudseppa, samuti lavastajat A.Vinerit, medaliga "Eeskujuliku töö eest" lavastajat P.Mägi, kunstnikku E.Renterit jne.

Märkides suuri teeneid teatrikunsti arendamisel autasustati RAT "Estonia" Töö punalipu ordeniga.

Andes üldhinnangu RAT "Estonia" tööle aastail 1950-56, peab märkima suurt edasiminekut, mida näitas ka teistkordne esinemine Moskvas 1956. a.

Tuntav on kollektiivi ideelispoliitilise kui ka kunstilise taseme kasv. Rida teatri töötajaid lõpetas Marksismi-Leninismi Õhtuülikooli, samuti aitasid teatris töötavad poliitringid tõsta kollektiivi ideelispoliitilist taset. Kvalifikatsioonilist taset aitasid tõsta regulaarselt toimuvad erialased loengud teatris, samuti näitlejate erialane täiendamine vastavates koolides (Tallinna Riiklik Konservatoorium ja Eesti Koreograafiline Kool).

Suuri edusamme teeb RAT "Estonia" kollektiiv^{etenduste} kunstimeisterlikkuse tõstmisel. Pideva arengu tõusu suunas teeb neil aastail ballett. Murranguliseks kujunes "Esmeralda" lavastus (1951. a.), millele järgnevad "Noorus", "Luikede järv" ja "Ebapeig", mis loovad juba kindlad klassikalise balleti traditsioonid RAT "Estonias". Tähtsaks probleemiks sel perioodil oli ka rahvatantsu elementide ühendamine klassikalise balletiga. Esimeseks katseks selles osas oli "Kalevipoja" uus lavastus, kus aga ei õnnestunud seda probleemi lõplikult lahendada. Edasimineku selles küsimuses oli "Tiina" lavastus. Silmapaistvaid tulemusi saavutati eriti "Tiina" dekaadilavastuses, kus tantsud olid edukalt viidud varvastele. Tunduvalt tõuseb ka balletikollektiivi tehniline tase, eriti solistide osas. Huvitav on märkida, et balleti külastajate keskmine ületab ooperi ja isegi opereti külas-

tajate keskmise¹⁶⁹⁾, mis tõendab ka teatripubliku huvi selle žanri vastu. Erilist tähelepanu äratasid "Luiked järve" etendused, mida külastasid isegi paljud neist, kes tavaliselt balletietendustel ei käi.

Millega seletada balleti suurt edu neil aastail? Kõigepealt tuleb nimetada, et RAT "Estonia" peale külalisesinemisi Moskvas 1950.a. hakkas erilist tähelepanu pöörama balletile. Teatris oli 1950/51.aastal balletikollektiivi kvalifikatsiooni tase väga madal. Näiteks märgitakse ENSV Kunstide Valitsuse käskkirjas 1954.a., et balletis on ette nähtud 45 kohta, neist on täidetud 41. Eriharidust omab ainult 9. Neist: 1 kõrge- ma erihariduse (S.Ots), 1 keskerihariduse (L.Vink), 7 lõpetamata erihariduse. Ilma erihariduseta on 32. Neist 17 keskharidusega, 11 lõpetamata keskharidusega, 4 alg- haridusega.¹⁷⁰⁾

Teiseks raskuseks oli noorte jõudude puudumine. Samas käskkirjas on märgitud, et balletikollektiivist on kuni 30 aasta vanuseid 20 kuni 40 aasta vanuseid 14 üle 40 aasta vanuseid 7, seega pool kollektiivist on üle 30 aasta vanused, mis balleti suhtes on küllalt suur vanus.

---

169) vt. tabel nr.2, lk. 158.

170) Est.a., Kirjav.1951.a., T.Nr.2, l.29.

Sellesse olukorda tuleb muutus seoses Eesti Riikliku Koreograafilise kooli tööga. I lend lõpetab 1953. a. ja siit alates tuleb igal aastal RAT "Estonia" kollektiivi uusi noori andekaid eriharidusega balletistoliste (A.Leis, P.Roos, D.Šur, T.Randviir, M.Murdma, H.Nael, Ü.Ulla, V.Loo, A.Rüütel, M.Loorents, U.Puusaag jt.). 1953.a. tuleb RAT "Estonia" balletikollektiivi ka Leningradi Koreograafilise kooli lõpetanud H.Puur, meie tähelepanuväärsemaid soliste, kes alustas samuti õpinguid Eesti Riiklikus Koreograafilises Koolis.

Seega on RAT "Estonia" pere 1950-1956.a. täienenud rea silmapaistvate eriharidust omavate noortega, mis muudab kogu kollektiivi palet.

Nagu nägime (vt.I pt.), kasvas Eesti Koreograafiline Kool välja RT "Estonia" balletistuudiost. Samuti on mitmed kooli õppejõud RAT "Estonia" solistid ja balletipedagoogid, nagu A.Ekston (direktor), L.Leetma (endine Vink), Z.Kabalevskaja jt. Nimetamisväärne on Eesti Koreograafilise Kooli tihe side RAT "Estoniaga". Pidevalt esinevad kooli õpilased RAT "Estonia" etendustel, samuti korraldatakse igal kevadel RAT "Estonias" Koreograafilise kooli balletiõhtud jne.

Palju abi RAT "Estonia" balletitaseme tõstmisele osutasid ka Leningradi ja Moskva teatrid, eriti Leningradi S.Kirovi nimeline Ooperi ja Balletiteater, kellega 1951.a. sõlmiti šeflusleping. Eriti tuleks esile tõsta V.Burmeister ja B.Fensteri poolt tehtud suurt tööd

külalislavastajatena.

Pidurdava tegurina balletirühma kui terviku, ühtse kollektiivi kujunemisel, tuleb nimetada alalise peaballetmeistri puudumist. Alles 1955.a. saab RAT "Estonia" omale peaballettmeistri V.Päri näol.

Kuid rääkides balleti suurtest edusammudest RAT "Estonias" ei tohi vale järeldust teha tema taseme suhtes. Balletitase on siiski RAT "Estonias" märksa nõrgem ooperietendustest ja ooperikollektiivist kunstimeisterlikkusest. Ooper on siiski RAT "Estonias" peamine ja tugevaim.

Ka ooperi osas tuleb märkida edusamme aastail 1950-56, eriti vene klassika lavastamise osas. 1949.a. lavastatud "Jevgeni Onegin" avas vene klassikalise ooperi võidukäigu RAT "Estonias". Sellele järgnes 1951.a. "Vürst Igor", 1952.a. "Boris Godunov", 1953.a. "Deemon", kusjuures iga järgnev ooper esitas järjest suuremaid nõudmisi kollektiivile ja tõendas kunstimeisterlikkuse kasvu. Neist tuleks eriti esile tõsta "Boris Godunovi" lavastust, mis sai kõrge hinnangu ka Leningradi ja Moskva külalisesinemistel.

Lääne klassikast toob see periood vähem tähelepanuväärset, esile võib tõsta vaid "Don Juani" lavastust.

Märksa väiksem on RAT "Estonia" edu 1950-56.aastail nõukogude repertuaari ja eesti algupärandite lavastamise osas. Nõukogude repertuaarist kõige edukam oli "Noor kaardivägi". Nõukogude eesti algupäranditest mängiti aga peale "Vabaduse lauliku" ja "Tasuleekide" uute lavas-

tuste, uutest algupäranditest vaid "Käsikäes", mida ka ei saa just õnnestumiste hulka lugeda. Muidugi algupärandite vähesuses ei saa süüdistada teatrit. Need aastad toovad vähe uut meie ooperiloomingusse. Kui aastail 1944-50 (külalisesinemisteni Moskvas) valmis neli uut ooperit, siis ajavahemikus 1950-56 kuni 1955.aastani ei ole ühtegi uut ooperit. Alles 1955.a. tuleb lavale G.Ernesaksa "Käsikäes" ja samal aastal ka L.Normeti "Valgus Koordis" (lavastati RT "Vanemuises"), millest viimane osutus täiesti nõrgaks.

Et RAT "Estonia" siiski huvi tundis uudisloomingu vastu, näitab mitmete libretode läbiarutamine kunstinõukogus, komisjonide moodustamine autorite abistamiseks jne.

Suuri edusamme tegi neil aastail ka ooperikollektiiv. Ei saa tunnustamata jätta 1950.a. juba tunnustatud solistide kunstimeisterlikku kasvu (T.Kuusik, G.Ots, O.Lund, E.Maasik, M.Kodanipork, M.Taras jt.), samuti 1950.a. solistidena tööd alustanud esinejate tõusu (V.Gurjev, E.Eesmaa, K.Tiidus, L.Issakova, ^{H.Otto} M.Poola jt.). Noorte järelkasv ei ole aga nii elav kui balleti osas. Kuid tuleb märkida, et kui Eesti Riiklik Koreograafilise Kool andis iga aastaga uusi soliste, rääkimata koreograafilise kooli õpilaste esinemistest balletides, siis Tallinna Riiklik Konservatoorium on andnud märksa vähem teatrile. Otseselt Tallinna Riikliku Konservatooriumi poolt on suunatud neil aastail RAT "Estoniasse" üksikud

(S.Urb, P.Padrik jt.). Enamus RAT "Estonia" solistidest on välja kasvanud RAT "Estonia" ooperikoorist, omandades paralleelselt erihariduse konservatooriumis (A.Külvand, E.Lepa, L.Panova, V.Vasar, A.Püvi, R.Maasing jt.).

Tallinna Riiklik Konservatoorium ei oma kaugeltki nii tihedaid sidemeid teatriga kui Eesti Koreograafiline Kool.

Ka opereti osas võib märkida RAT "Estonias" edasiminekut. Etenduste tase on tõusnud, samuti on muutunud suund lääne klassika eelistamise suhtes. 1950-56.aastail leiame repertuaarist menukalt lavastatud nõukogude operette ("Trembita", "Keto ja Kote", "Sinu kõrval") ja isegi ühe nõukogude eesti algupärandi ("Rummu Jüri"). On tunda, et teater püüab võrdselt lavastada nii nõukogude operetti kui ka operette lääne klassikast. Kuid juhuslikkus, mida RAT "Estoniale" sel perioodil ette heidetakse, on eriti tuntav opereti osas. Repertuaari valikus on tunda sisulist läbimõtlamatust, kollektiivi arengut arvestava järgnevuse puudumist jne. Nagu märkis A.Viner enesekriitika korras, puudub RAT "Estonial" printsiipiaalne joon opereti osas. Teoste valik on üldiselt juhuslik.¹⁷¹⁾ Kahtlemata on see tingitud sellest, et operett on jäänud nagu varemgi juhtkonna tähelepanu keskpunktist kõrvale. Eriti on se-

---

171) A.Viner, Alustame dekaadijärgset kõnelust, "Sirp ja Vasar" Nr.2, 11.I 1957.

da tunda operetikollektiivi ja selle järelkasvu eest hoolitsemise osas. Nii märgib P.Mägi oma "Väikeses kirjjas operetile" soovina, et operetti nähtaks RAT "Estonias" võrdõigusliku perekonnaliikmena, kes vajab samuti tähelepanu ja hoolitsust nagu iga teinegi kunstiliik. Eriti tuleks mõelda opereti järelkasvule!¹⁷²⁾

Operetis esinevad peamiselt ooperisolistid (G.Ots, M.Kodanipork, E.Maasik, V.Neelus jt.). Noor~~kerd~~ (A.Vihandi, S.Urb jt.) alustasid ka ooperisolistidena ja alles töö käigus on kujunenud nii, et nad on hakanud põhiliselt esinema operetis. Põhiline opereti kollektiiv RAT "Estonias" on väga väike (kümne liikme ümber), kuna ülejäänud osatäitjad on kord ühed, kord teised ooperikollektiivist. Teame, et operetil on oma spetsiifika, mis nõuab tööd, väljaõpet. Kuna RAT "Estonias" opereti kollektiiv moodustatakse sageli juhuslikult, siis on pidev töö ja kollektiivi edasiarendamine raskendatud. Sellepärast jätab ka RAT "Estonia" mänguline tase soovida, mille kohta on esinenud palju kriitikat. Vähene tähelepanu operetikollektiivile on tinginud ka selle, et RAT "Estonial" puuduvad operetis sellised suurepäraseid solistid (opereti primadonna, esimene tenor jne.) nagu ooperis.

Täiesti õigustatud etteheide opereti osas on ka vähene huvi algupärandite vastu. Kui eelmisel perioodil see etteheide polnud täiesti teatrilt olenev, kuna algupärandid opereti osas puudusid, siis 50-ndail aastail

172) P.Mägi, Väikene kiri operetile, "Estonia" 1906-1956, Tall. 1957.. lk.64.

pilt selles osas muutub¹⁷³). RAT "Estonia" ei näita aga algatust meie algupärandite propageerimisel. Nii "Rummu Jüri" kui ka "Ainult unistus" tulevad lavale RT "Vanemuise" esituses ja alles peale suurt edu, mille osaliseks sai "Rummu Jüri", võetakse see kavasse ka RAT "Estonias". Kuhu jäi aga "Karjuse laul", millest pidi kujunema esimene nõukogude eesti operett? Opereti libreto oli huvitava ja aktuaalse sisuga ning pidi olema põhiliselt õigesti lahendatud¹⁷⁴), kuna sai auhinna operetilibretode võistlusel 1952.a. Kahtlemata on siin osa süüd ka teatri juhtkonnal, kelle suurema huvi puhul poleks töö jäänud pooleli.

Märkimisväärne on ka RAT "Estonia" lavakujunduslik tase. Üldise tunnustuse saavutanud RAT "Estonia" kunstnike (A. Peek, N. Mei, V. Haas) kõrvale tuleb ka uusi andekaid kunstnikke (E. Renter, U. Kärbis).

Kuigi üldjoontes tuleb märkida RAT "Estonia" töös tõusu aastail 1950-56, mida tõendasid ka külalisesinemised Moskvas 1956.a., mäeme pidevat tööd statsionaaris jälgides teatud mõõna, mis ilmneb eriti 1954-55.aastail (korduslavastused, ebaõnnestumised, küllastajate arvu langus). Kahtlemata avaldas teatri tegevusele teatavat negatiivset mõju tollal levinud isikukultus ja sellest tulenevad järeldused kunsti vallas, nagu initsiatiivi nõrkus, kartus uudse ja algupärase kasutamises

---

173) Meie algupärase operetiloomingu arengut käsitleb H. Kõrvits artiklis "Eesti algupärasest operetiloomingust", "Eesti Nõukogude Teater" IV, Tall. 1959.a., lk. 25-38.

174) "Karjuse laulu" muusika loomise käigus tekkis kahtlusi opereti lahenduse suhtes, mille tõttu jäi töö pooleli, kuigi lavastuseks tehti juba ettevalmistusi.

jne. Seda kajastas ka ettevaatus konfliktide kujutamises ja teatud vulgaarisaatorlikud tendentsid meie algupärandites ja nende lavastamises.

Kuid tundub, et viga peitus ka RAT "Estonia" tööstiilis, kus esines liiga palju mõtlematust, eriti repertuaariküsimuses. Kuigi repertuaariplaane ja teisi teatri töö küsimusi arutati kunstinõukogus ja kollektiivides, tundub, et need arutlused ei olnud määravad, kuna sageli ei võetud vastu konkreetseid otsuseid ja kui seda ka tehti, jäid need sageli ellu rakendamata.

Kahtlemata on repertuaariplaani koostamine ja sellest kinnipidamine muusikateatris palju raskem küsimus kui draamateatris. Siin on palju rohkem komponente, mida tuleb arvestada (muusikamaterjalide hankimine, solistide rakendamine ja häälematerjaliga arvestamine jne.). Kuid plaani koostamine pikema aja peale ja sellest kinnipidamine ei tohiks ka muusikateatrile olla ületamatu.

Juhuslikkust teatri töös ei ole tunda ainult repertuaariplaanide koostamisel ja sellest kinni pidamisel, vaid ka kaadri rakendamisel (rida soliste ei täida norme) ja noorte edutamisel (I.Kase kaalutlemata edutamine) jne.

Puuduste kõrvaldamine sisemises töös aitaks RAT "Estonial" kahtlemata saavutada veelgi suuremaid tulemusi. RAT "Estonia" on võitnud üldise tunnustuse nii meie vabariigis kui ka väljaspool meie vabariigi piire. Ootame et ta hoiab saavutatud tunnustust.

III RAT "ESTONIA" SIDEMETE LOOMISEL

RAHVAGA (1944 - 56)

Nõukogude teatri üheks iseloomustavaks jooneks on tihe side rahvaga. Seda ei näita ainult suur teatri külastatavus, mis haarab järjest laiemaid rahvahulki, vaid ka laialdane tegevus väljaspool teatrit: külaskäiguetendused, šefluskontserdid ja kohtumised sõjaväeosade, tööliste ja kolhoositalupoegade, samuti abi isetegevusringidele jne.

Tegevusel väljaspool teatrit on mitmesugune väärtus. Külaskäiguetendused rajoonidesse ja keskustesse aitavad rahuldada rahvamasside järjest kasvavaid kultuurilisi vajadusi ja omakorda äratavad suuremat huvi teatrikunsti, üldse kultuuriküsimuste vastu. Samuti aitab abi isetegevusringidele, esinejate kunstilise taseme tõstmine, nii esinejate kui ka vaatajate esteetilist maitset arendada. Samuti on tihedas kokkupuutes massidega teatril endal võimalus omandada kogemusi, la-
vajõududel teha tähelepanekuid elust, paremini mõista rahva teenindamise teid ja vahendeid.

RAT "Estonia" sidemed rahvaga ja tegevus väljaspool teatrit on mitmekülgne ja aktiivne. Kõigepealt tuleks rääkida RAT "Estonia" külaskäiguetendustest, mida korraldatakse nii statsionaarse töö kõrval hooaja vältel kui ka suvekuudel, kusjuures esinemas on käidud peaaegu kõigis rajoonides ja keskustes meie vabariigis.

Esimestel sõjajärgsetel aastatel oli teatril suuri raskusi töö korraldamisega ja etenduste andmisega statsionaaris, kuid sellele vaatamata suudetakse kontakti luua ka rajooni keskustega. Korraldatakse kontsertreise Tartu, Tapale, Paide, Türi j.m. Esinevad mitmed koorisolistid nagu L.Issakova, L.Soom, P.Mägi j.t. Samuti ooperisolistid K.Ots, L.Sellistemägi jt. ja balletisolistid I.Pöder, B.Blinov j.t. Erilise populaarsuse võidavad RT "Estonia" meeskvarteti "Kvarta" esinemised (E.Eesmaa, A.Aasma, A.Haabjärv ja T.Puks).

Elavnemist külalisetenduste korraldamises on näha 1948.a., eriti peale ENSV Kunstide Valitsuse käskkirja, millega kohustati teatreid aktiivselt korraldama paralleelselt teatrietendustega kontsertbrigaadide esinemi-
si, et kindlustada maa-elanike ja tööstuskeskuste pidev teenindamine kõrgekvaliteediliste kontsertidega.¹⁷⁵⁾

1948.a. tõuseb kontsertide arv, samuti laieneb kontserte korraldatavate kohtade ring. Peale suuremate

-----

175) Est.a., Kirjav. 1948.a., T.Nr.1, l.26.

keskuste (Tapa, Tartu, Võru, Pärnu, Kohtla-Järve j.t.), külastatakse ka väiksemaid keskusi nagu Pülistvere, Kaavere, Võsu j.t. Kui eelmistel aastatel korraldas vaid draamarühm tervete etenduste mängimist rajoonides, siis 1948.a. korraldatakse muusikalise kollektiiviga ringreis ooperiga "Don Pasquale" Kadrina-Kohtla-Järve-Rakvere-Kunda, samuti Türi ja Viljandi-Paide.

Samuti esitatakse balleti divertismente Viljandis, Paides, Türi j.m. Seega RT "Estonia" külalisesinemised on muutunud mitmekesisemaks, samuti tuleb märkida, et järjest rohkem hakkab esinemistest osa võtma ka nimekaid soliste nagu T.Kuusik, O.Lund, E.Maasik, G.Taleš j.t.

Peale iseseisvaks muusikateatriks kujunemist 1949.a. hakkab RT "Estonia" rohkem suuremaid muusikalisi etendusi rajoonidesse saatma. Nii esitatakse 1949.a. operettidest "Mustlasparun" Viljandis, Võhmas, Rakveres, Tartus, Raplas, Paides jne., samuti esitatakse Paides operetti "Silva", Rakveres "Vaba tuul", ooperitest "Sevilla habemeajajat" ja "Rigoletot" Rakveres ja ballettidest "Luikede järve" Rakveres ja Tartus. Peale selle kontserdid ja balletisolistide esinemised.

1950.a. esitatakse peale kontsertide ringreisidel operetti "Rahutu õnn", samuti eelmise aasta repertuaarist "Vaba tuul" ja "Sevilla habemeajaja". Raplas esitatakse "Traviatit", Rakveres "Doktor Aibolitti".

Peale Stalini preemia saavutamist P.Tšaikovski "Jevgeni Onegini" lavastuse eest tutvustatakse teatri tööd ja saavutusi Kiviõlis ning esitatakse terve ooper.

Suure eduga on RAT "Estonia" läbi viinud suvekuudel ka vabaõhuetendusi. 1950.a. esitati vabaõhuetendusena "Vaba tuul" Tartus, Viljandis ja Kuressaares (praegune Kingissepa). Kuressaares oli etenduste läbi viimine seotud suurte raskustega. Reisiraskustele lisandus halb ilmastik. Kuid vaatamata ebasoodsatele tingimustele viidi etendused solistide, orkestri, koori ja tehnilise personali poolt läbi nurisemata ja korralkult, mille puhul direktor (N.Kraus) avaldas tänu kaasasõitnud kollektiivile. 176)

Peale külaskäiguesinemisi Moskvast, muutusid RT "Estonia" kontsertbrigaadide esinemised eriti massiliseks, millega kaasusid vestlused teatri tööst ja saavustest ning Moskva külaskäigu muljetest. Peale opere-
ti "Trembita" ja ooperi "Traviata", mida esitatakse 1951.a. Pärnus, Rakveres, Kohtla-Järvel jm., toimuvad pikemad külaskäiguesinemised Tartus. Külalisetendused olid ette nähtud 9-14 jaanuarini 1951.a., kuid vastu tultes soovijaile pikendati etendusi 16.jaanuarini. Kavas oli "Tormide rand", "Jevgeni Onegin", "Traviata", "Doktor Aibolit" ja "Rose-Marie". Samal ajal toimusid RT "Vanemuise" etendused Tallinnas. Tartu võttis tal-

linlasi väga südamliselt vastu. Kõrgelt hinnati RAT "Estonia" kunstilist taset. Erilise tähelepanu osaliseks said "Tormide rand" kui meie algupärane ooper ja "Doktor Aibolit" lasteballetina. Ajalehes "Edasi" toodud arvustuses märgitakse, et "Tormide ranna" rahvapärane muusika, meisterlikud soololaulud ja rahvatantsud jätsid tugeva elamuse. "Doktor Aibolit" pakkus aga palju kasvatuslikku lastele ja oli ka täiskasvanuile meeldivaks kunstiteoseks. Tartu teatrikülastajad avaldavad nende huvitavate lavastuste eest RAT "Estonia" kollektiivile kõige siiramat ning sügavamat tänu. 177)

Tervitussõnadest peale viimast esinemist jäi kõlama soov, et RAT "Estonia" sagedamini külastaks Tartut.

1952.a. väljaspool Tallinna pakutavast kavast kujuneb kõige rohkem mängitavaks "Sinu kõrval", mida esitatakse 1952.a. jooksul 52 korda. Rõuges korraldatud külalisesinemisele organiseeriti ümbruskonna kolhoosnike ühiskülastus. Kolhoosnikud olid tänulikud huvitava ja lõbuse etenduse eest, märgitakse ajalehes "Tööraha Elu". 178)

"Sinu kõrval" esitati ka Kingissepa töötajaile ja kuigi siin esitus toimus ilma koori ja orkestrita, haaras komöödia noorusliku värskuse, innu ja optimis-
miga, märgitakse

177) J. Feldbach, Kaks hvitavat lavastust, "Edasi" Nr.14, 17.I 1952.a.

178) L. Saal, Korraldati teatri ühiskülastamine, "Tööraha Elu", Nr.69, 11.VI 1953.a.

kohalikus ajalehes. 179)

Operettidest esitatakse 1952.a. veel operette "Silva" ja "Öö Veneetsias", sam-uti kontserte, opereti ja balletiõhtuid. 1952.a. on terviklike etenduste esituste poolest rajoonides kõige rikkam (100 etendust aasta jooksul, teistel aastatel kõigub see arv 30-50 ümber).

1953.a. on tunduvalt vaesem etenduste esitamise poolt rajoonides, suurema osa esinemistest moodustavad kontserdid. Kuid tuleb märkida, et peale operettide ("Silva", mis on pidevalt olnud külalisetenduste repertuaaris, "Sinu kõrval" ja "Keto ja Kote") tutvustatakse jälle ka ooperit ("Madame Butterfly").

1954.a. seoses külalisesinemistega Leningradis katkestas RAT "Estonia" töö statsionaaris (alates 11.aprillist). Samal ajal korraldas Leningradis esinemistest kõrvale jäänud operetitruup ringreise vabariigi rajoonikeskustesse. Selleks valmistati ette montaažoperett "Esimene kevade" (koostaja P.Mägi), kus seotud vormis esitati operetikatkenditest koosnev kava. Operetti oli rohkesti põimitud humoristlikke momente ja päevakajalisi nalju, milledega naeruvääristati koha-pealseid väärnähteid. Etendused leidsid kõikjal sooja

-----

179) Viires, RAT "Estonia" külakost Kingissepa tööta-jaile, "Kommunismi Ehitaja", 16.IX 1952.a.

vastuvõtu. 180) Kuna montaaži ettevalmistamine oli seotud suurte raskustega, sest teatri peatähelepanu oli pööratud esinemistele Leningradis ("Esimese kevade" ettevalmistamiseks ei jatkunud tehnilist personali jm.) avaldas direktori k.t.(Uibopuu) tänu ringreisidest osavõtjaile, kes hoolimata raskustest suutsid siiski etendused edukalt läbi viia. 181) 1954.a. esitati "Esimene kevade" rajoonikeskustes 49 korda, peale selle esitati "Traviatat" (2 korda), mitmesuguseid ooperi- ja opereti-õhtuid, balletiõhtuid jne.

1955.a. täidab ringreiside etenduste kava peale kontsertide F.Schuberti muusika põhjal koostatud "Vaikselts anuvad mu laulud" . 1955.a. mais külastab RAT "Estonia" uuesti Tartut, tuues seekord kaasa koomilise ooperi "Käsikäes" ja balleti "Luikde järv". Erilise tähelepanu osaliseks sai H.Puuri esinemine. Kahetsusega märgiti piiratud etenduste arvu (10. ja 11. mai), mis ei rahulda kaugeltki kõiki teatrihuvilisi. 182)

1956.a. korraldas RAT "Estonia" peamiselt kontsertreise. Huvi RAT "Estonia" esinemiste, eriti opereti-õhtute vastu ilmneb kohalike ajalehtede artiklitest. Nii märgib "Harju Elu", et kuna esinesid operetipubliku lemmikud (A.Vihandi, S.Sooäär, E.Eesmaa, K.Vaha, S.Urb,

180) N.Goldschmidt, RAT "Estonia" operetikollektiivi ringreis, "Õhtuleht" Nr.122, 25.V 1954.a.

181) Est.a., Est.käskk. 1954.a., T.Nr.2, 1.75.

182) E.Raamat, Külalisetendused Tartus, "Edasi" Nr.93, 12.V 1955.a.

H.Malmstein j.t.), siis oli huvi operetiõhtu vastu eriti suur. Meisterlikult esitatud katkendid "Rummu Jürist", kutsusid esile pealtvaatajate naerupuhangud ja ovatsiooni. Samuti märgitakse, et E.Esmaa poolt esitatud "Kui mu vanaisake" haaras kogu publikut, mida tõendasid vargsi pühitud pisaradki. 183) "Kaevuris" märgitakse, et RAT "Estonia" esinemised V.Kingissepa nimelises kultuurimajas Kohtla-Järvel äratasid suurt huvi kaevurite hulgas. Õhtu menule aitas kaasa asjaolu, et esinemistel kasutati dekoratsioone ja tegelased olid grimeeritud ning esinesid kostüümides. 184)

Peale ringreiside rajoonikeskustesse on RAT "Estonia" laialdaselt organiseerinud õefluskorras kontsertesinemisi kui ka abi isetegevusringidele, tänu J.Kaali ja M.Goldschmidti energilisele tegevusele.

Erilise tunnustuse on pälvinud RAT "Estonia" õeflustegevus sõjaväeosades, mida tõendavad mitmed aukirjad kui ka rändkarika omandamine 1954.a. Alus tihedatele sidemetele sõjaväeosadega pandi juba Suure Isamaasõja päevil Eesti Riikliku Kunstiansambli tegevusega, mille koosseisus oli ka hiljem RAT "Estonia" peresse kuuluvaid näitlejaid (O.Lund, M.Rungi, G.Ots j.t.).

-----

183) A.Põldmäe, Operetiõhu, "Harju Elu" Nr.112, 18.XI 1956.a.

184) V.Luur, Näitlejate ja isetegevuslaste külalissetendused, "Kaevur" Nr.89, 28.VII 1956.a.

1945.a., peale Suure Isamaasõja lõppemist, ruttas RT "Estonia" kollektiiv tervitama Eesti Rahvuskorpust. Esimene kohtumine toimus Märjamaal, pidulik esinemine aga Varbola maalinnusel, kus kõnega esines A.Lauter, kontsertosas aga E.Maasik, M.Taras, A.Lüüdik, M.Kodanipork, R.Rannik, j.t. Estoonlased käisid läbi üksikud polgud. Esinemisi ja tervitusi ei takistanud isegi halb ilm. 185)

1945.a. Punaarmee 27.aastapäeva puhul andsid RAT "Estonia" solistid 12 kontserti mille eest avaldati sõjaväe poolt RT "Estoniale" tänu. 186)

Sõjaväe teenindamine muusikalises osas muutub eriti aktiivseks peale RT "Estonia" iseseisvaks muusika-teatriks muutmist 1949.a. Peale kontsertide korraldatakse ka muusikalektooriume jm. Aktiivsemad esinejad sõjaväeosades olid O.Lund, G.Kaljuste, E.Maripuu, M.Taras, A.Petersons ja J.Raksnevitš (alates 1951.a.), samuti instrumentaalsolistid H.Schütz ja N.Säreva, kontsertmeistrid R.Treimann ja E.Heliste jt..

1950.a. avaldati ENSV Kunstide Valitsuse käskkirjaga RT "Estonia" kollektiivile tänu süstemaatiliselt läbiviidud õe-flustöö eest Nõukogude Punaarmee. 187)

185) Estoonlaste teretulemast Eesti Rahvuskorpusele, "Õhtuleht" Nr.138, 15.VI 1945.a.

186) Est.a., Est. käskk. 1945.a., T. II, 1.53

187) Est.a., Est.käskk. 1950.a., T.I, 1.112

RAT "Estonia" esinemised leidsid eriti sooja vastuvõtu sõjaväeosades. Nii kirjutatakse sõjaväe ajalehes 1952.a., et RAT "Estonia" näitlejad on sõjaväe poolt alati oodatud külalised. RAT "Estonia" näitlejad on süstemaatiliselt esitanud huvitavaid kontserte. Meremehed on tänulikud RAT "Estonia" poolt korraldatud šefluse eest. 188)

Peale teatrikunsti tutvustamise sõjaväeosadele, on RAT "Estonia" näitlejad osutanud mitmel korral abi ka sõjaväe isetegevusringidele. Eriti tuleb esile tõsta R.Ranniku tegevust, kes mitmel korral on abistanud sõjaväeosi tantsude seadmisel. Nii õpetas R.Ranniku 1952.a. "Aeroflotis" neli tantsu maipühadeks, mis kunstilisel ülevaatusel Leningradis said esimese koha. Eduka abi eest tantsude ettevalmistamisel avaldati sõjaväe poolt käskkirjaga R.Rannikule tänu. 189)

Peale esinemiste ja šeflustöö sõjaväeosades, on RAT "Estonia" aktiivselt kaasa aidanud valimiseelsetel ja valmispäevadel läbiviidud kontsertidel, abistades seega valimiste edukal korraldamisel, ühtlasi on see üheks vormiks muusikakultuuri levitamisel laiades rahvahulkades.

188) А.Орехов, Дружба воинов флота в работником искусства, "Красный Флот" № 92, 17.IV 1952 г.

189) J.Kaali šeflustöö materjalid.

Sageli on valimistega seoses olevaid kontserte viidud läbi rohkem kui plaanis ette nähtud. Nii viidi 1951a. Eesti NSV Ülemmõukogu valimiste puhul valimiseelisel perioodil läbi 55 kontserdi asemel 76, valimise päeval 12 kontserdi asemel 26. Nende eduka läbiviimise eest avaldati direktori käskkirjaga tänu solistidele E.Eesmaa, E.Maripuu, L.Issakova, K.Vaha, O.Lund, T.Kuusik, M.Taras j.t., samuti kontsertmeistritele R.Treimannile ja T.Kohale. 190)

Ka teistel aastatel on valimistega seotud kontsertesinemiste arv olnud suur.

Näiteks: 191)

1953.a. valimiste puhul kohalikesse nõukogudesse - 30 kontserti

1954.a. valimiste puhul NSV Liidu Ülemmõukogusse - 45 kontserti

valimiste puhul Eesti NSV rahva-kohtutesse - 29 kontserti

1955.a. valimiste puhul ENSV Ülemnõukogusse - 40 kontserti

RAT "Estonia" valimistega seoses olevad esinemised olid kõrge kunstilise tasemega ja ajakohase repertuaariga. Nii märgitakse RT "Estonia" direktori käskkirjas 1950.a., et kõik kollektiivi liikmed esinesid

-----

190) Est. a., Est. käskk. 1951.a., T.Nr.3, 1.311

191) J.Kaali šeflusmaterjalid.

hästi ette valmistatud uue repertuaariga, milles oli esikohal rahu ja sotsialistliku ülesehitustöö tänapäeva temaatika, mille eest avaldati kollektiivile tänu. 192)

Rahva poolt on RAT "Estonia" esinemised leidnud alati sooja vastuvõtu.

Tähtis koht RAT "Estonia" töös sidemete loomisel laialdaste töötajate hulkadega on ka mitmesugustel vabrikutes ja tööstustes töölistele korraldatud sõprusõhtutel, kohtumistel ja loomingulisel aruandlusel, üksikute etenduste tutvustamisel jne., samuti ka isetegevusringide juhendamisel.

Kohtumisi on toimunud trükikoja "Kommunist", Balti manufaktuuri, ETKVL Masinaehitustehase j.t. töötajatega. Kohtumistel on RAT "Estonia" esindajad tutvustanud teatri saavutusi ja tööd ning esitanud katkendeid teatri repertuaarist. Töölised omakorda on tutvustanud oma vabriku või tööstuse tööd. Näiteks 1949a. külastasid RAT "Estonia" näitlejad trükikoda "Kommunist". P. Mägi andis ülevaate teatritööst, millele järgnes kontsert. Vastuvõtt oli väga südamlük, mida tõendas tugev aplaus. 193)

Huvitavaks kujunes 1955.a. korraldatud sõprusõhtu kompvektivabrik "Karamell" töötajatega. H. Puur kõneles

-----
192) Est.a., Est.käskk., 1950.a., T.I, l.267

193) J. Roosaar, RT "Estonia" tihendab sidet töötajatega, "Õhtuleht" Nr.265, 11.XI 1949.a.

Ungaris toimunud ülemaailmse festivali muljetest.

K.Vaha ja V.Viisimaa lõbus "avakõne" kunstilise osa alguses lõi eriti lõbusa tuju. Ovatsioonide osaliseks said H.Mikk ja A.Vihandi. Nõuti lisapalu, samuti balletisolistidelt (A.Rüütel, D.Šur, A.Petersons, T.Mõtus, A.Tšugai j. t.). Peale kontserdi lõppu suunduti tsehi tutvuma tootmisprotsessiga. 194)

RAT "Estonia" näitlejad on abistanud ka kompveki-vabrik "Karamelli" isetegevusringide tööd.

Eriti südamlikud suhted kujunesid aga 1953.a. alates Tallinna Vabariikliku Kliinilise Haiglaga, mis on järgnevatel aastatel veelgi tihenunud. Pidevalt on RAT "Estonia" šeflusbrigaadi poolt antud kontserte, samuti on abistatud isetegevusringe. 1955.a. töötas R.Ranniku haigla tantsurühmaga, K.Tiidus naisansambli ja kooriga, E.Maasik andis vokalistidele hääleseadet, samuti juhendas M.Goldschmidt soliste ja koori isetegevuse ülevaatuses ettevalmistamise töös. Abistati ka instrumentaal-trio, meeskvarteti ja estraadi orkestri tööd. 195) Teater on pidevalt andnud haiglale ka kostüüme, rekvisiite ja grimme. Tänu RAT "Estonia" abile saavutas haigla isetegevuse ülevaatusel 1955.a. üleliidulise preemia (10000 rbl.).

194) O.Lohu, Tujuküllane sõprusõhtu, "Õhtuleht" Nr.236, 5.X 1955.a.

195) Est.a., Kirjav. 1956.a., T.Nr.2, 1.9.

Sidemete tihenemisest TKV Haiglaga aasta-aastalt räägib 1958.a. sõlmitud šeflusleping, millega RAT "Estonia" kohustus abistama isetegevusringe ja korraldama esinemisi töötajaile ning haigetele, TVK Haigla omalt poolt lubas võimaldada ravi saamist RAT "Estonia" töötajaile, samuti anda lektoreid meditsiiniliste loengute korraldamiseks RAT "Estonias". 196)

RAT "Estonial" on tihedad sidemed ka koolinoortega. Koolid paluvad sageli estoonlasi esinema. RAT "Estonia" solistid käisid näiteks külas Tallinna 22.Kesk-koolis (1955.a.), kus tutvustati "Vaikselt anuvad mu laulud" tegelasi ning esitati laule ja stseene etendusest. 197) Esinetud on ka Tallinna 2.Kesk-koolis, Tallinna 7.Kesk-koolis, Tallinna Polütehnilises Instituudis j.t. kesk- ning kõrgemates koolides. RAT "Estonia" kontertbrigaad on olnud suveti sagedaseks külaliseks ka pioneerilaagrites.

Eriti soe vahekord on RAT "Estonial" Kosejõe Koolkodu õpilastega. Sidemed selle kooliga said alguse 1954.aastast. Suvel 1954.a. Kose-Uuemõisa masinatrakto-rijaama töötajaile korraldatud kontserdil viibis ka Kosejõe Koolkodu õpilasi. Peale kontserti tulid lapsed B.Gurjevi juurde ja esitasid palve, et estoonlased tuleksid ka neile esinema. V.Gurjev vastas, et nad on nõus

-----
196) N.Goldschmidti šeflustöö materjalid

197) G.Goldschmidt, RAT "Estonia" abistab koole, "Nõukogude Õpetaja" Nr.51, 17.XII 1955.a.

tulema, kui kooli õppeedukus ja distsipliin on paranenud. Mõne kuu pärast saabus RAT "Estoniale" kiri Kosejõe Koolkodu õpilasnõukogult, kus räägiti töö paranemisest koolis ja paluti estoonlasi külla. RAT "Estonia" kontsertbrigaad (M.Taras, V.Gurjev, J.Kask, S. Urb j.t.) sõitiski õpilastele külla. Teistkordselt külastas RAT "Estonia" kontsertbrigaad kooli peale õppeaasta edukat lõpetamist 30.mail 1955.a. Seekõrdses kontsertbrigaadis oli rohkesti noori soliste - A.Vihandi, H.Vasar, A.Rüütel, D.Šur, T.Mötus j.t. Õpilased isetegevuslased esitasid huvitava laagripildi laulude, tantsude ja deklamatsioonidega, estoonlased esinesid kontserdiga. RAT "Estonia" lubas võtta kooli oma šefluse alla. 198)

RAT "Estonia" kutsus Kosejõe Koolkodu õpilasi ka endale külla. Küllakutse võeti vaimustusega vastu ja peale õppetöö lõppu sõitsidki lapsed Tallinna, kus neile võimaldati vaadata "Bahtšissarai purskkaevu", mille sisu enne selgitati õpetajate poolt. 199)

Sidemed Kosejõe Koolkoduga jätkusid ka järgneval õppeaastal. Järjekordne estoonlaste küllasõit toimus Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni aastapäeval 1955.a., samuti kutsuti estoonlasi kooli nääripeole. Õppeaasta lõpul 1956.a. saabus kontsertbrigaad koos

198) N.Goldschmidt, Artistid koolinoortel külas, "Noorte Hääl", Nr.130, 3.VI 1955.a.

199) N.Goldschmidt, RAT "Estonia" abistab kooli, "Nõukogude Õpetaja" Nr.51, 17.XII 1955.a.

H.Puuriga, kes esines india tantsijatari kaunis rõivas-
tuses, mida talle olid kinkinud India noored. H.Puur
jutustas India reisist, kontsertosas esinesid V.Gurjev
ja A.Vihandi. Koolitöö eduka lõpetamise puhul sõitis ko-
gu koolipere (5 autoga) Tallinna, kus neile esitati "Rum-
mu Jüri" ja "Vürst Igor". 200)

Peale külaskäikude, on RAT "Estonia" osutanud abi
ka Kosejõe Koolkodu isetegevusringidele. R.Ranniku töö-
tas pidevalt laste tantsuringiga ja seadis rohkesti nii
soolo, kui rühmatantse. Kaks andekat õpilast Koolkodust
(T.Balabina ja R.Kütt) on võetud erisõfõluse alla. Teatri
töökojad valmistasid L.Klausi kavandite järgi Koolkodu
laste tantsuringile Moldaavia ja Tirooli kostüümid ja
balleti kostüüme. Teatri ametiühingu komitee annetas
Koolkodule 700 köitelise raamatukogu. Samuti on antud
teatri poolt Koolkodule rekvisiite ja dekoratsioone.
Tänu RAT "Estonia" abile on kooli isetegevusringid saa-
vutanud koolide vabariiklikul ülevaatusel mitu esi-
kohta. 201)

Tihedad on RAT "Estonia" õseflussidemed ka maara-
joonidega, kolhoositalurahvaga. Vahetult pealesõjajärg-
sel perioodil käisid RT "Estonia" kollketiivi liikmed
pidevalt abiks põllutöödel, pakkudes samas ka kultuuri-
list külakosti. Pidevad on RAT "Estonia" sidemed

200) N.Goldschmidt, Südamlük õseflusvahekord, "Noorte
Häääl" Nr.140, 18.VI 1956.a,

201) N.Goldschmidti õseflustöö materjalid

šeflusaluse Muuga kolhoosiga Harju rajoonis, kus on abistatud igal aastal põllutööde läbiviimisel, samuti on sagedased kontsertbrigaadide esinemised.

A.1947 - 49 olid RAT "Estonia" töötajad sagedased külalised kontsertidega kui ka abilised põllutöödel Küti vallas, samuti Iru vallas "Tuleviku" ja "Tasuja" kolhoosides.

1949.a. sõlmiti šeflus "Virulase" kolhoosiga Roela vallas, kuhu RAT "Estonia" on korraldanud sageli kontsertkülaskäike. Kontserdid olid huvitavad ja võeti kolhoositalurahva poolt soojalt vastu. 1949.a. kinkis RT "Estonia" "Virulase" kolhoosile 500 köitelise raamatukogu. Samuti abistati kolhoosi punanurga dekoreerimisel. 202)

Sagedased on olnud RAT "Estonia" esinemised seoses külvikampania läbiviimisega kolhoosides. Nii külastati lõikuspuha puhul Küti, Kulina, Kehra, Kuusalu, Loksa, Kohila, Haguse, Maidla j.t. valdu (1947.a.).

1951.a. toimus RAT "Estonia" kohtumine eesrindliku kolhoosi "Uue Elu" kolhoosnikutega seoses kevadkülvi eduka täitmisega. Kohtumise kontserdis esinesid RAT "Estonia" näitlejad T.Kuusik, M.Taras, G.Ots, M.Rungi,

-----

202) L.Alavere, Teatri abi kolhoosile, "Rahva Hääl" Nr.75, 31.III 1949.a.

V.Neelus j.t. 203)

1952.a. toimus RAT "Estonia" töötajate kohtumine Keila, Rapla ja Harju rajooni eesrindlike kolhoosnikega, kus vastastikku räägiti oma töösaavutustest. Peale tervituse esitas RAT "Estonia" kolhoosnikele ooperi "Vabaduse laulik". 204)

Kolhoosnikud tunnevad ja armastavad teatrit. RAT "Estonia" näitlejad on alati leidnud sooja vastuvõtu kolhoosnike poolt.

1953.a. alates omandasid sidemed maarajoonidega mitmekesisemad vormid. Peale abi põllutöödel ja esinemiste kolhoosnikutele, hakkas RAT "Estonia" abi andma ka isetegevuskollektiividele. Teater võtab oma šefluse alla Väike-Maarja kultuurimaja, Mõisaküla Raudteelaste Klubi ja Röpina rahvamaja isetegevuse kollektiivid. Šeflustööle Väike-Maarja rajooniga pandi pidulikult alus 3.novembril 1953.a. Väike-Maarja rahvamajas, kuhu oli tulnud isetegevuslasi ka teistest rajoonidest. RAT "Estonia" esindajad (K.Raudsepp, O.Lund) lubasid oma sõnavõttudes aidata kaasa rajooni kultuurielu tõusule. Kontsertosas esinesid nii RAT "Estonia" solistid kui ka Väike-Maarja j.t. rahvamajade isetegevusringid. 205)

Esialgne abi Väike-Maarja rajoonile kandis kampanialikku ilmet. Regulaarseks muutub töö 1954.aastal.

204) - "Estonia" teatri näitlejate kohtumine kolhoosnikutega, "Rahva Hääl", Nr.130, 3.VI 1952.a.

205) N.Goldschmidt, Šeflusvahekorra loomisel, "Sirp ja Vasar" Nr.45, 6.XI 1953.a.

205) Est.a., Est.käskk.1951.a., T.nr.3, 1.226

O.Lund, K.Ots ja V.Veikat abistasid repertuaari omandamisel, K.Vaha ja V.Viisimaa andsid nõu näiteringile, H.Schütz puhkpilliorkestrile, J.Raksnevitš aitas seada tantse jne. 206)

Hea kontakt saavutati Mõisaküla raudteelaste klubiga. RAT "Estonia" abiga lavastati isetegevusringiga operett "Sinu kõrval". Veel enne esinemist sõitis RAT "Estonia" brigaad kohale viimaste juhendite andmiseks. Etendus õnnetus hästi. Samuti etendati estoonlaste abiga Röpina rahvamaja isetegevuskollektiivi poolt operett "Sinu kõrval", kusjuures RAT "Estonia" abistas ka kostüümide ja dekoratsioonide osas. 207) Šeflusvahekord Mõisaküla Raudteelaste klubiga ei ole katkenud tähini. Praegu (s.o. 1960.a.) kuulub see klubi N.Goldschmidti isikliku šefluse alla.

Kuid šeflustöös Väike-Maarja rajooniga tekkis RAT "Estonia" tõsiseid raskusi, kuna sealne rahvamaja juhataja kui ka rajooni nõukogu ei reageerinud õigesti antavale abile. Näiteks 6.jaanuaril 1955.a. käis RAT "Estonia" kontsertbrigaad Väike-Maarjas, kus vaatamata nädalasele etteteatamisele ei ilmunud üksi isetegevuse kollektiiv kohale. 208) Samuti ei alustanud Väike-Maarja kultuurimaja tööd solistidega, kes estoonlaste poolt olid välja valitud.

206) N.Goldschmidt, "Šeflustöö esimesi kogemusi", "Sirp ja Vasar" Nr.9, 26.II 1954.a.

207) N.Goldschmidt, RAT "Estonia" abi isetegevuslastele, "Õhtuleht" Nr.177, 25.VII 54.a.

208) Est.a., Kirjav.1956.a., T.Nr.2, 1.9.

Kuna vaatamata selle küsimuse ülestõstmisele Kultuurialatöötajate Ametiühingu Vabariiklikus Komitees, ja RAT "Estonia" poolt saadetud kirjale Eesti NSV Kultuuriministeeriumile, olukord ei paranenud, lõpetas RAT "Estonia" šeflustegevuse 1955.a. Väike-Maarja rajoonis ja võttis šeflusaluseks rajooniks Kosejõe. Nimelt kuuldes Kosejõe Koolkodu sõbralikest suhetest RAT "Estoniaga", pöördusid ka teised Kosejõe rajooni isetegevusringid RAT "Estonia" poole abi saamiseks. Kosejõe rajoonis oli 1955.aastani isetegevusringide töö nõrk. Tänu RAT "Estonia" abile saavutas aga Kose-Jõe Rahvamaja 1956.a. isetegevuse kollektiivide ülevaatusel kolm esimest kohta. 209)

Suurt abi isetegevuslastele osutab RAT "Estonia" konsultatsiooni kabinet, kust saavad juhiseid isetegevusringide juhid igasugustes küsimustes kogu vabariigi ulatuses. Kultuurimajadele ja tööstusklubidele on saadetud katkendeid operettidest ja ooperitest, noodikogust välja kirjutatud noote jne.

Seega näeme, et RAT "Estonia" sidemed laiade rahvahulkadega on väga tihedad. RAT "Estonia" solistid on käinud esinemas kõikjal üle meie vabariigi, neid tuntakse ja oodatakse. Üldise tunnustuse on pälvinud RAT "Estonia"

-----
209) N.Goldschmidti šeflustöö materjalid

âeflustöö, eriti sõjaväeosade teenindamine. Estoonlaste abi on tõstnud mitmete isetegevusringide kunstilist taset, mida tõendavad isetegevuse ülevaatusel saavutatud tunnustus. Hinnatav on ka RAT "Estonia" abi koolinoor-tele, eriti sõprus Kosejõe Koolkodu õpilastega.

Kõik need laialdased sidemed näitavad, et RAT "Estonia"st" on kujunenud tõeline rahva]teater.

K O K K U V Õ T E

=====

RAT "Estonia" saavutused on nõukogude viljastavates tingimustes silmapaistvad. Aasta-aastalt on tõusnud teatri ideelis-kunstiline tase. Nii kriitika tunnustuse kui ka rahva lugupidamise on saavutanud sellised ideeliselt kui ka kunstiliselt kõrgetasemelised lavastused, nagu ooperitest "Tasuleegid", "Jevgeni Onegin", "Tormide rand", "Vürst Igor", "Vabaduse laulik", "Noor kaardivägi", "Don Juan", "Deemon", "Boris Godunov", ballettidest "Esmeralda", "Noorus", "Kalevipoeg", "Luikede järv", "Ebapeig", "Tiina", nõukogude algupärased operetid "Rahutu õnn", "Vaba tuul", "Trembita", "Rummu Jüri" ja teised.

Teatri kunstilised saavutused ^{on/} pälvinud kõrge tunnustuse. 1950.a. anti RT "Estoniale" austav akadeemilise teatri nimetus. 1956.a. autasustati teatrit Tööpunalipu ordeniga.

Kolme lavastuse eest ("Jevgeni Onegin", "Tormide rand" ja "Vabaduse laulik") autasustati teatri töötajaid Stalini preemiaga (14 töötajat, neist 4 kahekordse Stalini preemiaga).

RAT "Estonia" kollektiivi liikmetest omas 1956.a. 6 ENSV teenelise rahvakunstniku nimetuse (ooperisolistid O.Lund, E.Maasik, M.Taras, G.Ots, dirigent K.Raudsepp ja peanäitejuht A.Viner) ja T.Kuusik NSVL rahvakunstniku nimetuse. ENSV teenelise kunstniku nimetuse omas 20 (ooperisolistidest - M.Rungi, M.Kodanipork, V.Neelus, K.Ots, G.Talêš, V.Veikat, V.Gurjev, A.Pärn, O.Raukas dirigent P.Nigula, kontsertmeistrid T.Koha ja H.Schütz, peakoormeister T.Targamaa). 3 RAT "Estonia" ooperisolisti (T.Kuusik, E.Maasik ja O.Lund) autasustati 1956.a. Lenini ordeniga, 9 kollektiivi liiget Töö punalipu ordeniga (M.Kodanipork, V.Neelus, G.Ots, A.Pärn, M.Taras, K.Raudsepp, P.Nigula, T.Targamaa ja A.Viner). Peale selle on rida RAT "Estonia" töötajaid saanud medaleid ja aukirju.

Edu teatri töös näitab ka teatrikülastajate arvu tõus. ²¹⁰⁾ Eriti märgatav on tõus 1949.a., peale RAT "Estonia" iseseisvaks muusikateatriks kujunemist, millega seoses saadakse suuremat tähelepanu pöörata muusikalavastuste ideelisele ja kunstilisele tasemele. Kahtlemata aitas teatri külastatavuse tõusule kaasa ka tihedama kontakti otsimine rahvaga peale NSVL Ministrite Nõukogu määrust (1948.a.). Kohtumised töötajatega, lavastuste tutvustamised, mitmekülgsem selgitustöö (plakatid, vitriinid, teatrivolinikud jne.) aitas üldiselt kaasa huvi tõusule teatrikunsti vastu. RAT "Estonia"

-----
210) Vt. g-raafik

suured edusammud 1949.a. alates toovad aasta-aastalt ikka rohkem külastajaid teatrisse.

Langus teatrikülastajate osas toimus 1955.a. ja 1956.a. Teatav seisak RAT "Estonia" loomingulises töös avaldas mõju ka teatri külastajate arvule. Kuigi 1956.a. on tunda juba uut tõusu teatri töös, ei jõua see veel mõju avaldada külastatavusele. Peab ka märkima, et teatrikülastajate arv 1956.a. on väga väike ~~ka~~ selle tõttu, et etenduste arv sel aastal on väiksem kui teistel aastatel. See on tingitud kahtlemata dekaadiettevalmistustest ja esinemistest Moskvas (näiteks detsembri kuus oli statsionaaris ainult 4 etendust ja Moskvas 12, seega kokku 16 etendust). Külastajate keskmine 1956.a. on aga kõrgem kui 1955.a. (1956.a. - 526, 1955 - 521).

Ooperikülastajate arvu langus, mis eriti tunduv on 1956.a., on tingitud asjaolust, et 1953.a. alates olid ooperilavastused keskpärased ja väikese külastajate arvuga (nagu "Pajatsid", "Ruslan ja Ludmilla", "Zaporooslane Doonau taga", "Käsikäes", "Carmen", "Nikita Versinin" j.t.) ja ka 1956.a. ei too ooperite osas midagi menukat. Üldist külastatavust aitas tõsta aga balleti edusammud ja balletietenduste külastatavuse tõus. 211)

-----
211) Graafik on koostatud RAT "Estonia" statistilistel andmetel. 1950.a. ja 1954.a. oli külastajate arv eriti kõrge, kuna neil aastail toimunud külalisesinemised Moskvas ja Leningradis on kaasa arvatud. Samuti on kaasa arvatud dekaadiesinemiste külastajad 1956.a., kuid see ei tõsta külastajate arvu nii tunduvalt, kuna samal ajal töö statsionaaris täiesti seisis,

Teatud kriteeriumiks teatri ideelise taseme suhtes on nõukogude repertuaari kasutamine. RAT "Estonia" repertuaari aastail 1944-56 uuslavastuste osas näitavad järgmised arvud:

	Ooper	Ballett	Operett	Kokku
Klassika-lavastusi:				
lääne klassika	15	1	15	21
vene klassika	11	6	(eesti kl) 1	18

	26	7	16	39
Nõukogude-lavastusi:				
nõukogude	4	10	7	21
eesti nõuk.algup.	8	4	1	13

	12	14	8	34

Seega näeme, et nõukogude repertuaari on kasutatud peaaegu võrdselt klassikaga. Ooperi ja opereti osas on suures ülekaalus siiski klassika. See on tingitud eelkõige võimalustest repertuaari osas. Nõukogude ooperite arv on üldiselt väike. Ooper on üks raskemaid muusikalisi vorme ja selle tõttu ka üldisesse ooperimuusika varasalve jääb püsima aastakümnete jooksul ainult mõned ooperid. Opereti loomingule on ^{aga} üleliidulises ulatuses suhteliselt vähe tähelepanu pööratud.

Balletis ~~aga~~, nagu näeme, domineerib nõukogude looming. NSV Liit on üle maailma tunnustatud tugeva

balletitaseme poolest. Samuti on balletimuusika arenenud ja nõukogude ballettide arv suur.

RAT "Estonia" on püüdnud, eriti peale Keskkomitee otsuseid 1946.a., kus juhiti tähelepanu nõukogude repertuaari ja tänapäeva temaatika kasutamisele teatrites, nõukogude loomingut rakendada. Tänapäeva temaatikat käsitlevaid teoseid on muusikateatris muidugi vähe, kuna selles osas heliloojad nii meie vabariigis kui ka teistes vabariikides teevad alles esimesi samme.

Vaadeldes RAT "Estonia" osa eesti nõukogude algupärandite lavastamisel, näeme, et teater on püüdnud igati kaasa aidata meie vabariigi omaloomingu arengule. Sedä näitab juba asjaolu, et kõik ooperid (välja arvatud "Valgus koordis") ja balletid aastail 1944-56 tulid esmakordselt lavale koostöös RAT "Estoniaga".

Eriti aktiivsed aastad ooperiloomingus olid 1945-51.a. Teatud seisak 1951-55 aastani põhjustab ka teatri töös uute algupärandite puudumise. RAT "Estonia" huvist algupärase loomingu vastu neil aastail räägivad aga "Vabaduse laulik" ja "Kalevipoja" uued lavastused, samuti ka valmimisel olevate teoste asutamised ("Käsi käes" j.t.). Uus tõus algupärases ooperi- ja balletiloomingus algas 1955.a. ("Käsi käes", "Tiina", "Kullaketrajad"), millest kaks viimast toodi RAT "Estonia" poolt lavale väga kiiresti ja üldjoontes edukalt.

RAT "Estonia" edust algupärandite lavastamisel kõnelevad kaks Stalini preemiat ("Vabaduse laulik" ja "Tormide ranna" lavastuse puhul) ja preemiad Eesti NSV Ministrite Nõukogu poolt ("Kalevipoeg" ja "Tasuleegid").

Algupärandite esmakordne lavaletoomine on tavaliselt teatrile raskeks ülesandeks, mis nõuab rohkem tööd kui teiste teoste lavastamine. ET RAT "Estonia" ei ole põlanud tööd algupäranditega, näitavad mitmed ümberlavastused ("Tormide rand" - kolm redaktsiooni, "Vabaduse laulik" - kaks, "Tiina" - kaks jne. - rääkimata "Käsi käes" ümbertöötamistest).

Rahva hulgas on need ümberlavastused põhjustanud umbusaldust teatri vastu, nagu märgib K.Raudsepp. Tege-likult näitab ümbertöötamine aga tööd teose kallal ja on abiks lõplikule valmimisele, muidugi juhul, kui uus redaktsioon annab midagi uut juurde, nagu see on ka enamasti olnud.

Mõningaid etteheiteid on siiski RAT "Estoniale" ka algupärandite osas. Näiteks töötamist ja abi "Pühajärvega", eriti arvestades, et see oli autori esimene ooper, ei saa pidada küllaldaseks. "Tiina" ja "Kullaketrajate" puhul oleks aga oodanud rohkem rahvusliku omapära esiletoomist, samuti meie vanemeistrite (A.Kitzbergi ja F.R.Kreutzvaldi) mõtete arvestamist. Muidugi selles osas oli juba autorite poolt viidak suund antud,

kuid lavastused (eriti "Kullaketrajad") rõhutasid seda veelgi.

Eriti tuleb ags märkida RAT "Estonia" vähest huvi operettide algupärandite vastu. Kaks käsitledaval perioodil ilmunud eesti nõukogude operetti ("Rummu Jüri" ja "Ainult unistus") tulid esmakordselt lavale koostöös RT "Vanemuisega", RAT "Estonia" repertuaaris olnud "Karjuse laul" jäi aga lõpetamata ja lavale toomata.

Muidugi operettide lavaletoomisega on RAT "Estonial" raskusi. Kriitika märgib ajakirjanduses sageli, et RAT "Estonial" on palju suuremad võimalused algupärandite lavaletoomiseks kui teistel teatritel. Opereti suhtes ei ole see täiesti õigustatud. RAT "Estonial" on kahtlemata rohkem vokaalselt tugevaid soliste ja ka suuremad ressursid, kuid raskuseks RAT "Estoniale" on sõnaline osa. Kui RT "Vanemuine" kui kombinatteater saab operetis kasutada ka draamanäitlejaid, kes mänguliselt on operetis alati tugevamad kui operinäitlejad, siis RAT "Estonial" seda võimalust ei ole. Meie operettide algupärandites on aga sõnaline osa suur. Seega on mõistetav, et RT "Vanemuine" mängib muusikalisi komöödiad edukamalt kui RAT "Estonia". Samuti on loomulik, et algupärandeid toob esmakordselt lavale ka RT "Vanemuine". Juhtiv osa muusikalavastuste osas peab kuuluma muidugi RAT "Estoniale" kui spetsiaalsele muusikateat-

rile, nagu see on ka olnud aastail 1944-56 (ll sel perioodil ilmunud muusikalisest algupärandist lavastati RAT "Estonias" 8). Kuid see kõik ei välista etteheidet RAT "Estoniale" operetialgupärandite osas. Ka RAT "Estonia" peaks näitama siin aktiivsust (peale käsitl~~et~~avate perioodi on olukord selles osas mõnevõrra paranenud).

Kuid mitte ainult algupärandite osas, vaid üldse on operett jäänud RAT "Estoniale" probleemiks, mis ei ole lõplikku lahendust leidnud tänini (s.o. 1960.a.).

Teame, et suur osa ooperi ja balletiteatrid NSV Liidus ei mängi operetti. Paljudes vabariikides on eraldi operetiteatrid. Ka Eesti NSV oli 1945.a. plaanides ette nähtud eraldi operetiteater. Kuid selle loomine ei ole end seni õigustanud. On kaheldav, kas Tallinnas jatkuks publikut kahe muusikateatri jaoks, kas oleks õigustatud kahe orkestri, balletirühma ja koori olemasolu.

Opereti püsites ooperi ja balletiteatris on aga tõsiseks küsimuseks operetikaadri, operetikollektiivi moodustamine. RAT "Estonias" on põhiliselt ooperisolistid. Spetsiaalseid operetisoliste on RAT "Estonias" vähe ja nende arvu suurendamist ei ole ette nähtud ka kõrgemalt poolt. Muidugi ka teater ise ei ole võidelnud operetikaadri juurdekasvu eest. Kuna operetil on aga oma spetsiifika, siis nõuaks ka opereti kaader spet-

aiaalset väljaõpet. RAT "Estonias" on aga operetikaader juhuslik, mis raskendab lavastaja tööd ega võimalda kollektiivi arengut. Põhimõtteliselt ei saa midagi selle vastu olla, et ooperi-näitlejad esinevad ka operetis, kuna see aitab laiendada näitleja võimeid ja annab juurde kogemusi näitlejameisterlikkuse tõstmisel. Ooperinäitlejad esinevad meeleli operetis. Sellepärast ei tohiks operetinäitlejate küsimus olla RAT "Estoniale" lahendamatu. Ainult teater vajades kahtlemata kindlat operetikollektiivi, samuti peaks teater mõtlema kaadri valikul ka operetile, see tähendab, arvestama ka võimeid sõnalises osas. Kuid selle küsimuse lahendus ei olene ainult RAT "Estoniast". Headest operetinäitlejatest on üldine puudus ja ei ole näha nende järelkasvu. Solistid, kes tulevad konservatooriumist on ainult vokaalse ettevalmistusega. Kuid RAT "Estonia" võik selles osas näidata initsiatiivi. Pärastsõjaaegseil aastail töötas teatri juures ooperistuudio, miks ei võiks RAT "Estonia" moodustada operetistuudiot, mis võimaldaks operetikaadri väljaõpet.

Kuid nagu korduvalt on ette heidetud RAT "Estonia" le", ei pööra teater ise operetile küllaldast tähelepanu. Opereti lavastamisel puudub ka teatril kindel suund ja arengujoon. Kuna sõnalise osaga on RAT "Estonial" raskusi, siis eelistab teater selliseid operette, kus esi-

kohal on muusikaline osa. Kahjuks enamuse nõukogude operette, sealhulgas ka meie vabariigi algupärandid, annavad sõnalisele osale suure kaalu. Selle tõttu kaldub RAT "Estonia" eelistama lääne klassikat, kus enamasti muusikaline osa on väga tugev (J. Strauss, Kalman, J. F. Lehar), aga on sageli tühine. Arvestades teatri kasvatavat osa, ja seda, et operett on rahva poolt armastatud žanr ja enamasti suure küllastajate arvuga, on eriti tähtis pöörata tähelepanu ka opereti sisule ja opereti tasemele üldse.

Muidugi ei viita see sellele, et RAT "Estonia" peaks peatähelepanu pöörama operetile. RAT "Estonia" on Ooperi- ja Balletiteater ja peatähelepanu peaks tal olema asetatud ooperi ja balleti taseme tõstmisele, kuid selle kõrval ei tohi RAT "Estonia" unustada ka opereti arengut.

Kõrge tunnustuse on saavutanud ooperilavastused RAT "Estonias" ja ooperikollektiiv. Peale eesti nõukogude algupärandite on RAT "Estonia" edukalt lavastanud vene ja lääne klassika teoseid. Teater seisak ooperilavastuste osas, mis ilmnes aastail 1953-56 ei anna õigust veel rääkida üldisest operitaseme langusest. 1956. a. Moskva külalissetendustel tõsteti veelkordselt esile ooperi kõrget taset RAT "Estonias". Peale 1956. a. algab uus tõus, mida iseloomustavad sellised suurepärased lavastused nagu "Figaro pulm", "Hoffmanni lood", "Lendav

"hollandlane", "Tsaari-mõrsja" jt.

Tähelepanuvääratav on RAT "Estonias" balleti areng nõukogude perioodil, eriti klassikalise balleti osas. Balleti tase 1956.a. ei ole võrreldav 1944.a. omaga, samuti kodanliku perioodi balletitasemega. Juba 1950-ndaks aastaks tegi ballett suuri edusamme, eriti märgatav oli tõus aga alates 1951.aastast.

Kuigi üldjoontes on ooperitase RAT "Estonias" siiski kõrgem balletist, nagu märgiti külalisesinemiste ajal Moskvas (1950.a. ja 1956.a.), on edasimineku balleti osas märksa suurem. RAT "Estonia" etendustest statsionaaris on aasta-aastalt just balletietendused ikka rohkem küllastajate poolehoidu võitnud. Edusammud on jätkunud ka peale 1956.a., mida iseloomustavad "Don Quijote", "Giselle" ja 1960.a. kolme lühiballeti lavastamine.

Peale töö statsionaaris väärivad tunnustust RAT "Estonias" laialdane šeflustöö ja külalisesinemised.

Peale edusammude RAT "Estonia" loomingu sõja-järgsel aastail (1944-56), on RAT "Estonia" töös olnud ka ebaõnnestumisi, nagu selgub käesolevast tööst, isegi teatud seisak 1954-55 aastail, mis eriti tunda andis ooperi ^{lavastuse} osas. Kuid üldiselt teatri arengus nõukogude perioodil tuleb märkida suurt tõusu, mis on jätkunud ka peale 1956.aastat.

RAT "Estonia" kõrge kunstiline ja ideeline tase ja tihedad sidemed rahvaga, näitavad, et RAT "Estonia" on andnud oma panuse nõukogude inimese, kommunismi ülesehitaja kasvatamiseks.

Statistilised andmed RAT "Estonia" etenduste külastatavuse kohta 1950-56.a.

Tabel nr.2.

Aasta	Operi etendused			Balleti etendused			Opereti etendused			Kontserdid ja muud							
	Etenduse nimetus	Män- guk. arv	Osav. arv	Keskm. osav. arv	Etenduse nimetus	Män- guk. arv	Osav. arv	Keskm. osav. arv	Etenduse nimetus	Män- guk. arv	Osav. arv	Keskm. osav. arv	Nimetus	Män- guk. arv	Osav. arv	Keskm. osav. arv	
1951	"Vürst Igor"	30	15289	509	"Romeo ja Julia"	14	6536	409	"Õo Veneetsias"	24	15150	631	Balleti-				
	"Lakme"	18	9069	503	"Esmeralda"	34	15985	470	"Vahemeri kohiseb"	4	1379	345	õhtu	4	734	186	
	"Noor kaardivägi"	2	372	186	"Doktor Aibolit"	12	5364	446	"Rose-Marie"	13	6027	463	Operi				
	"Vabaduse laulik"	2	577	289	"Punane moon"	10	5138	514	"Trembita"	26	13930	536	õhtu	1	490	490	
	"Vabaduse laulik"				"Luikede järv"	5	3763	753	"Silva"	16	7550	472	Operettide				
	(uus redakts.)	9	25523	346					"Vaba tuul"	5	2117	423	õhtu	14	3983	285	
	"Traviata"	30	11713	390					"Rahutu õnn"	5	2006	401	Kontserdid	78	17133	219	
	"Faust"	7	3461	494									Soovikont-				
	"Madame Butterfly"	20	4195	419									sert	4	2064	516	
	"Jevgeni Onegin"	10	4661	466													
	"Tormide rand"	10	4932	493													
	"Näkingeid"	2	1103	551													
	"Tasuleegid"	3	1414	471													
	"Müüdnud mõrsja"	3	1042	347													
	"Külmataat"	14	8238	588													
	Kokku:	150	69183	461													
					Kokku:	75	36786	488						Kokku:	93	48159	518
1952	"Don Juan"	24	13148	548	"Noorus"	22	9038	411	"Sinu kõrval"	83	22401	270	Kontserdid	46	12339	268	
	"Boris Godunov"	12	7582	632	"Lola"	23	10301	447	"Õo Veneetsias"	30	12705	423	Operiõh-				
	Operi katkend Gogo-				"Scherezade"	3	517	172	"Rose-Marie"	10	4590	459	tu	2	1052	526	
	li ainetel	9	1671	186	"Pähklipureja"	1	687	687	"Trembita"	5	1817	363	Opereti-				
	"Vürst Igor"	6	2583	444	"Romeo ja Julia"	8	3841	480	"Silva"	40	15158	379	õhtu	17	3441	202	
	"Lakme"	17	5784	340	"Esmeralda"	15	5847	389	"Rahutu õnn"	6	3119	520	Loomingul.				
	"Noor kaardivägi"	33	13243	398	"Doktor Aibolit"	8	4839	605					kohtumine	1	418	418	
	"Vabaduse laulik"	6	1492	249	"Punane moon"	2	711	356					Suur kont-				
	"Traviata"	8	3599	339									sert	3	1937	646	
	"Faust"	1	789	789									Stalini				
	"Madame Butterfly"	9	3440	382									preemia				
	"Jevgeni Onegin"	7	3765	538									laureaadid	1	568	568	
	"Tormide rand"	5	2936	587									Balleti-				
	"Müüdnud mõrsja"	5	1365	273									etendus	9	2364	264	
	"Külmataat"	4	2031	508													
	Kokku:	146	64117	439													
					Kokku:	82	35781	436						Kokku:	174	59790	343
1953	"Rigoletto"	12	5866	489	"Kalevipoeg"	16	9714	507	"Orjatar"	14	8033	573	Kontser-				
	"Deemon"	21	13942	664	"Noorus"	3	611	204	"Keto ja Kote"	33	21913	664	did	128	30301	236	
	"Boris Godunov"	11	4910	446	"Lola"	3	926	308	"Keto ja Kote" ve-								
	"Don Juan"	11	4112	374	"Pähklipureja" ja	19	11186	588	ne keeles	15	6508	433					
	"Vürst Igor"	1	703	703	"Scherezade"				"Nahkhiir"	9	6225	692					
	"Lakme"	5	2236	447	"Scherezade" konts.	2	1015	508	"Sinu kõrval"	19	5707	300					
	"Noor kaardivägi"	1	80	80	"Pähklipureja"	16	10962	685	"Õo Veneetsias"	5	2659	532					
	"Traviata"	8	3986	498	"Romeo ja Julia"	5	2233	446	"Trembita"	2	639	319					
	"Madame Butterfly"	17	7761	456	"Esmeralda"	9	4351	483	"Silva"	14	5926	423					
	"Jevgeni Onegin"	6	3443	574	"Doktor Aibolit"	8	3949	528	"Rahutu õnn"	7	2906	415					
	"Tormide rand"	6	3892	649	Koreograafilise Koo-												
	"Külmataat"	2	772	386	li balletiõhtud	8	3764	470									
	Kokku:	101	51703	511													
					Kokku:	89	49786	561						Kokku:	128	65293	510
1954	"Pajatsid" ("Karneval")	13	5419	417	"Luikede järv"	52	49546 ^x	953 ^x	"Vaikselt anuvad								
	"Ruslan ja Ludmilla"	6	2979	496	"Ebapeig"	11	5962	542	mu laulud"	6	3953	659	Kontserdid	151	36079	437	
	"Zaporoožlane Doonau				"Kalevipoeg"	6	6546 ^x	1091 ^x	"Esimene kevade"	49	14420	274					
	taga"	8	3434	429	"Pähklipureja"	2	1117	559	"Orjatar"	4	1797	449					
	"Rigoletto"	5	2135	427	"Noorus"	1	202	202	"Keto ja Kote"	7	2863	409					
	"Deemon"	22	16592 ^x	754 ^x	"Esmeralda"	16	15764 ^x	985 ^x	"Nahkhiir"	34	19406	571					
	"Boris Godunov"	8	7670 ^x	959 ^x	"Doktor Aibolit"	4	2436	609	"Sinu kõrval"	1	496	496					
	"Don Juan"	6	3106	517	Koreograafilise				"Õo Veneetsias"	2	1290	645					
	"Vürst Igor"	7	6845 ^x	978 ^x	Kooli balletiõhtud	3	1996	665	"Trembita"	4	1736	434					
	"Lakme"	4	2136	534					"Silva"	10	4843	484					
	"Noor kaardivägi"	1	139	139					"Rahutu õnn"	7	3635	519					
	"Traviata"	23	20691 ^x	900 ^x					"Rose-Marie"	7	2886	412					
	"Madame Butterfly"	10	3444	344													
	"Jevgeni Onegin"	4	2381	595													
	"Tormide rand"	9	5013 ^x	557 ^x													
	Kokku:	126	81984	651													
					Kokku:	95	93569	880						Kokku:	131	57325	437
1955	"Käsikäes"	27	13395	496	"Bahtšissarai				"Rummu Jüri"	32	21300	666	Kontserdid	133	31475	236	
	"Carmen"	23	12252	533	purskkaev"	30	17827	827	"Lõbus lesk"	15	11590	773					
	"Pajatsid"	2	901	451	"Tiina"	2	1390	695	"Vaikselt anu-								
	"Ruslan ja Ludmilla"	2	775	388	"Luikede järv"	36	25988	722	vad mu laulud"	42	18981	452					
	"Zaporoožlane Doonau				"Ebapeig"	11	5320	485	"Keto ja Kote"	4	1179	295					
	taga"	4	1947	487	"Esmeralda"	6	1727	288	"Nahkhiir"	9	3988	443					
	"Rigoletto"	3	1560	520	"Doktor Aibolit"	1	467	467	"Õo Veneetsias"	2	1147	573					
	"Deemon"	8	3093	386	Koreograafilise				"Trembita"	6	1885	314					
	"Boris Godunov"	2	322	161	Kooli ballitiõhtud	4	2299	575	"Silva"	10	3478	348					
	"Don Juan"	6	2210	368					"Rahutu õnn"	8	3231	404					
	"Vürst Igor"	3	1517	506													
	"Lakme"	3	859	286													
	"Traviata"	6	2485	414													
	"Madame Butterfly"	9	3279	364													
	"Tormide rand"	6	1765	294													
	Kokku:	104	46360	446													
					Kokku:	90	55018	611						Kokku:	128	66779	521
1956	"Nikita Veršinin"	3	1001	333	"Kullaketrajad"	7	7246 ^x	1035 ^x	"Linnukaupleja"	25	15589	623	Kontserdid	115	28321	246	
	"Tasuleegid"	12	6236 ^x	519 ^x	"Tiina" uus lavast."	37	27552 ^x	745 ^x	"Rummu Jüri"	60	22170	369					
	"Boris Godunov"	9	4802 ^x	533 ^x	"Bahtšissarai pursk-				"Lõbus lesk"	35	23461	670					
	uslavast."				kaev"	7	2443	349	"Vaikselt anu-								
	"Käsikäes" uus lavast."	11	3200 ^x	291 ^x	"Luikede järv"	17	8906	524	vad mu laulud"	2	457	228					
	"Carmen"	7	2921	417	"Esmeralda"	4	1967	492	"Nahkhiir"	4	1371	343					
	"Deemon"	3	739	246	Koreograafilise				"Rahutu õnn"	3	724	241					
	"Don Juan"	2	737	368	Kooli balletiõhtud	4	1708	427									

"Estonia" teatri repertuaar aastatel 1944-56.

Hooaeg	Operi lavastused	Balleti lavastused	Opereti lavastused
1944/45	P. Tšaikovski "Jevgeni Onegin" A. Rubinstein "Deemon" E. Kapp "Tasuleegid"	vene kl. vene kl. e.n. algup.	I. Kalman "Silva" I. Kalman "Montmartre'i kan- nike" lääne kl. lääne kl.
1945/46	G. Verdi "Rigoletto" P. Tšaikovski "Padaemand" G. Ernesaks "Pühajärv"	lääne kl. vene kl. e.n. algup.	B. Assafjev "Bahtšissarai pursk- kaev" nõuk. R. Benatzky "Kolm musketäri" lääne kl. S. Tombergi "Kõrvelaul" lääne kl.
1946/47	R. Leoncavallo "Pajatsid" G. Bizet "Carmen"	lääne kl. lääne kl.	W. A. Oranski "Windsori lõbusad naised" nõuk. J. Simm "Kosjasõit" eesti kl.
1947/48	J. Dzeržinski "Vaikne Don" G. Puccini "Boheem" G. Donizetti "Don Pasquale" P. Tšaikovski "Jolanthe"	nõuk. lääne kl. lääne kl. vene kl.	E. Kapp "Kalevipoeg" e.n. algup. P. Tšaikovski "Itaalia capriccio" vene kl. C. Millöcker "Kerjus üliõpi- lane" lääne kl. J. Strauss "Mustlasparun" lääne kl.
1948/49	G. Rossini "Sevilla habemeajaja" E. Kapp "Tasuleegid" Ch. Gounod "Faust" G. Puccini "Madame Butterfly" P. Tšaikovski "Jevgeni Onegin"	lääne kl. e.n. algup. lääne kl. lääne kl. vene kl.	P. Tšaikovski "Luikede järv" vene kl. J. Kalman "Silva" lääne kl. F. Lehar "Suur viiuldaja" lääne kl. J. Offenbach "Tänavalaulikud" lääne kl. I. Dunajevski "Vaba tuul" nõuk.
1949/50	G. Ernesaks "Tormide rand" A. Dargomõžski "Näkineid" G. Verdi "Traviata" B. Smetana "Müüdnud mõrsja" E. Kapp "Vabaduse laulik"	e.n. algup. vene kl. lääne kl. lääne kl. e.n. algup.	A. Krein "Laurencia" nõuk. J. Morozov "Doktor Aibolit" nõuk. R. Glier "Punane moon" nõuk. J. Miljutin "Rahutu õnn" nõuk. R. Friml, H. Stothardt "Rose-Marie" lääne kl.
1950/51	M. Krassef "Külmataat" A. Borodin "Vürst Igor" L. Delibes "Lakme"	nõuk. vene kl. lääne kl.	S. Prokofjev "Romeo ja Julia" nõuk. C. Pugny, R. Glier, S. Vassilenko "Esmeralda" nõuk.
1951/52	E. Kapp "Vabaduse laulik" J. Meitus "Noor kaardivägi" W. A. Mozart "Don Juan"	e.n. algup. nõuk. lääne kl.	M. Tšulaki "Noorus" nõuk. S. Vassilenko "Lola" nõuk.
1952/53	M. Mussorgski "Boris Godunov" G. Verdi "Rigoletto"	vene kl. lääne kl.	N. Rimski-Korsakov "Ščerezade" vene kl. P. Tšaikovski "Pähklipureja" vene kl. E. Kapp "Kalevipoeg" e.n. algup.
1953/54	A. Rubinstein "Deemon" R. Leoncavallo "Pajatsid" M. Glinka "Ruslan ja Ludmilla"	vene kl. lääne kl. vene kl.	P. Tšaikovski "Luikede järv" vene kl. M. Tšulaki "Ebapeig" nõuk. R. Schumanni järgi "Karneval" lääne kl.
1954/55	P. Gulak-Artemovski "Zaporoožlane Doonau taga" G. Ernesaks "Käsikäes" G. Bizet "Carmen"	ukraina kl. e.n. algup. lääne kl.	B. Assafjev "Bahtšissarai pursk- kaev" nõuk. E. Arro ja L. Normet "Rummu Jüri" e.n. algup. F. Schuberti järgi "Vaikselt anuvad mu laulud" lääne kl.
1955/56	E. Kapp "Tasuleegid" D. Kabalevski "Nikita Veršinin"	e.n. algup. nõuk.	L. Auster "Tiina" e.n. algup. E. Kapp "Kullaketrajad" e.n. algup. F. Lehar "Lõbus lesk" lääne kl. C. Zeller "Linnukaupleja" lääne kl.

Diagramm „Estonia” teatri külastatavuse kohta.

KASUTATUD KIRJANDUSE NIMEKIRI:

=====

I Marksismi-leninismi klaasikud ja partei dokumendid:

1. Lenin, V.I., Partei organisatsioon ja parteiline kirjandus, Teosed, ~~10.11~~ Tall. 1952.a.
  2. "Lenin kirjandusest", Tall. 1957.a.
  3. ÜK(b) Keskkomitee otsused "Draamateatrite repertuaarist ja abinõudest selle parandamiseks", Tall. 1951.a.
- II Kirjandus:
4. A.K., "Padaemand", "Õhtuleht" Nr.156, 6.VII 1946.a.
  5. Alavere, L. Teatri abi kolhoosile, "Rahva Hääl" Nr.75, 31.III 1949.a.
  6. Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja EK(b)P KK määrus Nr.178, "Õhtuleht" Nr.10, 10.III 45.
  7. Eesti ooperikunsti silmapaistev edu Moskvas, "Sirp ja Vasar" Nr.34, 26.VIII 1950.a.
  8. Eestimaa K(b)P Keskkomitees, "Sirp ja Vasar" Nr.40, 7.X 1950.a.
  9. Ekston, A. ja Tamarkin, A., Nooruslik ja värskel balletilavastus, "Sirp ja Vasar" Nr.12, 22.III 1952.a.
  10. Entelis, L, Hea saavutus, "Õhtuleht" Nr.285, 3.XII 1953.a.
  11. "Estonia" teatri näitlejate kohtumine kolhoosnikutega, "Rahva Hääl" Nr.130, 3.VI 1952.a.
  12. "Estonia" teatri külalisesinemised Moskvas, "Noorte Hääl" Nr.196, 18.VIII 1950.a.
  13. Estoonlyaste teretulemast Eesti Rahvuskorpusele, "Õhtuleht" Nr.138, 15.XI 1945.a.
  14. Feldbach, J. Kaks huvitavaid lavastust, "Edasi" Nr.14, 17.I 1951.a.

15. Goldschmidt, N., Artistid koolinoortel külas,
"Noorte Hääl" Nr.130, 3.VI 1955.a.
16. Goldschmidt, N., RAT "Estonia" abi isetegevuslas-
tele, "Õhtuleht" Nr.177, 25.VII 1954.a.
17. Goldschmidt, N., RAT "Estonia" abistab koole, "Nõu-
kogude Õpetaja" Nr.51, 17.XII 1955.a.
18. Goldschmidt, N., RAT "Estonia" ooperikollektiivi
ringreis, "Õhtuleht" Nr.122, 25.V 1954.a.
19. Goldschmidt, N., Südamlik šeflusvahekord", "Noorte
Hääl" Nr.140, 18.VI 1956.a.
20. Goldschmidt, N., Šeflustöö esimesi kogemusi, "Sirp
ja Vasar" Nr.9, 26.II 1954.a.
21. Goldschmidt, N., Šeflusvahekorra loomisel, "Sirp
ja Vasar" Nr.45, 6.XI 1953.a.
22. Hruštšov, N.S., Kirjandus ja kunst olgu tihedalt
seotud rahva eluga, Tall. 1957.a.
23. Hruštšov, N.S., "Rahvamajanduse arendamise kontroll-
arvud aastail 1959-65, Tall. 1959.a.
24. Kangro-Pool, R., "Pühajärv", "Estonia" teatris,
"Sirp ja Vasar" Nr.30, 27.III 1946.a.
25. Kangro-Pool, R., Ballett "Windsori lõbusad naised",
"Sirp ja Vasar" Nr.11, 15.III 1947.a.
26. Kask, K. "Tasuleegid" uues koosseisus, "Õhtuleht"
Nr.254, 26.X 1945.a.
27. Kasutamata võimalused RAT "Estonias", "Sirp ja Vasar"
Nr.36, 3.IX 1954.a.
28. Kivilo, V., "Carmen", "Sirp ja Vasar" Nr.21, 27.V 1955a.
29. Kivilo, V., Lootsime paremat, "Noorte Hääl" Nr.158,
6.VII 1955.a.
30. Klas, A., "Boris Godunov" RAT "Estonias", "Sirp ja
Vasar" Nr.47, 21.XI 1952.a.
31. Klas, A., Silmapaistev loominguline saavutus, "Sirp
ja Vasar" Nr.18, 5.V 1951.a.

32. Koik, L., "Estonia" etenduste arutelu, "Õhtuleht"
Nr.299, 22.XII 1953.a.
33. Korev, S., "Tormide rand", "Sirp ja Vasar" Nr.34,
26.VIII 1950.a.
34. Kuld, N., Klassikalise teose uuestisünd, "Õhtuleht"
Nr.28, 3.II 1954.a.
35. Kunstiinimeste arvamus, "Õhtuleht" Nr.72, 26.III
1948.a.
36. Kurvits, N., "Kullaketrajad", "Sirp ja Vasar"
Nr.49, 7.XII 1956.a.
37. Kuusik, N., Ballett "Tiina", "Rahva Hääl" Nr.31,
5.II 1956.a.
38. Kuusik, N., Hea balletilavastus, "Sirp ja Vasar"
Nr.9, 26.II 1954.a.
39. Kuusik, N. ja Sepp, Ü., Liiga väike edasiminekuks,
"Sirp ja Vasar" Nr.38, 18.IX 1953.a.
40. Kõrvits, H., Eesti algupärasest operetiloomingust,
"Eesti Nõukogude Teater" IV Tall. 1959.a.
41. Kõrvits, H., Ooperi nõukogude noorte kangelaslikkusest,
"Noorte Hääl" Nr.9, 11.I 1952.a.
42. Lauter, A., Riiklik teater "Estonia" kevadel 1945.a.,
"Sirp ja Vasar" Nr.17, 28.IV 1945.a.
43. Liives, A., "Lõbus lesk", "Õhtuleht" Nr.276,
23.XI 1955.a.
44. Lohu, O., Tujuküllane sõprusõhtu, "Õhtuleht" Nr.236,
5.X 1955.a.
45. Lukk, B., "Lakme" RAT "Estonias", "Sirp ja Vasar"
Nr.42, 2.X 1951.a.
46. Lukk, B., Ooperi "Pühajärv" muusika, "Sirp ja Vasar"
Nr.30, 17.VI 1946.a.

47. Lumet, H., "Don Juan" lavastus RAT "Estonias",
"Sirp ja Vasar" Nr.36, 5.XI 1952.a.
48. Lumet, H., "Vaikne Don", "Sirp ja Vasar" Nr.47,
22.XI 1947.a.
49. Luur, V., Näitlejate ja isetegevuslaste külalisesi-
nemised, "Kaevur" Nr.89, 28.VII 1956.a.
50. Matt, F., Lavakujunduse arengust eesti teatrilaval,
"Eesti Nõukogude Teater" II, Tall. 1956.a.
51. Matt, F., Voldemar Haas 60-aastane, "Eesti NSV Teat-
rid" Nr.3, Tall. 1958.a.
52. Mille ümber meil jutt keerles, "Sirp" ja Vasar"
Nr.52, 28.XII 1956.a.
53. Milovski, S., Eesti muusikateater, "Eesti Nõukogude
Teater" II, Tall. 1956.a.
54. Milovski, S., Uued algupärased ooperid RT "Estonias",
"Sirp ja Vasar" Nr.30, 29.VII 1950.a.
55. Mägi, P., Väikene kiri operetile, Tööpunalipu ordeniga
autasustatud Akadeemiline Ooperi- ja
Balletiteater "Estonia" 1906-1956,
(kaanel "Estonia" 50), Tall. 1957.a.
56. Normet, L., "Laurencia" RT "Estonias", "Sirp ja Vasar"
Nr.46, 12.XI 1949.a.
57. Normet, L., Mõtteid "Tasuleekide" uuslavastuse puhul,
"Rahva Hääl" Nr.2, 10.I 1956.a.
58. Normet, L., "Nahkhiir" RAT "Estonia" laval, "Õhtuleht"
Nr.304, 26.XII 1953.a.
59. Normet, L., "Nikita Veršinin", "Õhtuleht" Nr.73,
26.III 1956.a.
60. Normet, L., "Rose-Marie" RT "Estonias", "Sirp ja Vasar"
Nr.21, 27.V 1950.a.

61. Normet, L., "Trembita" RAT "Estónias", "Sirp ja Vasar" Nr.51, 23.XII 1951.a.
62. Normet, L., "Vaba Tuul" RT "Estonia" laval, "Sirp ja Vasar" Nr.27, 2.VI 1949.a.
63. Normet, L., Õnnestunud operetilavastus, "Sirp ja Vasar" Nr.48, 26.XI 1949.a.
64. Normet, L., Ühest ebaõnnestunud muusikalavastusest, "Sirp ja Vasar" Nr.7, 12.II 1949.a.
65. Nugis, R., Elust riikliku teatri "Estonia" tsita-dellis, "Rahva Hää1" Nr.244, 17.X 1946.a.
66. Nugis, R., "Madame Butterfly" uuslavastus RT "Estonias", "Õhtuleht" Nr.98, 27.IV 1949.a.
67. Nugis, R., "Traviata" RT "Estonias", "Õhtuleht" Nr.50, 28.II 1950.a.
68. Nugis, R., Uus tuul RT "Estonias", "Õhtuleht" Nr.270, 17.XI 1949.a.
69. Ojakäär, V., "Orjatar" RAT "Estonia" laval, "Sirp ja Vasar" Nr.14, 3.IV 1953.a.
70. Ojakäär, V., "Õö Veneetsias" RAT "Estonias", "Sirp ja Vasar" Nr. 43, 27.X 1951.a.
71. Põldmäe, A., Opereti õhtu, "Harju Elu" Nr.122, 18.XI 1956.a.
72. Põldroos, P., Märkmeid operetist ja selle lavastamisest, "Sirp ja Vasar" Nr.27, 6.VI 1952.a.
73. Raamat, E., Külalisetendused Tartus, "Edasi" Nr.93, 12.V 1955.a.
74. Rajala, L., Eesti nõukogude teatrikunsti uutele saavutustele, "Eesti Nõukogude Teater" I, Tall. 1954.a.
75. Randel, F., Allpool võimeid, "Rahva Hää1" Nr.134, 8.VI 1955.a.

76. Randel, F., "Rummu Jüri" RAT "Estonia" laval,
"Õhtuleht" Nr.161, 9.VII 1955.a.
77. Rannet, E., Mõtteid ühest muusikalisest komöödiast,
"Sirp ja Vasar" Nr.23, 9.VI 1951.a.
78. Roosaar, J., RT "Estonia" tihendab sidet töötajatega,
"Õhtuleht" Nr.265, 11.XI 1949.a.
79. RT "Estonia" muusikalavastuste küsimusi, "Sirp ja
Vasar" Nr.7, 12.II 1949.a.
80. Rutkovskaja, S., Ballett "Romeo ja Julia" RAT "Esto-
niaš", "Sirp ja Vasar" Nr.15, 14.IV 1951.a.
81. Rutkovskaja, S., Tähelepanuväärne saavutus, "Rahva
Hääl" Nr.162, 12.VII 1951.a.
82. Saal, L., "Korraldati teatri ühiskülastamine, "Tööraha
Elu" Nr.69, 11.VI 1953.a.
83. S.I.L., "Carmen" RT Estonias", "Sirp ja Vasar" Nr.23,
7.VI 1947.a.
84. Smõrnova, T., Rõõmustav etendus, "Õhtuleht" Nr.261,
3.XI 1954.a.
85. Tamarkin, A. ja Link, E., Ebaõnnestunud novaatorlus,
"Sirp ja Vasar" nr.4, 25.I 1955.a.
86. Tamberg, E., "Deemon" RAT "Estonias", "Sirp ja Vasar"
Nr.50, 11.XII 1953.a.
87. Tamberg, E. ja Laidre, E., Uutest realavastustest RAT
"Estonias", "Rahva Hääl" Nr.83,
8.IV 1954.a.
88. Teatrikülastajad võtsid sõna, "Õhtuleht" Nr.80,
5.IV 1955.a.
89. Tormis, L., Lehekülgi eesti balleti algaastaist,
Eesti Nõukogude Teater" III, Tall. 1957.a.

90. Tugolessov, G., "Carmen" RT "Estonia" laval, "Sirp ja Vasar" Nr. 22, 31.V 1947.a.
91. Tuisk, O. ja Väljaots, U., "Keto ja Kote" RAT "Estonias", "Sirp ja Vasar" Nr.18, 1.V 1953.a.
92. Uibo, K., "Estonia" teater Moskvas, "Rahva Hääl" Nr.181, 1.VIII 1950.a.
93. Vahter, A. ja Ekston, A., Ballett klassiku motiividel, "Sirp ja Vasar" Nr.2, 13.I 1956.a.
94. Vahter, A., Ooper "Käsikäes" RAT "Estonias", "Rahva Hääl" Nr.99, 27.IV 1955.a.
95. Vene klassika ülevaatuselt Tallinna teatrites, "Sirp ja Vasar" Nr.2, 12.I 1946.a.
96. Viire, RAT "Estonia" külakost Kingissepa töötajaile, "Kommunismi Ehitaja", 16.IX 1952.a.
97. Viner, A., Alustame dekaadijärgset kõnelust, "Sirp ja Vasar" Nr.2, 11.I 1957.a.
98. Viner, A., "Punane moon" RT "Estonias", "Sirp ja Vasar" Nr.21, 27.V 1950.a.
99. Гозенпуд, А., "Театр "Эстония" в Ленинграде, " Ленинградская Правда" 8.V 1954 г
100. Крюков, В., "Огни мщения", "Правда" № 351 16.XII 1956г.
101. Орехов, А., Дружба воинов флота в работником искусства, "Красный Флот" № 92, 17.IV 1952 г.

III Arhiivimaterjalid:

~~102x~~ RAT "Estonia" arhiiv (lühendatud Est.a.)

102. Kunstinõukogu protokollid 1947-50.a. Toimik 5/2
(lühendatud Kn.prot.)

103. RT "Estonia" kunstinõukogu protokollid 1950/51.a.,
Toimik Nr.27

104. RAT "Estonia" kunstinõukogu protokollid 1951.a.,
Toimik Nr.27
105. RAT "Estonia" kunstinõukogu protokollid 1952.a.,
Toimik Nr.27
106. RAT "Estonia" kunstinõukogu protokollid 1953.a.,
Toimik Nr.2/1
107. RAT "Estonia" kunstinõukogu protokollid ja eten-
duste vastuvõtmise aktid 1954/53.a.,
Toimik 14/1
108. RAT "Estonia" kunstinõukogu protokollid
1955/54.a. , Toimik 14/2
109. RAT "Estonia" kunstinõukogu protokollid 1956.a.
Toimik Nr.18
110. Kirjavahetus Kunstide Valitsusega (lühendatud
Kirjav.) 1946.a., Toimik Nr.7
111. "Estonia" teatrihoone ehitamisse puutuv kirjavahetus
1946.a., Toimik Nr.8
112. RT "Estonia" kirjavahetus 1947.a. , Toimik Nr.3
113. Kõrgemate asutuste käskkirjad ja juhised organi-
satsioonilisel alal, 1948.a., Toimik Nr.1
114. Eeskirjad, kirjavahetus ja aruanded repertuaari
ja administratsiooni kohta, 1949.a.,
Toimik I/15
115. ENSV Kunstide Valitsuse käskkirjad ja juhised
organisatsioonilisel alal, 1950.a.,
Toimik Nr.2
116. ENSV Kunstide Valitsuse käskkirjad (ärakirjad)
ja juhised organisatsioonilisel alal, 1951.a.
Toimik Nr.2
117. ENSV Kunstide Valitsuse käskk. ja juhised org. alal,
1952.a., Toimik Nr.2

118. ENSV Kultuuriministeeriumi ja Kunstide Peavalit-
susega kirjavahetus ja käskkirjad, 1953.a.,
Toimik Nr.3
119. ENSV Kultuuriministeeriumi käskkirjad, ju-htnöörid
ja kirjavahetus organisats. alal, 1956.a.,
Toimik Nr.2
120. RT "Estonia" käskkirjad (lühendatud Est. käskk.),
1949.a., Toimik II
121. RAT "Estonia" käskkirjad, 1950.a., Toimik I
122. RAT "Estonia" käskkirjad, 1951.a., Toimik Nr. 3
123. RAT "Estonia" käskkirjad, 1952.a., Toimik Nr.28
124. RAT "Estonia" direktori käskkirjad, 1954.a.,
Toimik Nr.2

Isiklikud materjalid:

125. J.Kaali šeflustöö materjalid
126. N.Goldschmidti šeflustöö materjalid

Teatri ja Muusikamuuseumi arhiiv (lühendatud T. ja M.):

127. RT "Estonia" 1946.a.
128. RT "Estonia" 1950.a.
129. RAT "Estonia" 1951.a.
130. RAT "Estonia" 1954.a.

S i s u k o r d:

1. Sissejuhatus . . . . . 1x.2.
2. I peatükk! RT "Estonia" kujunemine nõukogude muusikateatriks (1944 - 50) . . . . . 1x.13.
3. II peatükk: RAT "Estonia" 1950-56.a. . . . . 1x.62.
4. III peatükk! RAT "Estonia" sidemete loomisel rahvaga (1944 - 56) . . . . . 1x.125.
5. Kokkuvõte . . . . . 1x.146.
6. Tabelid . . . . . 1x.157.
7. Kasutatud kirjanduse nimekiri . . . . . 1x.161.